

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İSLÂMÎ HAREKETİN MAHİYETİ

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-11

YUSUF KERİMOĞLU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Misak 1
İnceleme 1

Misak

Cihan Sk. 33/1 (06430) Sıhhiye - Ankara
Tel: 230 65 27 Fax: 229 87 22

Dizgi

Karar Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı

Yeniçağ Matbaası

Baskı Tarihi

Ankara - Mart: 1991

YUSUF KERİMOĞLU

İSLÂMÎ HAREKETİN MAHİYETİ

KISALTMALAR

- (c.c.) : Celle Celâlihü
(s.a.s.) : Sallallahü Aleyhi ve Sellem
(r.a.) : Radiyallahü Anh
(r.anha) : Radiyallahü Anha
(rh.a.) : Rahmetüllahi Aleyh
(Hz.) : Hazret
(Bk.) : Bakınız
(b.) : Bin, İbn
(c.) : Cild
(Sh.) : Sahife
(Md.) : Madde
(İst.) : İstanbul
(Ank.) : Ankara
(a.g.d.) : Adı geçen dergi
(a.g.e.) : Adı geçen eser
(t.y.) : Tarih yok
(v.d.) : ve devamı
(çev.) : Çeviren, Terceme eden

İÇİNDEKİLER

Takdim/7
Önsöz/11

BİRİNCİ BÖLÜM

Cahiliyye Devrindeki Genel Manzara/25
Mekke'deki Mücadelenin Ana Esasları/36
İslâmın Temel Hedefi/58
Durum Tesbiti ve Dar Anlayışı/79
Hayatın Manası: İman ve Cihad/85

İKİNCİ BÖLÜM

Siyasi Sisteme Giriş/99
Adil Siyasetin Temeli: Velâyet ve Adalet/108
Yönetim ve Siyasi Vekâlet/117
İslâmi Cemaatin Temeli: Şûra/126
Hisbe Sistemi ve Önemi/134
Kaza Muhkem Bir Farzdır/146
Mali İbadetlerin Edası ve Amil'in Görevleri/181

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal Sistemimizin Rükünleri/191
Birinci Rükün: Güzel Ahlak ve Edeb/193
İkinci Rükün: Vazife ve Mesuliyet Şuuru/195
Üçüncü Rükün: Haberlerin Tahkik Edilmesi Şarttır/201
Dördüncü Rükün: İtidal Üzere Olmak Vaciptir/206
Beşinci Rükün: Mülâyemetle Hareket Esastır/212

TAKDİM

Allahû Teâla (c.c.)'nın mülkünde, O'nun verdiği rızıklarla hayatını devam ettiren her insan; hevâ ve heveslerini bir kenara bırakmak mecburiyetindedir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "- Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz"⁽¹⁾ buyurduğu bilinmektedir. Bu noktada karşımıza; insanın kendi kendini hesaba çekmesi manasına gelen "Nefs muhasebesi" çıkmaktadır. Allahû Teâla (c.c.)'nın imtihan için beyan buyurduğu emir ve nehiylerin tamamına teklif adı verilmiştir. Bu teklifler karşısında sızlanmamak, sabretmek ve daima imtihan üzere olduğumuzu hatırla tutarak "İhsan Makamına" ulaşmak her mü'minin temel hedefidir. Bilindiği gibi her ibadette ve fiilde aranan en önemli unsur: İhlâstır!.. İbn-i Abidin "Farz-ı Ayn" olan ilimleri tasnif ederken: "- İhlâsla ilgili ilimlerin öğrenilmesinin farz olduğunda şüphe yoktur. Çünkü amelin salih olması buna bağlıdır. Zira ibadet eden kimse riya yaparsa, amelin se-

vabından mahrum olur. Hased ve ucûbla ilgili ilimlerin öğrenilmesi dahi farzdır. Çünkü bu iki şey ateşin odunu yediği gibi amelleri mahveder."⁽²⁾ diyerek, önemli bir noktaya dikkati çekmektedir. Arzusunu İslâm'a tabi kılmayan ve ihlâsla ibadet etmeyen bir mükellefin, imtihanı kazanması mümkün değildir.

BÜTÜN TEKLİFLERE KULAK VERMELİYİZ

Hesap gününe hazırlanan mü'minlerin; iyilik ve takva hususunda, birbirleriyle yardımlaşmaları farzdır. Her teklife kulak vermek ve o tekliflerin en güzeline uymak, mü'minlerin değişmez vasfıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Onlar söze (dikkatle) kulak verirler de, o sözlerin en güzeline uyarlar. İşte bunlar Allah'ın kendilerine hidayet ettiği kimselerdir. İşte bunlar temiz akıl sahipleri olanların ta kendileridir"⁽³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Mü'minler sözün kim tarafından söylendiğine değil, o sözle teklif edilen mahiyete dikkat etmek durumundadırlar. Farklı düşüncelere ve tekliflere tahammülsüzlük, başlı başına bir faciadır. Muhalefetteki (ihtilaftaki) rahmeti kavrayamayanlar, tezvirat uçurumuna yuvarlanırlar. İmam-ı Şafii (rh.a.) "Er Risale" isimli usûl kitabında: "- Bir meselede muhalif olan (farklı düşünen) kimse de dinlenir. Çünkü bu fiilde gafletin ortadan kaldırılması ve hakikatin

(2) İbn-i Abidin - Reddül Muhtar Ale'd Dümi'l Muhtar - İst: 1982 C: 1 Sh:41

(3) Ez Zümer Suresi: 18 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ortaya çıkması için yerinde tesbit vardır"⁽⁴⁾ diyerek, önemli bir mahiyeti gündeme getirmiştir. Birbirlerini dinlemeyen veya farklı tekliflerin gündeme girmesine tahammül edemeyenler, hakikatten mahrum kalırlar. Hakkı tahkiken tesbit ve batılı iptal edebilmek için; şer'i delil getiren her mükellef, vazifesini yerine getirmiştir.

GÜZEL SÖZLÜ KİMSELERDEN OLMALIYIZ

Hiz. Adem (a.s.)'den itibaren bütün peygamberler insanları en güzel şekilde İslâm'a davet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de: "- Kullarıma söyle (herkesle) en güzel şekilde konuşunlar"⁽⁵⁾ emri verilmiş, kalblerin katılığının güzel ve tatlı sözlerle ortadan kaldırılabilceği hatırlatılmıştır. Molla Hücrev "İtikaf halinde olan mükellefin sadece hayırlı ve güzel sözler söyleyebileceğini" izah ederken, şu nokta üzerinde durur: "- Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Kim susarsa kurtulur" buyurmuştur. Bu hadis-i şerifi Abdullah İbn-i Ömer rivayet etmiştir. Konuşmak da mekruhtur. Ancak hayır konuşmak mekruh değildir. Çünkü Allahû Teâla (c.c.)'nın "Kullarıma söyle (herkesle) en güzel şekilde konuşunlar" kavli-i şerifi, manasındaki umumiliğinden dolayı mescidin dışında da ancak hayır ile konuşmayı gerektirir. Sen mu'tekifi ne sanırsın ki, mescidde hayırdan başkasını konuşmak caiz olsun?"⁽⁶⁾

(4) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 510 Madde: 1473

(5) El İsrâ Sûresi: 53

(6) Molla Hücrev, Dürri'l Hükkâm, İst: 1307 C://I. Sh: 214

Kur'an-ı Kerim'de: "- İnsanları Allah'a (İslâm'a) davet eden, salih ameller işleyen ve "- Ben şüphesiz müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?"⁽⁷⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyla güzel sözlü kimseler; insanları İslâm'a davet eder, salih ameller işler ve "- Ben şüphesiz müslümanlardanım" diyerek, diğer bütün isim ve vasıflardan teberri eder. Günümüzde bu incelik kaybedildiği için, birçok mesele gündeme girmiştir.

Bu eser; tekliflere kulak veren güzel sözlü kimselere, bazı ana esasları hatırlatmak için kaleme alınmıştır "İslâmi Hareketin Mahiyeti"; adil siyaseti esas olarak ve sosyal sistemin rükünlerine riayet ederek "Hesap gününe" hazırlanan mükelleflere, Cemaaat olma imkânını hazırlamada faydalı olabilir. İmtihan alanını ve zamanını bahane etmeden gayret sarfeden mü'minler; "Zerre Miktarı hayrı" küçük görmezler, "Zerre miktarı şerri" de hafife almazlar.

Misak Mecmuasının bu hediyesi "Kapalı Devre" bir yayın organına hayatiyet kazandıran okuyucularına bir teşekkürdür.

Amellerimizin başı ve sonu, Allahû Teâla (c.c.)'ya hamdetmektir.

ÖNSÖZ**MÜSLÜMANIN
TEMEL HEDEFİ
NEDİR?**

İnsanlar doğuştan herhangi bir ilme sahip değildirler. Dolayısıyla insan için asıl olan bilgisizlik ve cehalettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Allah sizi annelerinizin karnından, kendiniz hiçbir şey bilmiyorken çıkardı. Size şükredesiniz diye kulaklar, gözler ve gönüller verdi.." (1) hükmü beyan buyurulmuştur. İnsanın fitri yapısı; Allahû Teâla (c.c.)'nın teklif ettiği emaneti yüklendiği için, diğer canlılardan farklıdır. Duygularını, düşüncelerini ve inançlarını ifade edebilme kabiliyeti vardır. Kat'i haber, duyu organlarının faaliyetleri ve akıl yürütme yoluyla birçok bilgi elde edebilir. Allahû Teâla (c.c.)'nın peygamber göndererek insanlara hakikati öğretmesi, başlı başına bir nimettir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "- Muhakkak ki ben bir muallim olarak gönderildim" (2) buyurmasındaki hikmeti kavramak durumundayız.

İslâmi eğitimi (en geniş anlamıyla) "- Mükellefe; Allahû Teâla (c.c.)'nın razı olacağı

(1) En Nahl Sûresi: 78

(2) Sünen-i İbn-i Mâce - İst. 1401 Çağrı Yay. C. 1 Sh. 83 Had. no: 229

davranışları kazandırmak" şeklinde tarif edebiliriz. Dolayısıyla tek yönlü bilgi aktarımı (öğretim) ile eğitim arasında önemli incelikler vardır. İnsanlar öğrendikleriyle amel etmedikleri müddetçe, imtihanı kazanamazlar. Günümüzde "**İslâmî mücadele üsûlü nasıl olmalıdır?"** suali çerçevesinde, değişik teklifler gündeme getirilmektedir. Ancak tekliflerin slogan halinde sunulduğunu ve bir mücadele sebebi haline getirildiğini esefle görüyoruz. Usûlü "**İnsanı hedefine götüren en sağlam ve en kısa yol**" olarak tarif etmemiz mümkündür. Dolayısıyla usûlden önce cevaplandırmamız gereken suali "**Temel hedefimiz nedir?"** şeklinde tesbit edebiliriz. Herhangi bir hedefi tercih etmek, seçme hürriyeti ve irade ile alâkalıdır.

İNSAN HANGİ YOLLARI SEÇEBİLİR?

Kur'an-ı Kerim'de: "**Dinde zorlama (ikrah) yoktur. Hakikat iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim Tağutu tanımayıp da, Allah'a iman ederse, o muhakkak kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah hakkı ile işitici ve her şeyi kemaliyle bilicidir**"⁽³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Teklife muhatap olan insan, iki yoldan birisini seçmek ve hayatını ona göre düzenlemek durumundadır. **Birincisi:** Allahû Teâla (c.c.)'ya iman etmek ve hayatını İslâm'a göre düzenlemek!.. **İkincisi:** Tağut'a kal-

ben teslim olup, heva ve heveslerine göre yaşamak!.. Bu iki yolun dışında, üçüncü bir yoldan söz etmek mümkün değildir. Tağüt kelimesi; tuğyan etmek (azgınlaşarak isyan etmek) manasındır. Kendisi için tayin edilmiş olan sınırın dışına taşan her şey tağuttur. İslâmî ıstılâhta: "- Allah (c.c.)'ın indirdiği hükümlere mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm icat eden her güce tağüt denilir" şeklinde tarif olunmuştur. İmam-ı Kurtubi: "Tağüt kelimesi; tâğâ, yaktû kökünden müennes olarak türetilmiştir. Haddi aşır, kendisine çizilen sınırların dışına çıktığı andaki durumu izah için kullanılır. Tağüt kelimesinin aslının tuğyandan alınmış olduğu da zikredilmiştir. Bu kelime türemeksizin bile bu mahiyeti ifade ediyor. Cevheri diyor ki: "Tağüt, sapıklıkta önderlik (liderlik) eden herkese şamildir". Çoğulu ise tevağit gelir"⁽⁴⁾ hükmünü zikretmektedir. Bu tariftten de anlaşılacağı üzere her müslüman; tağuti güçleri reddetmek ve onlarla cihad etmek mecburiyetindedir. Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümleri reddeden ve İslâm'a karşı savaş açan her siyasi iktidar "Hizbû's Şeytan" (Şeytanın fırkası) hükmündedir. Bu mahiyetteki güçlerle savaşmanın farz olduğu kat'i nasslarla sabittir. Nitekim bir ayet-i kerime'de: "- İman edenler Allahû Teâla' (c.c.)'nın yolunda cihad ederler. Küfredenler ise tağüt yolunda savaşırlar. Öyle ise, o şeytanın dostlarıyla (Tağuti güçlerle) sava-

(4) İmam-ı Kurtubi - El Camiû Li Ahkâmî'l Kur'an - Kahire: 1967 C: 3 Sh: 286

şınız. Şüphesiz ki şeytanın hıylekârlığı zayıftır"⁽⁵⁾ hükmü beyan buyurulmuştur.

Şurası unutulmamalıdır ki; müslüman, İslâm'a teslim olan kimseye verilen bir isimdir. Hesap gününü düşünen her mükellef, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "- Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz"⁽⁶⁾ mealindeki mübarek tesbiti üzerinde düşünmek zorundadır. Dolayısıyla önce; teklife muhatap olma şuuru ve ibadet anlayışı, meşrû hududlara göre tanzim edilmelidir. Şimdi bu konu üzerinde kısaca duralım.

ALLAH'A KUL OLMA ŞUURU VE İBADET

Kelime-i Şehadet getirirken: "- Bütün ilahları (Tağutları) reddettiğimizi, yalnız Allahû Teâla (c.c.)'ya iman ettiğimizi, Peygamberimiz efendimizin (s.a.s.) önce "Allah'ın kulu", sonra "O'nun Resûlü" olduğunu kalben tasdik edip, dilimizle ikrar ediyoruz". İslam'ın bütün emirleri ve nehiyleri, bu mahiyet ile açıklanabilir. Esasen bu keyfiyetteki bir tasdik ve ikrar; ferдин hayatına hakim olmadığı süre içerisinde, hidayet sözkonusu değildir. Kelime-i Şehadet getiren bir kimse; küfür ahkâmına razı oluyorsa, kalbi tasdik hakkı ile mevcut değildir. Zira o kimse; Allahû Teâla (c.c.) ile birlikte, küfür ahkâmını icra eden tağuti güçle-

(5) En Nisâ Sûresi: 76

(6) İbn-i Kesir - Tefsiri'l Kur'an'il Azîm - Beyrut. 1969 C: 3 Sh: 490

re de inanıyor demektir. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de: "- Andolsun ki biz her kavme: "- Allah'a iman edin, tağuta kulluk etmekten kaçının" diye (tebligat yapması için) bir peygamber göndermişizdir."⁽⁷⁾ hükmü beyan buyurulmuş ve insanlar uyarılmışlardır. Tağut'a iman eden ve O'nun yönetimini meşrû sayan bir kimse; velev ki alnını secdeden kaldırmasa bile, ibadet etmiş sayılmaz. Çünkü her ibadette aranan ilk şart, sahih bir imandır. Nitekim İslâm üleması: "- İbadette aranan ilk şart, ferдин müslüman olmasıdır. Zira kafir ibadete ehil değildir" hükmünde ittifak etmiştir. Şimdi insanın yaratılış sebebi üzerinde duralım ve "ABD" (kul) kavramının mahiyetini iza-ha gayret edelim.

"ABD" kelimesi arapçadır ve lügatta: "- İtaat etmek, boyun eğmek, tevazû göstermek, isyan etmeden ve yüz çevirmeden itaat" manalarına gelir. İslâmî ıstılâhta "- Hevasına muhalefet edip, Allahû Teâla (c.c.)'ya boyun eğen mükellefin davranışına ibadet denilir"⁽⁸⁾ şeklinde tarif edildiği gibi; "- Allahû Teâla (c.c.)'nın rızasını kazanmak ve O'na ta'zim etmek niyetiyle her emrini, emrettiği gibi yerine getirmeye ibadet denilir"⁽⁹⁾ şeklinde de tarif edilmiştir. "ABD" kelimesinin masdarı olan "**ubûdiyet**" (Kulluk etmek) insanın sıfatıdır.⁽¹⁰⁾ İnsanın yaratılış hikmetini ancak onu yaratan bilir. O halde bunu öğrenmek için Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabına müracaat etmek

(7) En Nahl Sûresi: 36

(8) Seyyid Şerif Cürcani - Et Tarifat - İst: ty Kaynak Yay. Sh: 146

(9) Yusuf Kerimoğlu - Emanet ve Ehliyet - İst: 1985 Sh: 121 Madde: 253

(10) İslâmî Ümmetler Ansiklopedisi - İst: 1981 C. 1 Sh: 40 (ABD maddesi)

mecburiyetindeyiz. Kur'an-ı Kerim'de: "- Cinleri ve insanları bana ibadet etmeleri için yarattım" (11) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayette geçen "İllâ liyâ'bûdun" (Sadece ibadet etmek için) ibaresi, insanların ve cinlerin tamamını içine alır. Hiçbir istisnadan söz edilemez.(12)

Hız. Adem (a.s.)'den itibaren bütün peygamberler insanları "- Allahû Teâla (c.c.)'ya ibadet edin. Tağut'a kulluk etmekten kaçının!.. Bu tebliğimizden dolayı sizden hiçbir ücret istemiyoruz." diyerek uyarmışlardır. Bu konuda hiç kimsenin "- Bizi imana ve ibadete davet eden olmadı" şeklinde, bir mazeret ileri sürmesi mümkün değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- (Biz) Peygamberleri rahmet müjdecileri ve azap habercileri olarak gönderdik. Ta ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (bizi imana çağıran olmadı diye) bir bahaneleri olmasın. Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir"(13) hükmü beyan buyurulmuştur. Her kavme; kendi içlerinden ve kendi dilleriyle konuşan peygamberlerin gönderildiği de mütevatir haberlerle sabittir. Allame Teftazani: "- Allahû Teâla (c.c.) dünya ve din işleriyle ilgili olarak ihtiyaç duydukları hususları açıklasınlar diye insanlara peygamberler göndermiştir"(14) diyerek önemli bir noktaya işaret etmektedir.

Kelime-i Şehadet getiren bir insan; Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında ve Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in

(11) Ez Zariyat Sûresi: 36

(12) Mecmuat'u'l Tefasir - İst: 1979 C: 6 Sh: 86 - 87

(13) En Nisâ Sûresi: 165

(14) İmam S. Teftazani Şerhü'l Akaid - İst: 1980 Sh: 294

sünnetinde yer alan her hükmün "Mutlak Hakikat" olduğunu tasdik etmiş demektir. Fûkaha "Farz-ı Ayn" ilimleri tasnif ederken önce hidayet ilmi üzerinde durmuştur. Zira Allahû Teâla (c.c.)'ya ihlâsla kulluk edebilmek için, tevhid ve sıfat ilmini iyi bilmek mecburiyeti vardır.

Hz. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerifte Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "- İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur. (Bu beş şey şunlardır) Kelime-i Şehadet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacc etmek ve Ramazan-ı Şerif orucunu tutmaktır"⁽¹⁵⁾ buyurduğu bilinmektedir. Esasen Allahû Teâla (c.c.)'nın her emrini, emrettiği şekilde yerine getirmek ibadet olduğu halde fukaha bu kavramı, niyet ve ihlâsa ihtiyaç gösteren ameller tahsis etmiştir. Bu tasnifte; meselenin kolay kavranması ve birbirleriyle ilişkili olan amellerin ard arda gelmesi esas alınmıştır. İbn-i Abidin, bu konuyla ilgili olarak şunları kaydeder: "- Mâlûmun olsun ki din işlerinin temeli; itikâdat, ibadat, adab, muamelât ve ûkubat üzerine kurulmuştur. Bunlardan itikâdat ve adab mevzumuzun dışındadır. İbadetler: Namaz, zekât, oruç, hacc ve cihad olmak üzere beştir"⁽¹⁶⁾ Dikkat edilirse "Cihad" ibadetlere dahildir. Fakat ne hazindir ki; günümüzde cihad ibadeti tamamen unutulmaya yüz tutmuştur. Hatta cihad ibadetinden söz eden bir kimseye; "-

(15) İmam-ı Serahsi - El Mabsut - Beyrut: ty C: 2 Sh: 149, İmam-ı Kasarî - El Bedai'ü's Senai - Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 2, Sahih-i Buhari - İst: 1-401 C: 1 Sh: 8, Sahih-i Müslim - C: 1 Sh: 45 K. İman : 5 Had. No: 20, Sünen-i Nesai - K. İman: 13

(16) İbn-i Abidin - Redd-i Muhtar - Beyrut: 1982 C: 1 Sh: 101

Acaba fitne mi çıkaracak?" şüphesi ve korkusuyla bakılır. Hz. Hüseyin (r.a.) "- Hayat; iman ve cihaddır" derken, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den aldığı ilimle insanlara nasihat ediyordu. Bütün ibadetlerde; nefisle ve malla cihadın unsurları vardır.

Allahû Teâla (c.c.)'nın imtihan için beyan buyurduğu emir ve nehiylerin tamamına "TEKLİF" adı verilmiştir. Her mükellefin; yapmak veya yapmamak hususunda sorumlu (Mes'ûl) tutulduğu fiillere "EF'AL-İ MÜKELLEFİN" (Mükellef olan kimsenin fiilleri) denir. Hanefî fûkahasına göre bu fiiller sekiz gruba ayrılır: 1) Farz 2) Haram 3) Vacip 4) Sünnet 5) Müstehab 6) Mübah 7) Mekruh 8) Müfsid!.. Her mükellef; herhangi bir ameli işlemeden önce, o amelin hükmünü (Farz mı, vacip mi, sünnet mi, haram mı vs..) öğrenmek zorundadır. Çünkü o fiili ve ameli edâ ederken; niyet etmek ve kim adına yaptığını tesbit etmek durumundadır. Meselâ: Namaz kılarken, hangi namazı kıldığımızı ve onun farz mı, vacib mi, sünnet mi olduğunu hassaten zikrediyoruz. Diğer ibadetler için de durum farklı değildir.

Allahû Teâla (c.c.)'ya kul olma şuurunda olan ve ihlâsla ibadet etme aşkına sahip bulunan bir mü'minin, her amelinin mahiyetini bilmesi şarttır. Bunun iki yolu vardır.

Birincisi: Bizzat sağlam ve güvenilir kaynaklara müracaat ederek öğrenmek!.. Yani kat'i ilim sahibi olmak.

İkincisi: Tağutu reddeden ve İslâmi hususlarda titizlik gösteren muttaki ülemaya müracaat ederek, yapacağı fiilin şer'i değerini öğrenmek!.. Elbette hem bizzat araştırmak, hem sorup öğrenmek mümkündür. **Ancak değişmeyen bir rükün vardır: Mükellef bir ameli edâ etmeden önce, o amelle ilgili bilgileri öğrenmek ve kat'i bir niyete sahip olmak mecburiyetindedir.** Günümüzde bu hassasiyet kaybolduğu için; ibadet ile adet iç içe girmiş ve ihlâsla kulluk hadisesi zaafa uğramıştır.

Kur'an-ı Kerim'de, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e hitaben "- Sana yakın (ölüm) gelinceye kadar ibadet et"⁽¹⁷⁾ emri verilmiştir. Müfessirler ayette geçen "Yakin" kelimesinin ölüm manasına geldiği hususunda müttefikler. Çünkü bizzat Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bu ayette geçen "Yakin" kelimesinin, ölüm manasına geldiğini beyan buyurmuştur.⁽¹⁸⁾

Dolayısıyla mevkii ve makamı ne olursa olsun; her insan ölünceye kadar, Allahû Teâla (c.c.)'nin emir ve nehiyelerine muhataptır. Yani (teklife muhatap olma noktasında) kat'i bir eşitlik söz konusudur. Muhakkak ki mü'minler; Allahû Teâla (c.c.)'ya imanda, din işleriyle ilgili kesin bilgide, tevekkülde, kaza ve kadere rıza göstermede ve İslâm için her türlü çileye katlanmada, aynı tekliflere muhataptırlar. Aralarındaki farklılaşma, amellerindeki ihlâs, fedâkarlık ve takva noktasındadır.

(17) El Hicr Sûresi: 99

(18) İbn-i Kesir - A.g.e. C: 2 Sh: 560, Ayrıca Doç. Dr. Suat Yıldırım - Peygamberimizin Kur'an Tefsiri - İst: 1983 Sh: 290 - 291

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Temel hedefimiz, Allahû Teâla (c.c.)'nın her emrini; emrettiği gibi yerine getirmek ve onun rızasını kazanmaktır. Bunun dışındaki gaye ve hedefler, başlı başına felâket sebebi olabilir. İmtihan alanını ve zamanını bahane etmeden; teklifleri edâ eden her mü'min, "İhsan makamı'nın" mahiyetini kavramıştır.

Bu eserde ortaya koyabildiğimiz bütün hakikatler İslâm'a aittir. Hatalarımızdan dolayı esirgemesi ve bağışlaması bol olan Allahû Teâla (c.c.)'ya sığınırız. Bu eserin hazırlanmasında teşviklerini esirgemeyen kardeşlerime hassaten teşekkür ederim. Tağuti güçlerin, Bel'am çetesinin ve hased ehlinin şerrinden Allahû Teâla (c.c.)'ya sığınıyorum. Amellerinizin bidayeti ve nihayeti Allahû Teâla (c.c.)'ya hamdetmektir.

Yusuf Kerimoğlu

Kıyamet gününde dört şeyden sual edilinceye kadar kulun ayakları kaymaz. (Bu dört şey şunlardır) İlmî ile ne gibi ameller yaptığından, ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, malını nereden kazanıp, nereye sarfettiğinden, vücûdunu ve sıhhatini nasıl değerlendirdiğinden. (*)

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)

(*) İmam-ı Yusuf - Kitabûl Haraç - İst: 1973 - Sh: 30, Ayrıca
İbn-i Abidin - Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 - C: 1 Sh: 50

BİRİNCİ BÖLÜM

- ★ CAHİLİYYE DEVRİNDEKİ GENEL MANZARA
- ★ MEKKE'DEKİ MÜCADELENİN ANA ESASLARI
- ★ İSLAMIN TEMEL HEDEFİ
- ★ DURUM TESBİTİ VE DAR ANLAYIŞI
- ★ HAYATIN MANASI: İMAN VE CİHAD

CAHİLİYYE DEVİRİNDEKİ GENEL MANZARA

Cahiliyye devrinde Arabların pek az bir kısmı şehirler etrafında toplanmış ve medeni bir durum almaya başlamışlardı. Bunların meşgaleleri de ticaret idi. Diğer Arablar ise göçebe idi. İnsan bulunduğu yere göre tekevvün eder kâidesince, Arablar da mahsul bakımından fakir memleketlerin icâb ettirdiği hale göre hayvan besleyip bunlara otlaklar aramak mecburiyeti, onları seyyar bir hayat yaşamağa mecbur etmişti.

Câhili Arabların dini hakkında iki görüş mevcuttur. Her ibtidâi kavim gibi onlar da yaratılıştan putperesttir diyenler olduğu gibi, diğer sâmi kavimler gibi Arablar da yaratılış itibâriyle muvahhid idiler ve onların diyaneti tevhid idi diyenler de mevcuttur.⁽¹⁾ Elde edilen tarihi ve arkeolojik malumat ikinci tezi teyid etmektedir. Mekke şehri bidayetden beri Arablar arasında mukaddes bir belde olarak tanınmış, orada Hz. İbrahim tarafından inşa edilen Kabe, bütün Arablarca bir ziyaretgâh olmuştu. Bu bize gösteriyor ki, Hz.

(1) Cevat Ali Tarih-i Araplar Kabe-i İslâm - Bağdat // 1377 C. 5 Sh: 20

İbrahim'in tevhid dini, o zamanki Arablarca biliniyor ve kabul ediliyordu. Burada şöyle bir sual akla gelebilir. Muvahhid olan Arabları ne gibi sebepler geniş bir putperestlik içine düşürmüştür.

Şimdi konunun daha iyi kavranabilmesi için, Mekke'ye putperestliğin nasıl girdiğini izah edelim.

Arabistan'a ve özellikle Mekke'ye putperestlik; Huzaa kabilesinin (Ben-i Harise kolunun) lideri olan Amr b. Luhay tarafından sokulmuştur.(2) Amr b. Lûhay tutulduğu bir hastalığın tedavisi için Suriye'nin "Belka" adı verilen bölgesine gitmiş ve orada bulunan sıcak su kaplıcalarında tedavi olmuştur. Bu sırada, orada mûkim olan kimselerin, putlara taptığını görür. Neden böyle yaptıklarını sorduğunda: "- Bunlar ibadet ettiğimiz ilâhlardır. Onlardan yağmur isteriz yağıdırırlar. Yardım isteriz imdadımıza koşarlar" cevabını almıştır. Bunun üzerine, kendisine bir adet put verilmesini rica etmiş ve oradan aldığı "HÜBEL" isimli putu Mekke'ye getirmiştir. Daha sonra insanları bu puta ibadet etmeye çağırmıştır"(3) İmam Fahrüddin-i Razi, hadiseyi bu şekilde naklederken; Amr b. Luhay'ın o dönemde Mekke'nin yöneticisi olduğunu hassaten belirtmektedir. Ayrıca "-Tarihçilere göre bu olay Kral Sabur Zü'l Ektaf zamanının başlarına tesadüf eder"(4)

(2) İbn-i Hişam-Es Siretü'n Nebeviyye- Kahire:1936 C:1 Sh:79, Ayrıca İbn-i Kesir-El bidaye ve'n Nihaye-Beyrut:1966 C:2 Sh: 187

(3) El Mes'ûdi-Mürûcû'z Zeheb-Kahire:1964 C:2 Sh:238

(4) Fahrüddin-i Razi-Mefarîhü'l Gayb (Tefsiri Kâhîr) Ank:1988 Akçağ yay. C:2 Sh:136-137

diyerek, Hübel'in Mekke'ye (yaklaşık olarak) milâdi 310 senesinde geldiğine işaret etmektedir.

Mekke müşriklerinin; hem Allahû Teâla (c.c.)'ya, hem ilâhlara (putlara) inandıkları kat'i naslarla sabittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "**Gözünü aç!.. Halis din Allah'ındır. O'nu bırakıp da kendilerine bir takım dostlar (putlar, ilâhlar) edinenler (derler ki) : "-Biz bunlara ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz"** Şüphe yok ki Allah onlar arasında ihtilâf edegeldikleri şeyler hakkında hükmünü verecektir.." (5) buyurulmuştur.

Dikkat edilirse müşrikler; putlarda ilâhi bir gücün olduğunu ve kendilerini Allah'a yaklaştıracığını esas almaktadırlar. Adiy b. Hatem; Fals putu sahasına getirilen ve putun mülkiyetine geçtiğine inanılan bir devenin tekrar geri alındığına şahit olmuştur. Deveyi geri alan Malik b. Kulsum'un put tarafından çarpılacağına, başına bir felâket geleceğine inanmıştır. Aradan epey zaman geçer. Malik'e hiç bir felâket gelmediğini görünce, putlara olan inancı sarsılır. Önce Hristiyan olur. Daha sonra Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tebliğini kabul ederek müslüman olur.(6) Müşrikler heykellere taş olarak değil, içinde var olduğuna inandıkları ilâhi güçten istifade için tapıyorlardı. Dolayısıyla "**Lâ ilâhe illâllah**" (Allah'dan başka ilâh yoktur) demek, onlara ağır gelmiştir. Çünkü manevi güç sahibi olduğuna inandıkları putlarını, en az Allah

(5) Ez Zümer Sûresi:3

(6) İbn Kethir, Tefsirü'l-Kur'ân, Ankara 1969, Şif 32

(c.c.)'ı sevdikleri kadar seviyorlardı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "-Bazı insanlar, Allah'dan başka O'na şerikler (ortaklar) koşarlar ve Allah'ı sever gibi onları severler." (7) hükmü beyan buyurulmuş ve müşriklerin durumu haber verilmiştir. Bu ayette geçen "Nidd" kelimesi, çekişen eş (ortak) manasınadır. Fahrüddin-i Razi, müşriklerin hem Allah'ı, hem putlarını eşit derecede sevdiklerini delilleriyle izah etmiştir.(8)

Şimdi Arablar Arasında Yayılan Diğer İnançlara Geçebiliriz

1- MECÛSİLİK: Arabların komşuları olan İranlıların mensub oldukları dindir. Mecûs kelimesi hakkında ihtilaf edilmiş, kelimenin Farsça küçük kulaklı kelimesinin Arab lisanına muarreb olarak mecûs şeklinde girdiğini söyleyenler olduğu gibi, Onun Yunancadan âramice yoluyla Arabçaya geçtiğini söyleyenler de vardır.(9) Bu dinin esası, nûr ve zulmet, hayır ve şerdir. Arablar Kuzey Doğu sınırlarında geniş bir devlet kurmuş olan İranlılarla münasebette, hatta onların dinlerine vâkıf idiler. Geniş bir kültür merkezi olan Hîre ve Hire devleti İranlıların himayesinde idi. Bilhassa İranlıların güneyde Yemeni istilaya teşebbüs etmeleri ve orada kendilerine tâbi bir dev-

(7) El Bakara Sûresi:165

(8) Geniş Bilgi için Bkz. Fahrüddin-i Razi, A.g.e C:4 Sh:181-182

(9) İslâm Ansiklopedisi- C:7 Sh:441-442

let kurmalarıyla, Arablarla Kuzey ve Güneyden münasebet tesis etmelerine vesile olmuştur. Bundan başka, ticaret ve kölelik sebebiyle, Mekke, Medine ve Tâif gibi belli başlı şehirlerde de görülüyorlardı.⁽¹⁰⁾

Mecûsilerin, cahili Arablar üzerinde, Yahudilik ve Hıristiyanlık kadar tesiri olmamıştır. Cahili Arab şiirinde mecûsilikten hemen hemen hiç bahsedilmemektedir. Yalnız İranlıların efsane ve hikâyeleri, Arablar arasında yaygın durumda idi. Hatta bu hikâyelerle Nadr b. El- Hâris b. Keled, Hz. Peygamberi susturmak istiyordu. Onu kışkandığından, Kur'anın, bahsettiklerine ustûre de-yip, Fârs meliklerinden İsfendiyar ve Rüstem hikâyelerini Hire'den öğrenip, Mekke'ye gelir, Hz. Peygamber irşâda başladıktan sonra, kalkar ve ondan daha güzel havadislere mâlik olduğunu söyleyerek, öğrendiği hikâyeleri anlatırdı. Sonra da, "Muhammed bu hikâyeleri anlatmakta benden daha mâhir değildir, derdi."⁽¹¹⁾

Hîreliler, İranlıların idaresi altında oldukları halde, onların mecûsi dinine intisab ettikleri işitilmemiştir. Ahbâriyyûna göre bir kaç Arab mecûsi dinine intisab etmiş olduğunu, Kureyşten de bazı kimselerin nûr ve zulmete inandıkları ve bu fikri de Hîreden aldıkları zannedilmektedir. Bu görüşte olanlara ahbâriyyûn, "es- Seneviyye veya Kureyş zındıkları" adını vermektedirler.⁽¹²⁾

(10) Cevat Ali-A.g.e. C:6 Sh:285

(11) Muhammed İbn-i Cerir et-taberi - Camii'l Beyan C:18 Sh:124

(12) Cevat Ali - A.g.e C:6 Sh:287

2- YAHUDİLİK: Arablarla aynı ırka mensup olan Yahudiler, Arab yarımadasının Kuzeyinden, Güneyinden ve Hicâz bölgesinin içerilerinden onlarla dâima temas ve münasebette idiler. Yahudilerin bu yarımada girişleri iki şekilde olmuştur: Bu iki şekil de, ticaret ve hicrettir. Bunlar ana yurtları olan Filistinden muhtelif zamanlarda çeşitli tazyikler altında, arzın her tarafına yayılmaya başlamışlar, bu arada Arab yarımadasının muhtelif bölgelerinde koloniler kurmuşlardı. Yahudilerin ne zaman Yemen'e girdiklerine dair, elimizde kat'i bir bilgi yoktur. Elde edilen bilgilerde, çeşitli kaynaklara göre değişmektedir. Habeşilerin Yemeni istila etmelerine sebep olarak Yahudi kaynakları, Himyer melikinin Yahudi olduğunu, orada mevcut olan Hristiyanlara eziyet edildiğini, bunun üzerine Yemen'in istilasına karar verildiği ve orada nasrâni bir melikin ikâme edildiğini zikrederler. Habeş rivayetlerine göre, o arazide ikâmet eden Sebelilerin ekserisi yaptıkları suretlere taabbud eden vesenilerdendi. Aralarında Yahudiler de vardı. Bu Yahudiler Vespasianus ve Titus zamanlarında Yahudiliğe yapılan baskılar sebebiyle yeryüzüne dağılmaya başlamış, Hicâz yoluyla Yemen'e kadar uzanmışlardı. Burada kalıp Yahudiliği Sebeliler, Himyeriler ve diğer kabileler arasında yaymaya başlamışlardı. Bu sebepten Yemen Yahudiliği'nin aslı hâlis İsrâili değildir. Bunlar asıl Yahudilerle sonradan Yahudileşmiş olanların bir halitası olması daha doğrudur. Böyle olmasına rağmen

Himyeriler İbrani adetlerle muttasıf idiler ve onlarda cumartesi hürmeti vardı, denilmektedir. Hatta bazı müsteşrikler, Güney Arab lehçelerinin İbrânî diline yakınlığını görerek, İbrânîlerin aslının Güneyli olduğuna kâil olmuşlardır.⁽¹³⁾

Yahudilerin diğer bir kolonisi de Iraktaki Hire şehri idi. Buraya gelen Yahudiler, Bizanslıların tazyikinden kaçıp, İranlıların himayesine sığınmışlardı. Buradan başka, Yahudilerin Medine ve Hayberde mühimce kolonileri vardı. Medine Yahudileri, ahbâriyyûna göre, Hz. Musa zamanında gelmişlerdi. Yahudi rivayetlerine göre, İsrâîl üzerine Bizans hükümdarlarının tazyiki ile hicret etmişler, Medine ve civarına yerleşmişlerdi.⁽¹⁴⁾ Bu son ifade hakikate daha yakındır. "Medine ve civarındaki Yahudilerin hepsi asli Yahudi değil, belki de bir kısmı Yahudileşmiş Arablardı". Müsteşriklerin bazısı da bu fikirde dirler. O halde bütün Arab yarımadasındaki Yahudilerin aslen Yahudi olup olmadıkları kat'i olarak belli değildir. Bazı müellifler bunların haricden gelmiş olduklarını söylerken, bazıları da onların Yahudileşmiş Arablar olduklarını zikretmektedirler. Bu fikirlerin en doğrusu, Arabistan'daki Yahudilerin bu iki cinsten mürekkep olduklarını kabul etmektir.

Yahudiler, Arab yarımadasında dağınık bir şekilde değil de, bazı muayyen yerlerde temerküz etmişlerdi. Bulundukları yerlerde tesir ve

(13) Cevâirü'l-Azîze, C. 6, Ş. 217.

(14) Yakûl el Hamavi- Müccem'ul Buldan- Beyrut: 1955 C: 5 Ş. 84-85

müteessir olma kâidesinden kurtulamamışlardı. Mesela, bazı cahili Arab şiirlerinde Nuh'un gemisi ve Tufan olayından bahsedilmektedir. Bu gibi şeyler Ümeyye b. Ebi Salt ve el-A'şâ'da görülmektedir. Şair Efnûn et-Tağlebi'nin bir şiirinde Adem evladından bahsediyor ki; bu da Yahudilikten mülhemdir.⁽¹⁵⁾

Bu misallerden anlaşılacağı üzere, Yahudiler Arablar üzerine tesir etmişler, fakat onlar da, Arabların tesirinden kurtulamamışlardır. Medine civarına yerleşen Yahudiler, zamanla Yahudileşmiş olan Arablarla karışmış, Yahudileşen bu Arablar eskiden beri taşıdıkları adetlerden sıyrılamamış ve asli Yahudiler üzerine tesir etmişlerdir.

3- HIRİSTİYANLIK: Âlemşumullük vasfına hâiz olan bu din, Yahudilik gibi Arab yarımadasının muayyen yerlerinde temerküz etmemiş, en ücrâ köşelerine kadar yayılmıştı. Bu dini yaymak için misyonerler canla başla çalışmaktaydılar. Bu yarımada da Hıristiyanlığın yayılmasına sebep olan âmiller diğer dinlerinkine nazaran daha fazladır. Bu bakımdan Hıristiyanlık Arablar arasında daha fazla yayılmıştır. Bu dinin yayılma sebeplerini üç mühim noktada toplayabiliriz. Bunlar da, ticaret, misyonerlik ve köleliktir.

Bu yayılma işinde, kuzeyde büyük bir Hıristiyan devlet olan Bizansın rolü küçümsene-

mez. Bir taraftan Bizanstaki mezhep mücadeleleri, diğer taraftan Bizansın Hristiyan Habeşistan ile olan ticari ve siyasi münasebetleri, Arablar üzerinde tesiri mühim olmuştur. Ticaretle meşgul Arablar Güneyde Yemen ve Negrân'dan kalkıp Suriye ve Hîre gibi Hristiyanlarla meskûn belde-
lere gelip Hristiyanlığı benimsiyor ve memleket-
lerine geri döndüklerinde onu yaymaya çalışıyor-
lardı. Bizanslıların, Yahudilere eziyet etmesine
içerleyen Himyer meliki (rivayete göre aslen
Yahudi veya sonradan Yahudileşmiş olan) Zû
Nuvas, Negrân Hristiyanlarına ezâ etmeye başla-
dı. Bunun üzerine, Yemen Habeşliler tarafından
istila edildi ve oraya bir Hristiyan melik yerleşti-
rildi. Bu sayede Hristiyanlık, Güney
Arabistan'da geniş olarak yayılmaya başladı. Bu
istiladan daha evvel Bizanslılar, Arab yarımadası
sahillerinde kiliseler kurmuşlardı.(16) İraktaki
Hîre şehri ise, Bizanstaki mezhep mücadelelerin-
den kaçan veya sürgün edilen; Hristiyanlarla do-
lu idi. Bunlar, Bizanslılarla İranlılar arasında
mevcut olan husumetten istifade edip, İranlılara
sığınmışlar İranlılar da onları himaye etmişler ve
dinlerinde serbest bırakmışlardır. Bunlar daha
sonra Arab Yarımadasının içlerine kadar yayıldı-
lar. Hristiyanlığı neşretmek için en ücra çöl köşe-
lerine ve geçit yerlerine keşişler, hem inzivaya çe-
kilmek hem de gelen geçene dinlerini öğretmek
için "Deyr" denilen ibadethaneler kurdular. Son
zamanlarda yapılan geniş araştırmalar neticesin-
de Arabistanın her yerinde bu gibi ibadethanelere

(16) Cevat Ali- A.g.e. C:3 Sh:176

tesadüf edilmektedir. Arabistana giren bu din mübeşşirleri, cahili Arablara nisbetle ilim, tıp, mantık ve insanlara tesir etme kabiliyetine mâlik olduklarından, bazı kabile reislerinin hastalıklarına deva bulmak suretiyle onların himayelerine girip, aynı zamanda o reisi de kendi dinlerine soktular. Kabile hayatının hüküm sürdüğü bu yerde, o kabile mensûbları da reislerine tâbi olup Hristiyan oldular.

O zaman dünyada cari olan kölelik müessesesi Arabistanda da vardı. Birçok Hristiyan köleler Arab şehirlerinde bilhassa Mekke ve Medine'de dinlerini neşretmekte büyük gayret göstermişlerdi. İslâmiyetin zuhurunda müslüman olan kölelerin ekserisinin Hristiyanlardan olduklarını biliyoruz. Hatta basiretten mahrum bazı kimselerin, Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerim'in lafızlarını, bir Hristiyan köleden alıyordu, demeleri dahi, Hristiyan kölelerin Mekke'de bulunduklarına delalet eder.

Arablar arasında Hristiyanlık diğerlerine nazaran daha fazla yayılmış, hatta hanif olduğu söylenen bazı şahısların sonradan Hristiyanlığa intisab ettikleri söylenmektedir. Bunlardan Osman b. el-Huveyris, Bizans hükümdarına gidip Hristiyan olmuş, Kayser onu Mekke'ye hükümdar olarak göndermişse de, Kayser'in Hicaz'da nüfuzu olmadığından bu iş tahakkuk edememişti.⁽¹⁷⁾ Yine Hanif olduğu söylenen Varaka b.

Nevfel, Hristiyanlığı kuvvetlendirdi ve diğer kitapları da okudu, hatta İncili bile İbranice yazıyordu.⁽¹⁸⁾

Geniş şekilde Arablar arasında yayılmış olan Hristiyanlığın tesiri, yayılması nisbetinde geniş olmuştur. Cahili Arab şiirinde Hristiyanların ibadet ve adetlerinde kullandıkları kelimeler, Nâbîga, İmrau'l- Kays, Lebid gibi şairlerin şiirlerinde bol miktarda görülmektedir.

Dikkat edilecek olursa Arab Yarımadası ve komşuları, siyasette, İdarede, din ve ahlâkta tam bir karışıklık içerisinde idiler. Bu devirdeki dünya tarihi tetkik edilirse, bütün dünyanın da daha ileri bir seviyede olmadığı görülür.

Şirkin siyasi sistem haline geldiği toplumlarda insanların temel hedefi, hangi yolla olursa olsun dünya nimetlerini elde etmektir. Servetin ve sermayenin belirli ellerde toplanması teşvik edilir. Cahili sermaye yeryüzünde fitne çıkarma ve fesadı yayma noktasında korkunç bir silahtır. Büyük servet sahibi olan müşrikler, yatırım sahalarını "Sadece ve sadece kâr elde etme" esasına göre tesbit ederler. Eğer beyaz kadın ticareti; zaruri olan bir hastahaneden daha fazla kazanç getiriyorsa, mesele bitmiştir. Derhal kadın ticaretine başlar!.. İçki, kumar, tefecilik ve diğer gayr-i meşrû kazanç yolları, toplum hayatını derinden sarsar. Cahiliyye devrindeki genel manzarada bunları görmek mümkündür.

(18) Sahih-i Buhari- C:1 Sh:3. Ayrıca İbn-i Hicem, A.g.e. C:1 Sh:223

MEKKE'DEKİ MÜCADELENİN ANA ESASLARI

Mekke dönemindeki sosyal yapıyı iyi kavrayabilmek için; insanın bizzat kendisini ve kendi elleriyle yaptıklarını nasıl "ilâh" noktasına çıkardığını bilmek mecburiyetindeyiz!.. Darû'n Nedve'de toplanan kırk yaşını doldurmuş Tağut'lar; insanlar üzerine "Kanun" koymakla meşguldüler!.. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kendisine "Vahiy" gelmeden önce dahi; "Darû'n Nedve'ye" dahil olmamış ve o parlamento'yu kabul etmemişti. Habeşistan Kralı Necaşi'nin huzurunda yapılan tartışmada Cafer b. Ebi Talib (r.a.) "Mekke Dönemindeki" durumlarını şu şekilde beyan ediyor: "— Ey Melik!.. Biz cahiliye içerisinde yüzen bir topluluktuk. Ellerimizle yaptığımız heykellere ibadet eder, fuhuş yapar, yol keser, komşuya kötülük eder ve kuvvetlilerimiz zayıf olanlarımızı ezerdi".⁽¹⁾ Dikkat edilirse; "Mekke Toplumundaki" kabile esasına dayanan Demokrasi, cahiliyenin ayakta kalmasına sağlayan bir vasıtaadır.

Molla Hüsrev: "Allahû Teâla (c.c.) Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e tebliğin ilk döneminde müsamaha ile davranmayı emretmiştir. Nitekim bu hususta

Kur'an-ı Kerim'de "Müşriklere karşı yumuşak ve iyi davran" (El Hicr Sûresi: 85) buyurulmuştur.⁽²⁾ hükmünü, zikreder. Müslümanlara yapılan çeşitli işkence ve zulümlere rağmen, "Lâ ilâhe (İlâh yoktur, tağutları reddedeniz), İlâllâh, (Yalnız Allah vardır)" diye haykıran ve "Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Allah'ın kulu ve Resûlü"olduğunu beyan eden sahabe güzel bir misaldir. Esasen Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ilk üç yıl, İslâmı gizli olarak tebliğ etmiştir.⁽³⁾ Heva ve hevesleri bir kenara bırakıp; tevhid mücadelesi için herşeye katlanmak "Nefisle mücadele'nin" en güzel örneğidir. Zühd ve takva'da bu olayın içinde gizlidir. Bilindiği gibi; kulun heva ve heveslerini bir kenara bırakıp, Allahû Teâla (c.c.)'nın rızası için, bütün tağuti güçleri reddetmesi oldukça önemli bir hadisedir.

İbn-i Abidin: "Peygamberimiz efendimizin ilk vazifesi tebliğ'den ve Allahû Teala 'cc)'ya eş koşanlardan yüz çevirmekten ibaretti. Nitekim Allahû Teâla (c.c.): "Şimdi sana emrolunanı kafalarını çatlatırcasına açıkla!.. Müşriklerden gelecek şeylere aldırış etme... Allah ile birlikte başka ilâhlar tanıyan o istihzacılara (alaycılara) karşı muhakkak ki biz sana yeteriz. Andolsun biliyoruz ki, onların söyleyib durduklarından cidden göğsün daralıyor. Sen hemen Rabbinı hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!.. Sana ölüm gelinceye kadar rabbına ibadet et" (El Hicr

(2) Molla Hüsrev - Düreri'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C:1, Sh: 37

(3) Muhammed b. İshak B. Yaser - Es Sire - Konya: 1981, Hibaş Yay. Sh: 126.

Sûresi: 94) buyurmuştur. Sonra İslâm dinine güzellikle ve tatlılıkla davet emredilmiştir. Nitekim Allahû Teâla (c.c.): "(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et!.. Onlarla mücadeleni en güzel (yol) hangisi ise onunla yap" (Nahl Sûresi: 125) buyurmuştur; hükmünü zikrederek, mekke döneminde ki üsulü beyan eder.⁽⁴⁾ Bütün işkence ve eziyetlere rağmen "Mekke Döneminde" iken Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e savaş izni verilmemiştir. Hicret'ten önce savaşın "haram" olduğu hususunda ülema arasında ittifak vardır. ⁽⁵⁾ Burada dikkat edilecek husus; tebliğ'in herşeyden önce geldiğidir.

Mekke Şehir parlamentosu olan Darû'n Nedve'de toplanan Tağut'lar; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tebliğini durdurabilmek için, değişik metodlar uygulamaya karar verdiler. Bunların başında "Tehdit" geliyordu. Darû'n Nedve'de Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'i koruyan amcası Ebû Talib'e bir heyet gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu heyette; Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Ebû'l Bahteri, El Velid İbn'ul Mugire, Rabia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe bulunuyordu. Heyet Ebû Talib'e varıp şu talepte bulundular: "Ya Ebû Talib!.. Senin yeğenin ilâhlarımıza, putlarımız küfretti. Dinimizi ayıpladı, atalarımıza hakaret etti. Babalarımızın dalâlette olduğunu söyledi. Ya onu bu işten vazgeçirirsin veya bizimle onu başbaşa bırakırsın.

(4) İbn-i Abidin - reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 376

(5) İmam-ı Kurtubî - El Camii Li Ahkâm'l Kur'an -a Kahire: 1967, C: 2, Sh: 347, ayrıca İbn-i Kethir - El Cess -a Kahire: 1967, C: 1 Sh: 257.

Çünkü sen de bizim gibi ona inanmıyorsun!.." Ebû Talib; tatlı dille bu heyeti uzaklaştırdı. Resûl-i Ekrem (s.a.s.); İslâm'ı tebliğe devam ediyordu. İnsanları Allah'a (c.c.) iman etmeye ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet ediyor, her türlü işken-ce ve eziyete tahammül gösteriyordu. Tabii bu arada Mekke Hükümeti'nin kin ve düşmanlığı da artıyordu. Nitekim Ebû Talib'e yeniden bir heyet gönderdiler: "Ya Ebû Talib!.. sen yaşlı birisi olup, aramızda şeref sahibi bir kimsesin. Biz, yeğenini söylediklerinden vazgeçirmek için sana ricada bulunduk; sen hiçbirşey yapmadın. Artık putlarımıza, atalarımıza yapılan küfürlere sabrımız kalmadı. Ya onu bu işten vazgeçirirsin veya seni de onunla birlikte mütalâa ederiz!.. Her iki taraftan biri helâk oluncaya kadar da sizinle çarpışırız". Ebû Talib; heyetin kararlı olduğunu görünce Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e "Fazla ileri gitmesen iyi olur!.. Çünkü bana çok ağır bir yük yüklüyorsun" tarzında serzenişte bulununca, Peygamber efendimiz (s.a.s.) çok üzüldü. Amcası Ebû Talib'e cevaben: "Ey Amcam!.. Vallahi güneşi sağ elime, ayı da sol elime verip, bu davadan vazgeçmemi isteseler, ben yine de vazgeçmem. Ta ki Allah (c.c.) bana bir çıkış yolu gösterse; ya bu işe feda olur giderim veya ondan vazgeçmem" buyurdu. Ebû Talib bunun üzerine: "—Git yeğenim, dilediğini yapmakta serbestsin. Vallahi ben seni onlara teslim etmem" dedi. (6)

(6) Doç. Dr. İ. Süreyya Sıma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh.: 44-47.

"Mekke Hükümeti'nin" düzenlediği büyük "Panayır"lar mevcuddu!.. Buraya bütün arap yarımadasından kimseler gelir; değişik yarışmalar düzenlenirdi. Evet bu panayırları; Tağuti rejim düzenliyordu!..⁽⁷⁾ Mekke Hükümeti'nin ileri gelenlerinden İbnû'l Mugire, Kureyş'in ağzı lâf yapan tiplerini toplayarak; "Ey Kureyş'in önde gelenleri, panayır zamanı yaklaşıyor. Her taraftan heyetler Mekke'ye gelecekler ve bu heyetler Muhammed'in durumunu duyduklarında, merak edip soracaklardır. Farklı cevaplar vererek birbirimizi yalanlar duruma düşmeyelim. Bu durumda hepimiz güç durumda kalırız" dedi Orada bulunanlar: "—Ey İbnû'l Mugire; sen bizim en yaşlımız, en tecrübelimizsin!.. Sen nasıl emredersen öyle hareket ederiz" cevabını verdiler. İbnû'l Mugire; "—Hayır hayır siz söyleyin" dedi. Oradakiler "O bir kahin'dir" diyelim. İbnû'l Mugire: "—Hayır, o kahin değil!.. Biz çok kahin gördük, onlardaki sırrı gizleme özelliği bunda yok" dedi. Diğerleri: "—O halde delidir diyelim" teklifinde bulundular. İbnû'l Mugire: "—Hayır, üzerinde hiç delilik âlameti yok!.. Biz çok deli gördük, delilerdeki saldırganlık, tehlike, saflık ve sayıklama mevcut değil" dedi!..

(7) Meselenin özü şudur: "Emanet'i yüklenmesi sebebiyle insan; diğer bütün canlılardan üstün yaratılmıştır. Mü'mine düşen en büyük görev; "bütün insanları Allahû Teâla (c.c.)'ya ibadet etmeye ve Tağut'a kulluk etmekten kaçınmaya davet etmektir". Veleve ki; tebliğ inkâmı gayr-i meşru güçlerin herhangi bir organizasyonu sonucu ortaya çıkmış olsun!.. Dikkat edilecek husus; İslâm'dan kat'iyyen taviz vermemektir. Resûl-i Ükrânî (S.E.D.F) Mekke Hükümeti'nin düzenlediği panayırlarda, İslâmı tebliğ etmiştir.

Heyet durmadan düşünüyordu!.. Birisi: "O bir şairdir" diyelim teklifinde bulundu. İbnû'l Mugire bu teklife de karşı çıkarak: "—Hayır!.. O şair de değil. Biz şiirin herşeyini biliriz. Vurgularını, sırasını, tertibini, veznini iyi anlarız. Onun söyledikleri şiir değil" dedi. Heyet: "—O halde, bu bir sihirbazdır" deriz, teklifinde bulundu. İbnû'l Mugire şu karşılığı verdi: "—O sihirbaz da değil!.. Biz çok sihir ve sihirbaz gördük. Bu onlar gibi ipler bağlayıp üflemiyor." bunun üzerine heyet: "—O halde gelen yabancı-lara ne diyelim, onu nasıl tanıtalım?" diye sor-du. İbnû'l Mugire: "Vallahi o çok tatlı sözlüdür. Sözlerinden güzellik akıyor. Onun hakkında ne dersiniz, yalan olduğu anlaşılır. Mamafih "Sihirbaz" diyebilirsiniz. Şunu da ilâve edersiniz: "Çünkü o öyle birşey getirdi ki, evlâdı babadan, kardeşi kardeşten, kadını kocasından, vatandaşı toplumundan ayırdı" dedi ve öylece dağıldılar.⁽⁸⁾ Dikkat edilirse "Tehdit" sökmeyince; Darû'n Nedve'nin Parlamento'nun) akıllıları organize bir iftira ve yanlış tanıtma kampanyasını başlatıyorlar!..⁽⁹⁾

(8) Doç. Dr. İ. Sürreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 48-49, Ayrıca H. Basri Çantay - Kur'an-ı Hakîm ve meal-i Kerim -i İst: 1959, A. Said Mtb. C: 3, Sh: 1111, 1112, Dip not: 23.

(9) Bugün de durum farklı değildir!.. İslâm topraklarında küfür ahkâmını icra eden siyasi yönetimlerin; mü'minlerin "Ulûlüm'rî" olamayacağını ve onlara karşı cihad'ın "Farz-ı Ayn" olduğunu söyleyen mü'minler; hem iftiraya uğratılırlar, hem de kasden yanlış tanıtılırlar!.. Bazı saf tipler'de; "Fiine çıkmasın" gibi, sûret-i hak'tan gösterilen sloganlarla bu taarruza alet edilir!.. Dikkatli olunmalıdır.

Allahû Teâla (c.c.) İbnû'l Mugire hakkında şu ayet-i kerime'yi inzal buyuruyor.⁽¹⁰⁾ "(Ey Muhammed) Bir tek (Nev'i şahsına münhasır) olarak yarattığım, kendine bol bol mal ve (yanında daima) hazır bulunmak üzere oğullar verdiğim ve ni'metleri yaydıkça yaydığım adamı (İbnû'l Mugire'yi) bana bırak!.. Sonra da o (bütün bunlara rağmen) hırs ile daha da artmasını ister. Hayır (asla beklemesin) çünkü o, bizim ayetlerimize karşı alabildiğine inadçıdır!.. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım.. Çünkü o (Kur'an hakkında ne diyeceğini) uzun uzadıya düşündü (Kendine göre güyâ bir) ölçü koydu. Hay kahr olası (canı çıkası) ne biçim ölçü kurdu o? Yine kahr olası, nasıl ölçü yaptı o? Sonra baktı, sonra (Ümitsizliğinden ve öfkesinden) kaşlarını çatı, suratını astı. En son arka çevirdi ve büyüklük tasladı da: "Bu dedi (sihirbazlardan öğrenilib) rivayet edilen bir sihirden başkası değil.. Muhakkak bu insan sözünden başkası değil". İşte bu adamı yakıcı bir ateşe (cehenneme) yaslıyacağım."⁽¹¹⁾

El Velid İbnû'l Mugire ile birlikte bu işi düzenleyen ve Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tebliğini organize ifitiralarla engellemeye çalışanlar hakkında da şu ayet-i kerime'ler nazil oldu;

"Nitekim iş bölümü yapanlara, Kur'an-ı parçalayanlara da (öyle azab) indirmiştik. İşte

(10) Mecmuat'ut Tefasir - İst: 191q79, Çağrı yayı. C: 6, Sh:397 - 403 (Gadı Beyzavi, Haazin, İbn-i Abbas ve Nesefi bir arada), ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirûl Kur'anil Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Yay. C: 4 Sh: 442 - 443, Mehmed Vehbi Efendi - Hülâsat'ül Beyan - İst: 1969 Ücdal Neş. C: 16 Sh: 6231 - 6234.

(11) El Müddeir Süreni - Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Rabbine and olsun ki onlara, tamamına yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız."(12)

Böylece "Mekke Hükümeti"; panayıra iştirak eden bütün yabancılara, bu şekilde propaganda yaparak, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'i yanlış tanıttılar ve bu haberler bütün Arabistan'a yayıldı.(13)

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e karşı; tehdit ve yanlış tanıtmaya yollarına başvuran müşrikler, işi daha da ileriye götürerek "Süikas'ta" karar verdiler. Bilhassa Ebû cehil bu hususta kararlıydı. Nitekim bir gün: **"—Ey Kureyş topluluğu!.. Görüyorsunuz ki Muhammed dinimizi yermekten, baba ve atalarımıza, tanrılarımıza dil uzatmaktan, akıllılarımızı, akılsız saymaktan geri durmuyor. Ben artık Allah'a (14) söz verdim: Yarın, kaldıracabileceğim kocaman bir taşı yüklenip namazda secdeye vardığı zaman, onun başını ezeceğim. Siz de beni orada ister koruyun, ister teslim edin; bundan sonra varsın Abd-i Menaf oğulları bana istediklerini yapsanlar, râzıyım" dedi. Müşrikler: "—Vallahi seni hiçbirşey için, hiçbir zaman teslim etmeyiz!.. Haydi sen dilediğini yap" dediler. Ebû Cehil sabaha çıkınca anlattığı gibi kocaman bir taş olarak, Peygamberimizin oraya gelmesini bekledi.**

(12) El Hier Sûresi: 90 - 93.

(13) Doç.Dr. İ. Sürreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 50.

(14) Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tebliğine muhatap olan Mekke Müşrikleri Allahü Teâla (c.c.)'nın varlığına inanıyorlardı. Ancak "Tağut'lan" reddetmeye yanaşmıyorlar ve hüküm koyma hakkının kendilerinde olduğunu iddia ediyorlardı. Putları da; kendilerini Allah'a yaklaştıracığı gerekçesi ile ibadete lâyık buluyorlardı. Ebu Cehil'in buradaki ifadesi yadurğanmamalıdır. Günümüzün Ebû Cehil'leri de, aynı mantığı taşımaktadırlar.

Peygamberimiz namaz kılacağı zaman; Kâbe'nin Yemen köşesi ile hacrû'l esved arasında dururdu ve kâbe'yi kendisiyle Şam tarafı arasına alırdı. Peygamberimiz; o günde her zamanki gibi gelib namaza durdu. Müşrikler topluca oturmuş, Ebû Cehil'in ne yapacağını gözlüyorlardı. Peygamberimiz Efendimiz (s.a.s.) secdeye vardığı zaman, Ebû Cehil taşı yüklenip yürüdü?.. Ancak yaklaşır yaklaşmaz korkarak, benzi sarararak, perişan bir halde hemen geri döndü. Elleri taşı tutmaz oldu. Taşı elinden yere düşürdü. Kureyş Müşrikleri, Ebû Cehil'in yanına dikildiler: "—Ne oldu sana ey Hakem'in babası" dediler. Ebû Cehil: "—Vallahi bir benzerini dahi görmediğim yenilmez, zabdedilmez, köpürmüş bir puğur deve gibi erkek bir canavar (bir ejderha) beni yemek için üzerime yürüdü" dedi.⁽¹⁵⁾

Ebû Cehil; her fırsatta Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e ve mü'minlere saldıran me'lûn bir tipti!.. Nitekim Bedir Muharebesinde Hz. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) kendisini yaralı olarak bulmuş, başını kesip Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in huzuruna getirerek: "—Ya Resûlullah!.. bu senin düşmanın Ebû Cehil'in başıdır" demişti!.. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s.) efendimiz: "—Allahü Ekber!.. İşte bu hem benim, hem de ümmetimin firavûnudur. Bunun benim ve ümmetimin üzerine şer ve zararı; firavunun Hz. Musa (a.s.) ve ümmeti zararından daha şiddetli idi"⁽¹⁶⁾ buyur-

(15) M. Asum Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Devri) İst: 1981, Şamil Yay.

Sh: 251, 252

(16) İbn-i Abidin - Reddül Muhtar - İst: 1983, C:8, Sh: 385

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

muşlardır!.. Bir gün Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Efendimiz, Safa tepesinden geçerken Ebû Cehil'le karşılaşır! Tabii bu me'lûn, derhal küfretmeye, işkence etmeye ve hakarete başlar! Bu olaya bir köle şahid olmuştur. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in amcası Hz. Hamza; aynı gün avdan dönüşünde Kâbe'ye uğrar. Olaya şahid olan köle, Hz. Hamza'ya hitaben: "—Ey Ummare'nin babası, keşke biraz önce burada olsaydın da Ebû Cehil'in senin yeğenin olan Muhammed'e (s.a.s.) yaptıklarını görseydin. Ona her türlü hakareti yaptı, işkence etti ve dinine küfretti" diye ihbarda bulunur. Hz. Hamza'nın beyninde şimşekler çakmıştır!.. Hiçbirşey söylemeden doğruca Ebû Cehil'in oturduğu yere yürür ve elindeki mızrakla Ebû Cehil'in kafasını yarar. Orada bulunanlar ne olup-bittiğini şaşkınlıkla izlerken Hz. Hamza: "—Sen misin Muhammed'e sövüp sayan!.. İşte ben de onun dinindeyim, onun söylediklerini söylüyorum. Haydi gücün yetiyorsa ona yaptıklarını bana da yap, göreyim" diye haykırır!.. Ebû Cehil ne yapacağını şaşırmıştır.⁽¹⁷⁾ Bu olaydan sonra; Hz. Hamza (r.a.)'nın müslüman olması, "Mekke'de" bomba gibi patlamıştır!.. Tevhid mücadelesi; Hz. Hamza (r.a.) gibi güçlü ve kuvvetli bir mücahid'e sahip olmuştur.

Mekke Hükümeti; Hz. Hamza (ra'nın müslüman olmasından sonra taktik değiştirme ihtiyacı hissediyor. Önce Utbe b. Rabia vasıtasıyla; dava-

(17) Doç.Dr. İ. Sürreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Sh: 56, Ayrıca M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi) İst: 1981, Sh: 239 - 240

sından vazgeçmek kaydı ile "Her ne isterse yapmaya hazır olduklarını" Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e iletiyorlar. (18) Bundan bir netice alamayınca; Ebû Süfyan, Nadr İbnü'l Haris, Ebû'l Bahteri, El Velid İbnü'l Mugire, Utbe b. Rabia, Ebû Cehil ve Umeyyeti'bnü'l Halef'ten teşekkül eden bir heyet; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e görüşmek için haber gönderiyorlar. Haberci: "**Kavminin ileri gelenleri toplanmış, seninle konuşmak**" istiyorlar deyince, Peygamberimiz Efendimiz (s.a.s.) İslâm'a girmeye karar verdiklerini zannederek; süratle heyetin bulunduğu yere varıyor. Heyet'in üyelerinden birisi: "**—Ya Muhammed!.. Biz seninle konuşmak için seni çağırttık!.. Vallahi şimdiye kadar senin gibi kavmine kötülük yapan birisi aramızdan çıkmadı. Atalarımıza küfrettin, dinimizi batıl gördün, tanrılarımıza sövdün, aramıza bölücülük soktun, bize karşı işlemediğin hiçbir kötü fiil kalmadı. Eğer getirdiğin dava ile "Zengin olmak" istiyorsan, en zenginimiz oluncaya kadar sana mal toplarız. Devlet reisi olmak istiyorsan, seni "Devlet Reisi" olarak seçelim. Eğer bu getirdiğin dava ile, "şeref kazanmak" istiyorsan, seni efendimiz olarak seçeriz. Eğer sana cinler çarpıyor ve sen kendini tedavi ettiremiyorsan, bütün imkânlarımızı seferber ederek sana tabib arayalım!..**" Evet, heyet "Devlet Reisliği" de dahil, her türlü şeye hazır!.. Tek istedikleri: "**La ilâhe**" (İlâh yoktur) **İllâllah** (Yalnız Allah vardır)" davasından vazgeçmesi!..

(18) Doc.Dr. İ. Süreyya Sıma - A.g.e. Sh: 58-59 (Not Utbe b. Rabia'nın teklifi de heyet halinde yapılan kelimün mahiyetli birinin aynıdır.)

Peygamberimiz Efendimiz (s.a.s.) bu tekliflere karşı şu cevabı veriyor: "Dediklerinizin hiç biri-
siyle alâkam yok. Getirdiğim dava; mallarınızı
istemek, aranızda şeref, makam sahibi olmak,
kralınız olmak için değil!.. Lâkin Allah beni si-
ze peygamber olarak göndererek, bana bir kitap
indirdi Size müjdecî ve uyarıcı olmamı emretti.
Ve ben Rabbimin risaletini size tebliğ ederek,
size nasihatta bulundum. Eğer size getirdiğim
bu davayı kabul ederseniz, dünyanız ve ahireti-
niz için saadet bulursunuz. Reddederseniz, ben
de Allah, aramızda bir hüküm verinceye kadar
sabrederim."

Bunun üzerine Mekke Hükümetinin adamları
şu teklifte bulunuyorlar: "Ya muhammed, sen
bizden birşey kabul etmiyorsun. Biliyorsun ki,
yeryüzünde bizim gibi dağlar arasına sıkışmış,
susuz ve hayat şartları zor olan başka bir kimse
yoktur. Seni gönderen Rabbine de ki; bizi sıkış-
tırmış olan bu dağları uzaklaştırsın, memleketi-
miz ovalık olsun!.. Şam ve Irak'taki gibi, burada
da nehirler aksın!.. Geçmiş atalarımızı diriltip
göndersin ve bunlar arasında Atamız Kusayy b.
Kilab da olsun. Çünkü o doğru sözlü biriydi.
Senin dediklerinin doğru olup olmadığını ona
soralım. Eğer dediklerine o da "Doğrudur" der-
se, biz de senin Allah katındaki değerini anlar,
sana gelenlerin gerçek olduğunu kabul ederiz.
Bunu yaparsan; Allah'ın seni peygamber olarak
gönderdiğine inanırız"!.. Bunun üzerine Resûl-i
Ekrem (s.a.s.) şöyle buyuruyor: "Ben bunun için

gönderilmedim. Ben Allah'ın emirlerini size getirdim. Bana verilen risaleti size tebliğ ettim. Eğer dediklerimi kabul ederseniz, dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Redderseniz Allah; siz ve benim aramda hükmedinceye kadar sabrederim"!!..

Bu defa Mekke Hükümeti'nin heyeti, şu teklifte bulundu: "—O halde Rabbine de ki; tasdik eden bir melek göndersin!.. Rabbine de ki; senin için altın ve gümüşten saraylar ve hazineler yapsın ki görelim!.. Zira sen bizim gibi sokaklarda gezen, bizim gibi yaşayan bir insansın. Bu istediklerimizi yap ki, senin bizden farkını anlayalım. İddia ettiğin gibi peygamberliğini görelim!.." Resûl-i Ekrem (s.a.s.) şu cevabı verdi: "— Ben bunları yapmak için gönderilmedim. Allah beni müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi. Kabul ederseniz; dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Reddederseniz; Allah siz ve benim aramda hükmedinceye kadar sabrederim."(19)

Dikkat edilirse; "Mekke Hükümeti'nin" heyeti; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den değişik taleplerde bulunuyorlar!.. "Tevhid Mücadelesi'nin" bırakılması halinde; Mekke Şehir devleti'nin liderliği ve zenginlik vadedilmekte!.. Halbuki Hz. Adem aleyhis-selâmdan itibaren bütün peygamberler insanları,

(19) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - A.g.e. Sh: 60-63, Ayrıca M. Asım Köksal İslam Tarihi (Mekke Dönemi) İst: 1981, Sh: 248 - 249. (Not: Başta İbn-i Hişam'ın "Sire"si olmak üzere, birçok siyer kitabında yer alan bu teklifler: İslâmi mücadele hususunda kararlı olan mü'minler tarafından "İslâmi hareketin kabul edilmesi"ni nihayetinde bekleyen, değişik Allahü Teâla (c.c.)'yadır.)

"Allahû Teâla (c.c.)'ya ibadet etmeye ve Tağut'a kulluk etmekten kaçınmayan" davet etmişlerdir.⁽²⁰⁾ Elbette Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Mekke Hükümet" heyetinin tekiflerini kabul edemezdi.

Mekke Devleti; görüşmeler yoluyla Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den hiçbir taviz koparamayınca; yeniden işkence ve zulüme başladı. Alınan karar gereğince; herkes kendi kabilesindeki müslümanları takip edecek ve yetkililere ihbarda bulunacaktı!.. İhbar olunan müslümanlar da; hapsedilecek veya dayakla aç susuz bırakılarak işkence ettirilecekti. Bu yetmezse; güneş altında kaynayan Mekke kumlarına, çıplak olarak yatırılacaktı!.. Umıyyeti'bnûl Halef'in; Hz. Bilâl-i Habeşi'ye yaptığı işkenceyi kelimelerle izah edebilmek mümkün değil!.. Yâsir ailesinin çektikleri de bütün kaynaklarda mevcut!.. Hz. Sümeyye (R.Anha)'nın şehadeti, kısa bir süre sonra kocası Yasir'in şehadeti ve Ammar b. Yasir'in İşkence altında adeta bir et yığını haline geldiği sırada, Kelime-i küfrü söyleyip; mahcup mahcup Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in huzuruna gelişi!..⁽²¹⁾ Bütün bu işkence'ler; Tağutu reddedip, yalnız ve yalnız Allah'a (c.c.) iman etmenin sonucu!..⁽²²⁾ Nihayet mü'minler; işkence'den kurtulmak için, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den "Hicret" için izin talebinde bulunuyorlar.

(20) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'ani'l Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neş. C. 2 Sh: 568 - 569.

(21) M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi) İsl: 1981 Şamil Yry. Sh: 215 - 217.

(22) Dikkat ediniz!.. Mekke döneminde mü'minler; Allahû Teâla (c.c.)'ya iman edip, tağut'u reddettikleri için, bunca işkenceye muhatab oldular. Bugün maalesef "Tağut'u kendilerine emir sahibi ilân edecek derecede çıldıran" ve tağutü güçlere dua eden tipler vardır. Bu husus iyi düşünülmelidir.

İşkence'nin değişik türleri de mevcut!.. Sahabe'den Habbab İbnü'l Eret (r.a.) alacağını istemek için İslâm düşmanı El Assa İbn Vail'e gitmişti. El Ass İbn'i Vail ona hitaben: **"—Sen Muhammed'i inkâr etmediğin müddetçe, sana parayı vermem"** dedi. Habbab İbnü'l Eret (r.a.): **"— Vallahi ben Muhammed (s.a.s.)'i inkar etmem. Sen ölünceye ve dirilip hesap verinceye kadar beklerim"** buyurdu. El Ass şaşkın şaşkın: **"— Ben öleceğim, sonra dirileceğim; malım ve çocuklarım olacak, o zaman senin alacağını veririm"** deyip, Habbab'a (r.a.) borcunu ödemedi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu;⁽²³⁾

"(Şu) Ayetlerimizi inkâr eden ve "Bana elbette mal ve evlâd verilecektir" diyen adamı gördün mü? O gayba mı vaakıf, yoksa Rahman katından (Allahû Teâla (c.c.)'dan bir ahid mi edinmiş? (söz mü almış). Hayır, öyle değil. Biz onun söylediği (sözü) yazar, azabını da uzattıkça uzatırız. Onun söyler olduğuna biz mirascı olacağız ve o, bize tek başına gelecektir."⁽²⁴⁾

Kuvvetli kabilelere dayanan mü'minler daha az işkence görüyor, fakat diğerleri işkence altında şehid oluyordu. Sahabe-i Kiram'dan bazıları işkence karşısında zaafa düşmüş Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e müracaatla; **"Bunların bize tatbik ettikleri işkence tahammül sınırımızı aştı, bunlara bedduada bulunmaz mısınız?"** diyorlardı. Alemlere rahmet olarak gönderilen

(23) Meccmua-ı Fîrâsî: 137-138, C. 1, Sayı 1, 1979, 1980.

(24) Meryem Sûresi: 77- 80

Peygamberimiz efendimiz (s.a.s.) sabır tavsiye ediyor ve: "Sizden önceki müslümanların vücûdlarından; kemiklerine varıncaya kadar demir taraklarla taranarak etleri koparılırdı. Bu, onları dinlerinden vazgeçirmedi. Başları saç ayırımından testerelerle ikiye biçildi. Onlar yine dinlerinden vazgeçmediler. Biraz daha sabredin!.. Allah öyle bir zaman getirecektir ki; bir atlı yalnız başına Allahû Teâla (c.c.)'dan başka hiç kimseden korkmadan, San'a'dan, Hadramut'a gidebilecek; kurtla kuzu yan yana olacaktır" buyuruyordu.⁽²⁵⁾

Hız. Adem (a.s.)'den itibaren tevhid mücadelesini yüklenen bütün peygamberler ızdırabın en şiddetlisini tatmışlardır. Tağut'un şehvi duygularını tatmin eden bir fahişenin arzusu üzerine, Hız. Yahya (a.s.) şehid edilmiş, Hız. Zekeriyya (a.s.) bir ağaç kovuğunda ikiye biçilerek; Allahû Teâla (c.c.)'nın rızası için ızdırabın en şiddetlisini tatmıştı!.. Nemrud'un korkunç ateşine atılan Hız. İbrahim (a.s.), Fir'avın'ın akla hayale gelmez işkencelerine katlanan Hız. Musa (a.s.)'yı ve herkesin kendisini yalanlandığı (sadece iki kızının kendini tasdik ettiği) Hız. Lût (a.s.)'u nasıl unutabiliriz!.. Allahû Teâla (c.c.) Resullerinin kıssalarını Kur'an-ı Kerim'de beyan buyurmuştur.⁽²⁶⁾ Elbette bu kıssaların anlatılması boşuna değildi. Nitekim; bir ayet-i kerime'de;

(25) Doç. Dr. İ. Süreyya Surma, İslami Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst. 1983, Beyan Yay. Sah: 80 - 81.

(26) Her kavme bir peygamber gönderildiği kat'i nass'la sabittir. Kur'an-ı Kerim'de bir kısmının kıssaları beyan buyurulmuştur. Bakınız: Madde: 167.

"Peygamberlerin haberlerinden sana anlattığımız her şey senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar. Sana bununla gelen hakikat, mü'minlere bir öğüt ve hatırlatmadır"⁽²⁷⁾ buyurulmuştur. Müfessirler; kıssaların tevhid mücadelesine karşı direnen kafirlerin akıbetlerini beyan ve bununla mü'minlerin kalblerine sukûnet vermek hedefini esas aldığı hususunda müttefiklerdir.⁽²⁸⁾ Kalbinde hapsedilmek korkusu duyan mü'min, Hz. Yusuf (a.s.)'u düşünmelidir!.. İşkence ve alay edilmekten çekinen mü'minler; tevhid mücadelesine bir göz atmalıdırlar!.. İnsanlar; hangi peygamber'e "Evet söylediklerin aynen doğrudur" deyip teslim olmuştur ki!.. Böyle bir misal yok!.. O halde; "Allah'a iman ve tağutu red" hususunda; hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmemek esastır.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin olsun ki; arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz"⁽²⁹⁾ buyurduğu bilinmektedir. Zühd ve takva'ya dayanan bir hayata talip olan mü'min; İslâmı tebliğ etmek ve bu uğurda başına gelen her türlü musibete sabretmek durumundadır. İşte İslâmî tebliğin "Mekke Dönemi'nden" çıkarılacak en büyük ders budur. Tağuti güçlere dalkavukluk edenlerin; zühd ve takva iddiasında bulunması mümkün değildir. Zira zühd; mükellefi Allahu Teala (c.c.)'ya ibadetten alı koyan, her şeyi terk etmektir.

(27) Hûd Sûresi: 120.

(28) Mecmuat'ut Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 3, Sh 372 vd. (Gadı Beyzavi, ve Haazîn bñl.)

(29) İbn-i Kesir - Tefsirûl Kur'an'ül Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Yay. C:2, Sh: 490.

HİCRET'İN MAHİYETİ VE ÖNEMİ

Kur'an-ı Kerim'de: "Nihayet Rabbleri onların (Dualarına) şöyle icabet etti: "İçinizden gerek, erkek, gerek kadın -ki kiminiz kiminizden (hasıl olmadır) bir iş yapanın amelini ben elbette boşa çıkarmayacağım. İşte hicret edenlerin, yurdlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye, hakarete ve ziyana uğrayanların, muharebe edenlerin ve öldürülenlerin de, andolsun suçlarını örteceğim ve andolsun canibimden bir mükâfat olmak üzere, onları altından ırmaklar akan cennetlere de sokacağım. (Daha büyük) ve güzel mükâfat ise Allahû Teâla (c.c.)'nın yanındadır. (Allah'ı ve Resûlünü) tanımayanların (refah içinde) diyar diyar dönüp dolması sakın ha sizi aldatmasın. Azıcık bir faidedir ol!.. Sonunda varıp sığınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yatma yeridir."⁽³⁰⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Kâfirlerin şiddetli işkence ve hakaretlerine, İslâmı sürekli tebliğ ederek karşılık veren ve sabreden mü'minlere "Hicret" emri verilmiştir. Hicret edenlerin faziletleri ile ilgili ayet-i kerime'de kadınların ismi zikredilmeyince Hz. Ümmü Seleme (r.anha) Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e: "Hicret'in mükâfatı hususunda kadınlara dair birşey zikredilmiş olduğunu işitmedim"⁽³¹⁾ diye müracaatta bulunması üzerine bu ayet-i kerime inzal buyurulmuştur!..

(30) Al-i İmran Sûresi: 195 - 197.

(31) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'ül Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Yaya C:1, Sh:441.

Mekke toplumunda; insanların kendi kendilerini ilah yerine koyarak ve sembol olarak bazı heykelleri önlerine alıp, "Şirki" iktidar haline getirdikleri malûmdur. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tebliği sonucu iman eden mü'minler ise; Allahû Teâla (c.c.)'nin indirdiği hükümlere muhatabtırlar!.. Dolayısıyla İslâm ahkâmı ile küfür ahkâmı karşı karşıyadır!.. Mü'minlere silahlı mücadele yapma hususunda da herhangi bir emir verilmemiştir. Aksine hala, silahla mücadele haramdır.⁽³²⁾ Bu durumda iki ihtimal sözkonusudur. Birincisi: İçinde yaşadıkları Mekke toplumunun şartlarına ve "Darû'n Nedve'nin" çıkardığı kanunlara boyun eğme!.. Ki bu iman'dan sonra; küfrü seçip Tağut'a teslim olma manasına gelirdi. İkincisi: Mekke civarında bulunan mağara veya evlere çekilip, kat'iyyen ses çıkarmama!.. Bu da mümkün değildi; zira tebliğ etme sürekli farzdı.

HİCRET'İN HÜKMÜ

Bir müslümanın temel hedefi; Allahû Teâla (c.c.)'ya ihlasla ibadet etmektir. Ruhlar aleminde gerçekleşen "Misak'a" ve o misak'ın tabii sonucu olan emanete; hakkı ile riayet edebildiği müddetçe, yeryüzünün neresinde olursa olsun yaşayabilir. Elbette hangi halde bulunursa bulunsun; insanları Allahû Teâla (c.c.)'nin dinine davet etmeye devam edecektir. Herhangi bir siyasi otorite; müslümanların hakkı ile Allahû Teâla (c.c.)'ya

(32) İmam-ı Kurtubi - El Camii li Ahkâmî'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 2 Sh: 347, Ayrıca El Cessas - Ahkâmû'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 1, Sh: 257.

ibadet etmelerine karışmaz ve tebliğ etmelerini serbest bırakırsa mesele yoktur. Ancak bütün bunları kanunlarla yasaklar ve ibadet ettikleri için müslümanlara zulüm ederse durum ne olacaktır? İşte hicret; çevre şartları ve kanunlar sebebiyle İslâm'ı yaşayamayan (Tıpkı Bulgaristan'da olduğu gibi) insanların hayatında gündeme girer. Bunun dışında; müslümanlar, küfrün ordularına asker edilmesi ve onların (Kafirlerin) gayeleri için savaşmaya zorlanması hali, hicreti gündeme getirir. Kur'an-ı Kerim'de: "Öz nefislerinin zalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki "Ne işde idiniz?" (İslâm için ne yapıyordunuz?) Onlar: "Biz yeryüzünde (İslâm'ın emirlerini tatbikten) acizlerdik" derler. Melekler de: "Peki!.. Allah'ın arzı (yeryüzü) geniş değil miydi? Siz de oradan hicret edeydiniz ya" derler. İşte onların durağı (varacağı yer) cehennemdir. O (cehennem) ne kötü bir yerdir. Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan zaaf ve acz içerisinde bırakılıp da, hiçbir çareye gücü yetmeyen ve (Hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna!.. Zira işte onlar (Acz ve zaaf içinde olanlar) Allah'ın affedeceğini umabilirler."⁽³³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Mekke'de; müslüman oldukları ve hicrete güçleri yettiği halde "İmanlarını gizleyen, İslâm'ın emirlerini (Gizlenmek sebebiyle) eda edemeyen" kimseler hakkında inen bu ayet, hicretin önemini bildirmektedir.

Hafız İbn-i Hacer El Askalani'ye göre Hicret iki türdür.

Birincisi: İşkence ve korku diyarından, güven diyarına hicret.

İkincisi: Küfür diyarından İslam diyarına hicret.

Mekke'den Habeşistan'a hicret ve Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den önce Medine'ye hicret, birincisine misaldir.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Medine'ye hicret edip; devlet kurmasından sonra, (Medine Darû'l İslâm olduğu için) mü'minlerin oraya hicreti, ikinciye misaldir.

Mekke fethedildikten sonra; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in **"Fetihten sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır"**⁽³⁴⁾ emri gereğince, Mekke'den Medine'ye hicret kaldırılmıştır. Fukaha hadiste geçen **"Fetihten"** maksadın, Mekke'nin fethi olduğunda müttefiktir. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.) **"Yeryüzünde küfür diyarı var olup, kafirlerle savaş sürdüğü müddetçe hicret devam eder. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) **"Düşmanla cihad devam ettiği müddetçe hicret devam edecektir"** buyurmuştur. Bu hadise göre; hicretin farz olduğu küfür diyarı, savaşın devam ettiği beldedir. Oradaki müslüman; baskı ve zulüm altında tutulur, dinini açığa vuramaz ve (Küfrün orduları safında) savaşa götürülür"** diye rek, hicretin hangi halde farz olduğunu izah etmiştir. Savaş söz konusu olmadığı ve İslami hükümler eda edilebildiği müddetçe, hicretin farzi-

(34) Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Sünen-i Tirmizi ve Sünen-i Nesai.

yeti kalkar. Mükellefin durumuna göre; müste-hap veya mübah olur.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in yirmi üç yıllık tebliğ hayatının; on üç yıl-lı "Mekke Tebliğ Dönemini" içine alır. Darû'n Nedve'nin tuzaklarına karşı direnen İslâm cemaati; "Darû'l Erkam'da" toplanmış ve sabırla mücadelesini sürdürmüştür. İslâm'ın temel hedeflerini gerçekleştirmek için; canlarıyla ve mallarıyla mücadele veren Sahabe-i Kiram'ın fedâkarlıklarını görmemezlikten gelmek mümkün değildir. İslâmî hareketin devrelerini "tebliğ, hicret, cihad, ve devlet" şeklinde tasnif etmek mümkündür. Fakat gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus vardır. İslâm'ın teklifleri karşısında sızlanmayan, sabreden ve daima imtihan üzere olduğunu hatırd tutarak "**Hesap Gününe**" hazırlanan sahabe-i kiram'ın tek hedefi vardır: Allahû Teâla (c.c.)'nin rızasını kazanmak!.. Bu temel hedefin gerçekleşmesi için canlarıyla ve mallarıyla cihad ettikleri mâlumdur. Bu gayretleri kat'i naslarla haber verilmiştir. İslâm'ın temel hedeflerini gerçekleştirmek için; hesap gününü düşünen muttaki mü'minlerin, cemaat haline gelmeleri farzdır. Akide, amel ve usûl birliği sağlanmadan, temel hedeflerin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Meselenin daha iyi kavranabilmesi için "İslâm'ın temel hedefleri nedir?" sualine cevap vermek durumundayız. Zira bu suale sıhhatli bir cevap verilemediği müddetçe meselenin kavranması mümkün değildir.

İSLÂM'IN TEMEL HEDEFİ

Kur'an-ı Kerim'de Allâhû Teâla (c.c.) "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"⁽¹⁾ buyuruyor. Teklife muhatap olan her insan; "Kul olma şuuruna" sahip olmak zorundadır, çünkü yaratılış hikmeti budur. İnsanın lehindeki ve aleyhindeki haklara sahip olabilmesine "Ehliyet" denir.⁽²⁾ Teklifler bu ehliyete dayanır. İnsanın, Allah (c.c.)'ın; yeryüzündeki halifesi olması, ilahi tekliflere muhatap olması (Emaneti yüklenmesi) ile izah olunabilir. Ehl-i sünnet'in müctehid imamları, muhkem ayetlerin, insanlar arasında hangi hedefleri gözettiğini dikkate almışlardır. Buna bir anlamda; "şer'i hükümlerin gayeleri" demek de, mümkündür. İşte bu noktada karşımıza "Maslahat" ıstılahı çıkmaktadır. İmam-ı Gazali: "Maslahattan maksat, şer'i şerifin gayelerini korumak ise, bunun hüccet olmasına hiçbir selim akıl sahibinin itiraz etmemesi gerekir"⁽³⁾ buyurmaktadır.

Usûl-i Fıkıh kitaplarının tamamında "Maslahat-ı Mürsele" üzerinde durulur. Genellikle maslahatlar: "zarûriyyat, haciyyat ve tahsiniyyat" kısımla-

(1) Ez-Zâriyat Sûresi: 56

(2) Mehmed b. Firânuz b. Ali (Molla Hüsrev) - Mir'at El Usûl" İst: 1307, C: 1, Sh: 591.

(3) İmam-ı Gazali-El Mustafa Min İlmu'l Usul-Beyrut: 1937, C: 1, Sh: 310 vd. (Burada, maslahat'ın değişik tarifleri ve şer'i durumları izah olunmuştur.)

rına ayrılmıştır.⁽⁴⁾ Maslahat, arapça bir kelime olup "Salaha" kökünden gelmektedir. "İyi olma, düzelme, menfaat ve iyiliğe vasıta olma" gibi manalara gelir.⁽⁵⁾ Zıddı mefsedet veya mazarratır. Fesad çıkarma ve zarar verme hususundaki haber-i mütevatir üzerinde düşünülürse, maslahat'ın önemi daha iyi kavranır.

İslâm dini; insanların canlarını, mallarını, akıllarını, dinlerini ve nesillerini korumayı "Zarûriyyat" mertebesinde görmüştür. Müslümanlara karşı savaş açmadıkları ve Allah (c.c.)'ın indirdiği hükümlerle hükmedilmesini kabul ettikleri süre içerisinde; bütün insanların, dinleri, canları, malları, akılları ve nesilleri muhafaza edilmek durumundadır. Ancak "Maslahat" ve Mefsedet" nedir? suali çok önemlidir. Dikkat ederseniz günümüzde; "İyi" ve "Kötü" mefhumlarını üzerinde anlaşma sağlamak oldukça güçtür. Çünkü insanların gerek maddi çevreleri, gerek akli seviyeleri birbirlerinden farklı. Birisinin "iyi" dediği ve maslahat gördüğü bir hareketi, diğeri "Fitne çıkarma" olarak nitelendirebilir. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları "Şer'i hükümler, maslahat ve Mefsedet'in tesbitinde tek ölçüdür. Yani İslâm'ın emirleri "Maslahat'ı" nehiyleri de "Mefsedet'i" gösterir. Dolayısıyla şer'i hükümler, maslahatı celb ve mefsedeti (fitne ve fesad, kötülüğü) defetme esasına dayanır. ⁽⁶⁾ hükmünde

(4) Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuk-i İslâmiyye ve Isulihat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976, C: 1, Sh: 199 vd. Madde: 506-516.

(5) Muhammed Ma'ruf El-Devalabi-El Medhal (İlmü Usûl-i Fıkıh)-Şam: 1965 (5. bsm), Sh: 301-302. Ayrıca, Ömer Nasuhi Bilmen-a.g.e. Sh:18.

(6) Ed-Devalabi-a.g.e. Sh: 307.

müttefikler. İnsanlar için; "Zaruriyyat" mertebesinde olan beş maslahat; aynı zamanda cihad'ın temel esasıdır. Bunları korumak için mücadele edilir.

1) CAN EMNİYETİ:

Can emniyetini izah edebilmek için; insana verilen değer üzerinde durmak mecburiyetindeyiz. Bütün felsefi sistemler insanı; ya "düşünen", ya "konuşan" hayvan şeklinde tarif etmişlerdir. Dr. Alexis Carrel: "– Felsefi ve bilimsel ideolojiler, insanı tarif etmekten ve tanımaktan uzaktırlar" iddası ile "Nobel Tıp Ödülünü" kazanmıştır.⁽⁷⁾ Bu da göstermektedir ki; bilimsel ideolojilerin "İlkel insan" ve "Karanlık çağ" teorileri, ciddi bir temele dayanmamaktadır.

İslâm dinine göre bütün insanlar; Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Havva'nın çocuklarıdır. Resûl-i ekrem (s.a.s.)'in: "– Ey insanlar!.. Haberiniz olsun ki, Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Biliniz ki Arabın arab olmayan üzerinde, arab olmayanın arab üzerinde; kızıl derilinin siyah derili üzerinde, siyah derilinin de kızıl derili üzerinde, hiçbir üstünlüğü ve fazileti yoktur. (Hepiniz eşitsiniz) Üstünlük ve fazilet ancak takva sayesinde. Tebliğ ettim mi?"⁽⁸⁾ buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca insan yeryüzünde; Allahû Teâla (c.c.)'nin halifesi hükmündedir ve bütün nimetler emrine verilmiştir.

(7) Dr. Alexis Carrel-İnsan Bu meçhul-İst: 1971, Sh: 23 vd.

(8) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401, Çağrı Yay. C: 5, Sh:

İnsanların can emniyetini sağlamak hususunda ki titizlik; ona verilen değer ile yakından alakalıdır. Siyasi bir otorite meydana getirilmeden "Can emniyetinin" sağlanması mümkün değildir. Bu noktada karşımıza; İslâm fıkhnın "Teb'a" (Bey'at ve ahid ehli), lâik hukukun "Vatandaş" diye isimlendirdiği mahiyet çıkar. İslâm fıkhnında mükellef olma noktasına gelen çocuk; mü'minlerin emirine (Ulû'leml'e) bey'at ederek, lehindeki ve aleyhindeki bütün haklara sahip olur. Lâik hukuk sistemlerinde ise çocuk; daha doğar-doğmaz (herhangi bir irade belirtmeden) nüfus kütüğüne kaydedilerek "Vatandaş" ilan edilir. Tabii olarak her iki halde de; ferd, belirli bir siyasi otoriteye bağlı hale gelir. Hanefi fukahası: "- İnsan için asıl olan hürriyettir"⁽⁹⁾ umumi kaidesini benimsemiş ve "Kat'i nassla beyan edilmiş meşru bir sebep olmadan; insanın kanını dökmek haramdır" hükmünde ittifak etmiştir. Dolayısıyla "Can emniyeti" ve "Hürriyet" isbata muhtaç değildir. Fitrî haklar cümlesindendir.

Kur'an-ı Kerim'de: "- Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona (kasden öldürene) gazab etmiştir ve çok büyük bir azab hazırlamıştır"⁽¹⁰⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "- Allahû Teâla (c.c.)'nın indinde; dünyanın yok edilmesi, bir mü'mini öldürmekten

(9) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965, C: 2, Sh: 173. Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's Senai-Beyrut: 1974, C: 6, Sh: 196, Molla Hüsrev-Dürrü'l Hükkam-İst: 1307, C: 2, Sh: 129
(10) En Nisâ Sûresi: 93

daha ehven (hafif) dir"⁽¹¹⁾ hadisi, "Can emniyeti-nin" ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Şurası muhakkaktır ki; meşrû bir sebep yokken bir insanı öldürmek, bütün insanların can emniyetini hiçe saymak demektir. Böyle bir fiilin; en ağır şekilde cezalandırılması, "İnsana değer verme" açısından zaruridir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Ey iman edenler! Maktûller (öldürülenler) hakkında size kısas farz kılındı. Hür, hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile!. Fakat kimin (hangi katilin) lehinde, maktulün kardeşi (velisi) tarafından cüz'i birşey afvolunursa (kisas düşer). Artık örfe uymak, ona (maktulün velisine) güzellikle ödemek lazımdır. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir. O halde kim bu (afv ve edâdan sonra) tecavüzde bulunursa, onun için pek acıklı bir azap vardır. Ta ki adam öldürmekten sakınasınız."⁽¹²⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Kisas; yapılan bir fiilin, mislinin (aynısının) faile icra edilmesidir.⁽¹³⁾ Kısasta; bedel olma mahiyeti vardır. Bu sebeble; kasden adam öldürmede kısas, öldürmenin misli (aynı) ikinci öldürmedir. Yani öldürülene mukabil, katil (öldüren) öldürülür. Molla Hüsrev: "- Allahû Teâla (c.c.)'nın "Kısasta sizin için umumi bir hayat vardır" ayeti; kasden adam öldürmede "Kisas" cezasının tatbikine delâlet eder. Zira tefsir ve

(11) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuaü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1316, bsk. Ofset: Beyrut: Ty. D. İhya Yay. C: 2, Sh: 615.

(12) El Bakara Sûresi: 178-179.

(13) İmam-ı Kasa'nı A.g.e. C: 7, Sh: 241, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El-Mebhut-Beyrut: ty C: 26, Sh: 60.

meanî kitaplarında zikredildiği gibi ayetin manası: Bir kimse öldürdüğü takdirde, kendisinin de "Kıyas" yoluyla öldürüleceğini tefekkür ederse, ister-istemez öldürmekten kendisini men eder. Şayed öldürmezse, kendisi de öldürülmez. Bu durumda her ikisi de hayatta kalırlar. Bunun kasden öldürenlere mahsus olduğu açıktır. Çünkü hataen öldüren kimse öldürülmez, diyet vermekle kurtulur"⁽¹⁴⁾ diyerek, konunun mahiyetini izah etmiştir.

İslâmi yönetimde; "Kıyas" ve "Diyet" sadece müslümanlarla ilgili bir hüküm değildir. Bir müslüman; kasden ve teammüden bir gayr-i müslimi (zimmiyi) öldürürse, kendisine kıyas tatbik edilir.⁽¹⁵⁾ Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Zimmet" ehlin-den bir gayr-i müslimi öldüren kimseye kıyas cezasını tatbik etmiş ve : "– Elbette ben; benim zimmetim altında bulunanların hakkını almaya en layığım"⁽¹⁶⁾ buyurmuştur. Hz. Ali (r.a.): "– Zimmet ehlinin (gayr-i müslimlerin) cizye vermesi; malları bizim mallarımız gibi, kanları bizim kanlarımız gibi olması içindir"⁽¹⁷⁾ diyerek, hukuki duruma dikkati çekmiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in; "– Kafir karşılık mü'min öldürülmez" hadisi, zimmet akdi imzalamayan ve İslâm'a karşı savaşan harbilerle ilgilidir. Çünkü harbinin (İslâm'a karşı savaşan kafirin) kanı, malı ve dar'ı masûm (dokunulmaz) değildir. Müstemen dahi olsa, harbiyi öldüren kimseye kıyas cezası uygu-

(14) Molla Hüsrev-A.g.e. C:2, Sh: 89.

(15) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4, Sh: 160.

(16) Sahih-i Buhari-İst: 1401, C: 8, Sh: 42, K. Diyet: 22.

(17) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2, Sh: 91.

lanmaz.⁽¹⁸⁾ Bu sebeble; Darû'l İslâm'da ikamet eden (gayr-i müslim) zimmi, Darûl Harp'te ikamet eden mü'stemen (emanlı) müslümandan, hukuk noktasından daha üstündür.⁽¹⁹⁾ Zira Darû'l Harp'te ikamet eden müslümanı öldürdüğü için kısas cezası uygulanmaz. Fakat Darû'l İslâm'da ikamet eden gayr-i müslimi (zimmiyi) öldüren kimse, kısas edilerek öldürülür!.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "– Hadd cezaları, Darû'l Harp'te tatbik edilmez"⁽²⁰⁾ hadisi; Hz. Mekhûl (rh.a.)'den rivayet edilmiştir. Bu bir anlamda; hadd cezalarının tatbik edilmediği toplumlarda, insanların birçok emniyetinin bulunmayacağına işarettir. İmameyn'in (rh.a.) "Darû'l İslâm" ve "Darû'l Harb" tasnifinde; "İslâm ahkâmının tatbik edilip-edilmemesini esas alması (Bkz./Durum Tesbiti ve Dar Anlayışı bölümü) önemli bir hadisedir. Esasen Allahû Teâla (c.c.)'nın mülkünde; küfür ahkâmı ile hükmetmek ve insan haklarını ortadan kaldırmak, hiç kimseye verilmemiş bir yetkidir. İslam ahkâmının tatbik edilmediği bir belde; mü'minlerin emniyet içerisinde olduklarını iddia etmek mümkün değildir. Kaldı ki; eğer o belde mü'minler güçlü olsalardı, Allahû Teâla (c.c.)'nın hükmünü tatbik hususunda, kat'iyyen zaafa düşmezlerdi. Başta ukubat olmak üzere; muamelat ve feraiz kat'i nasslarla sabit olan hükümlerdir.

(18) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4, Sh: 160. Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi Şerhü'l Kitap-Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 144, İbn-i Hümmam-Fethûl Kadir-Beyrut: 1318, C: 8, Sh: 257 vd.

(19) Molla Hüsnüv-A.g.e. C: 2, Sh: 363.

(20) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 100. Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2, Sh: 103.

Bunların kıyamete kadar baki olduğu hususunda; tevatür ve Sahabe-i Kiram'ın icması mevcuttur.

2) DİN EMNİYETİ:

Önce "Din" kelimesi üzerinde duralım. Cahiliyye döneminde Araplar; "Din" kelimesini, örf ve adet manasına kullanıyorlardı.⁽²¹⁾ Her Kabilenin; örf ve adetlerini çok iyi bilen bir tağut'u vardı ve kabile ferdleri O'nun huzurunda muhakeme olurlardı.⁽²²⁾ Kur'an-ı Kerim'de: "İman edenler Allah yolunda cihad ederler, küfredenler de, Tağut yolunda savaşır" ⁽²³⁾ buyurulmuştur. Arap müşriklerinin; Tağut'a, uğrunda ölümü göze alacak kadar bağlı kaldıklarını biliyoruz. Ayrıca bütün kabilelerin temsil olunduğu "Daru'n Nedve" bir parlamento özelliği gösteriyordu. Burada örf ve adetler dikkate alınarak, bütün Arapları bağlayıcı kanunlar çıkarılırdı. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e suikast düzenlenmesiyle ilgili gizli celse, Daru'n Nedve'de yapılmıştır. Suikastta her kabileden bir kimsenin bulunması, hepsinin aynı anda kılıcını vurması karar altına alınmıştı.

Kur'an-ı Kerim'de "Din" kelimesi, değişik manalarda kullanılmıştır. Dolayısıyla cahiliyye dönemindeki "Din" kelimesinin muhtevası, değişiklik

(21) İslâm Ansiklopedisi-İst: 1977, C: 3, Sh: 590 (Din Maddesi).

(22) Abdî'l-Latîf'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercümesi-Ank. 1978 (5. bsm) C: 2, Sh: 823.

(23) En-Nisa Sûresi: 76.

arzettiştir. Fatiha Sûresi'nin üçüncü Ayet-i Kerimesinde geçen "Din günü-Yevmi'd-din" terkindeki "Din" kelimesi; muhasebe, ceza ve hesap anlamına gelir.⁽²⁴⁾ En-Nûr Sûresi'nin ikinci Ayet-i Kerime'sinde geçen "Din" kelimesi, hüküm ve şariat manasınadır.⁽²⁵⁾ El-Bakara Sûresi'nin 193. Ayet-i Kerime'sinde de, bu kavram aynı manada kullanılmıştır.

Şimdi ıstılahi manası üzerinde duralım: "İslâm üleması Din'i; "Allahû Teâla (c.c.) tarafından vahiy yoluyla indirilen, insanları dünyada ve ahirette kurtuluşa götüren itikadi ve ameli nizamdır" şeklinde tarif etmiştir. Bu tarifteki "itikadi ve ameli nizam" hükmü üzerinde iyi düşünülmelidir. Dikkat edilirse ideolojilerde; belirli bir tezi (İnancı-itikadı) ve o tezin tabii sonuçları olan hükümleri beraberlerinde getirmektedirler. Bu noktada; ideolojilere de, bir din diyebilir miyiz? suali karşımıza çıkar. Bazı çevreler buna "Evet" demeyi maharet haline getirmişlerdir, halbuki eksiktir. Zira, Allah (c.c.) katında yegane din İslâmdır.⁽²⁶⁾ Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Kim dinini değiştirirse, öldürünüz"⁽²⁷⁾ hadisinde geçen din kavramı; bütün müctehidlerce İslâm olarak kabul edilmiştir. İslâm dininden dönenler (mürtedler) öldürüldüğü halde; Hıristiyanlar veya Yahudiler din değişik-

(24) Mecmuat-ı Tefasir, İst: 1317, Mtb. Amire Tb Ofset, C: 1, Sh: 27 (Kadı Beyzavi Bölümü).

(25) İbn-i Kesir-Tefsiri'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969, C: 3, Sh: 262.

(26) Al-i İmran Sûresi: 19 "Allah (c.c.) katında din İslâmdır" Ayrıca, aynı sûre 85. ayet-i kerime'de: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, ondan (bu din) asla kabul olunmaz" buyurulmaktadır.

(27) İmam-ı Maturidi-Kitabü'l Tevhid-Beyrut: 1970, Sh: 399 (Buhari, Ebû Davud, Tirmizi, Nesai, İbn-i Mace'de yer almıştır).

tirdiği zaman öldürülmemişlerdir. Aksini iddia eden hiçbir alim yoktur. Kolay kavranması için günümüzde; bazı tasnifler yapılmaktadır. Fakat bu tasniflerin; mahiyet kaybına sebep olup olmadığı tartışılabilir. Ancak şunu biliyoruz ki; İslâm'dan başka, herhangi bir inanç ve akide sahih değildir. Fakat ideolojiler de tıpkı din gibi muamele görmek arzusundadırlar. Burada "Tağut" kavramı karşımıza çıkar.

"Dinde zorlama yoktur. Hakikat iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim Tağut'u tanımayıp da, Allah (c.c.)'a iman ederse, o muhakkak kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah (c.c.) hakkı ile işitici ve herşeyi kemali ile bilicidir.⁽²⁸⁾

Bu Ayet-i Kerime'de; hem din hürriyeti, hem de iman ve küfrün açıkça meydana çıktığı beyan buyurulmuştur. Bir insan, ya Allahû Teâla (c.c.)'ya iman eder ve O'nun indirdiği hükümlere göre hayatını düzenler, ya da, Tağut'a teslim olup, Onun (Tağut'un) heva ve hevesine uyar, üçüncü bir hal yoktur.⁽²⁹⁾ Dünya'da hem Allah (c.c.)'a inananlar, (Mü'minler) hem de Allah (c.c.)'ı inkar edenler (Kafirler) bulunduğu göre, bunlar arasındaki münasebetler nasıl düzenlenecektir?

Kur'an-ı Kerim'de: "Eğer Rabbin dileseydi yer-yüzündeki kimselerin (İnsanların) hepsi iman ederlerdi. Böyle iken sen hepsi mü'min olsunlar

(28) El Bakara Sûresi: 256.

(29) Hüsnü Aktaş-Medenî Vahşet-Ank 1981 (3. bsm), Sh: 140 "Evet, sadece iki yol" başlıklı bölüm.

diye insanları zorlayıp duracak mısınız?" buyurulmuştur.⁽³⁰⁾ Başta Fahrüddin-i Razi olmak üzere bütün müfessirler "İlahi iradenin aksine herhangi bir hal meydana gelemeyeceği için bu ayette zamir "Tükrihû" fiili üzerine takdim olunmuş ve "efe'ente tükrihû'n-nase" şeklinde varid olmuştur. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in; kavminin iman etmesi hususunda haris olduğundan, bu kuvvetli arzuyu izale için nazil olduğunu"⁽³¹⁾ beyan etmektedirler. Ayrıca "De ki; O (Kur'an) Rabbinizden (gelen bir) haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin"⁽³²⁾ Ayet-i Kerimesi, meselenin kavranmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak hakimiyet kime ait olacaktır, mü'minlere mi, kafirlere mi, İmam-ı Serahsi'nin "Cihad'dan gaye; müslümanların emniyet içinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme imkânına kavuşmalarıdır"⁽³³⁾ şeklindeki tarifi; mü'minlerin kafirlerin hakimiyetine razı olamayacaklarının en bariz delilidir.

Darû'l İslâm'da, mü'minler "Ulû'lemre" bey'at etmek, gayr-ı müslimlerde itaat edeceklerine dair zimmet akdi imzalamakla, haklarına kavuşurlar. Ulû'lemr; Mü'minleri bid'at ehlinin ve mürtedlerin zulmünden koruduğu gibi; gayr-i müslimleri de, itikadi taarruzlardan korur. Nitekim Yahudiler "Anan Ben David" adlı bir kimsenin dinlerini bozmak için gayret ettiğini beyan ede-

(30) Kur'an-ı Kerim, Yunus Sûresi: 99.

(31) Mehmed Vehbi Efendi-Hülasatü'l Beyan fi Tefsiri'l Kur'an-ıst: 1968, C: 6, Sh: 2267.

(32) Kur'an-ı Kerim, El Kef Sûresi: 29.

(33) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-D. İhya yayını. Beyrut: ty. C: 10, Sh: 3.

rek, Halife'ye başvururlar. Bunun üzerine Anan Ben David, derhal "Yahudiliği tahrif etmek suçundan" hapse atılır... Aynı yıllarda, Kadı'lık tek-lifini reddeden İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a.)'de hapistedir. Anan Ben David, İmam-ı Azam (rh.a.)'ı dinlemiş ve "Zimmet ehlinin iddialarının yanlış olduğunu, onların dini bozmak suçundan tutuklanmasının gerektiğini" savunmuştur.⁽³⁴⁾ Görüldüğü gibi "Din Emniyeti" sadece mü'minlere ait değildir, ehl-i zimmet'in itikadi taruzlardan korunması da esastır. Eğer herhangi bir müslüman; ehl-i zimmet'in itikadına küfreder ve haysiyetiyle oynarsa "Ta'zir" cezasına çarptırılır. İbn-i Abidin "Gıybet'i" izah ederken, "Zimminin gıybeti de haramdır" hükmünü zikreder. Genel olarak "Mü'minlerin lehine olan, zimmet ehlinin de lehinedir, aleyhine olan onların da aleyhinedir"

3) AKIL EMNİYETİ:

Ruhlar aleminde gerçekleşen misak sebebiyle; insana verilen nimetlerin başında "Akıl" gelir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Birincisi: Uyanıncaya kadar uyuyan. İkincisi: Bülüğa erinceye kadar çocuk. Üçüncüsü: Akıllanıncaya kadar (mecnun, matûh vs) deli" buyurduğu bilinmektedir. Dikkat edilirse hesaba çekilmede aklın önemli bir payı vardır.

(34) Doç. Dr. Yaşar Kutluay-İslâm ve Yahudi Mezhepleri-Ank: 1965, Sh: 194-195.

Önce "Akıl nedir?" sualine cevap arıyalım. Akıl, arapça bir kelime olup, çoğulu "ukûl'dür" İnsanın zaruri ve nazari bütün ilimleri akıl vasıtasıyla kavradığı inkâr edilemez. Kelimenin aslı "imsak" manasına gelir, tutmak demektir. İnsanı kötülüklerden alıkoymada bir vasıta olduğu için "Akıl" denilmiştir. Günümüzde akıl beynin bir fonksiyonu gibi kavranmaktadır. Halbuki İslâm üleması akli: "Kalpte bulunan hak ve batılı ayırt etmede vasıta olan bir nurdur" şeklinde tarif etmiştir. Bu tarif temelde şu Ayet-i Kerime'ye dayanır:

"Andolsun ki biz cin ve insten bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, bununla idrak edemezler, gözleri vardır, bunlarla göremezler, kulakları vardır, bununla işitemezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir, hatta daha sapıktırlar. Onlar gaflete düşenlerin ta kendileridir."⁽³⁵⁾

Bu Ayet-i Kerimede geçen "Yefkâhune biha" ibaresi, kalple alakalıdır. Yefkahûne; ince idrak, keskin kavrayış manasına gelir. "Fıkıh" kelimesi de, aynı manadadır.⁽³⁶⁾ Kafirlerin ve müşriklerin kalplerinin bulunduğunu, fakat bununla idrak edemediklerini esas alan ülema; "akıl, kalpte bulunan bir nurdur" tarifini esas almıştır. İnsanın mükellef olması; akli melekelerinin sıhhatli olmasıyla yakından alakalıdır. Bütün ibadetlerde ilk şart; İslâm ve akıl şeklinde ifade edilmiştir.

(35) El-A'raf Sûresi: 179.

(36) Mehmed Vehbi Efendi-Hülasatül Beyan fi Tefsiri'l Kur'an-İst: 1968, C: 5, Sh: 1808.

Kur'an-ı Kerim'de: "Ey iman edenler içki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki muradınıza eresiniz"⁽³⁷⁾ buyurulmuştur. İmam-ı Gazali: "Haddi şürb (içki cezası) insanların akli melekelerini muhafaza içindir. İlâhi teklife muhatab olan akıl ancak bununla korunabilir."⁽³⁸⁾ hükmünü belirtiyor. Kumarın, tapmaya mahsus dikili taşların ve fal oklarının da; insanın akli melekelerini tahrip ettiğini söylersek, hakikati tesbit etmiş oluruz. Çünkü şeytanın kalbe vesvese verdiği haber-i mütevatirle sabittir. Ayet-i Kerime'de bunlar "ameli's-şeytani" olarak isimlendiriliyor. Akıl "kalpte bulunan bir nur olduğuna göre" şeytan bu amelleleriyle onu perdelemeyi ve zelzele vermeyi esas alıyor demektir. Sihir, kehanet, ilm-i remil ve bunun gibi ilimlerin haram kılınması da, akıl emniyetiyle yakından alakalıdır. Bu noktada biraz kehanet üzerinde durmakta fayda var: Kehanet kainattan geleceğe ait haber vermek ve esrarı (Gizli sırları) bildiğini iddia etmektir. İdeolojik sistemlerin tamamında, geleceğe hükmetme tutkusu ve istatistiklere dayandırılan gizli sırlar vardır. Son yıllarda masum imam ve her sırra vakıf mahfuz şeyh teorileri de; ümmet arasında yayılma temayülü göstermektedir. Bu tehlike hiçbir zaman hafife alınmamalıdır. Bütün bunlar akıl emniyetine vurulan darbelerdir. Ayrıca filozofların ve ideolog-

(37) El Maide Sûresi: 90.

(38) İmam-ı Gazali-el Mustafa Min İlmi'l Usul-Beyrut: 1937, C: 1, Sh: 287.

ların akli putlaştırması gerçeğine dikkat ederek; sırf onlara muhalefet niyetiyle, aklın fonksiyonlarını iptal eden mü'minlere de rastlanmaktadır. Unutmayalım ki; "ifrat" ve "Tefrit" de akla büyük zarar verir. İtidal üzere olmak akıl emniyeti için zaruridir.

4) NESİL EMNİYETİ:

Nesil emniyetini kavrayabilmek için "Aile nedir." sualine cevap bulmak zorundayız. Aile kelimesi, fakir düşmek, bakıma muhtaç olmak manasına gelen "ayle'den" türemiştir, arapça bir kelimedir. "Temelini anne-babanın teşkil ettiği, kan veya süt bağıyla birbirine bağlı fertlerden oluşan küçük topluluğa aile denir."⁽³⁹⁾ şeklindeki tarif daha şumüllüdür. İlk aile sisteminin Hz. Adem (a.s.)'le birlikte ortaya çıktığı inkar edilemez.⁽⁴⁰⁾ Hz. Adem (a.s.)'in iki oğlu (Kaabil-Habil) arasında cereyan eden mücadelenin; temelde aile sistemine dayandığı dikkate alınırsa, "Nesil emniyeti'nin" önemi kavranır. Hz. Habil'e nikahlanması gereken İklima'ya göz koyan Kaabil; aile sistemini heva ve hevesine uyarak değiştirmeye kalkmıştır. Hz. Habil'i öldürerek, hedefine varmaya kalkan Kaabil, ideolojik sistemlerin kurucusu olarak kalmamış, ilk katliamı da gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla yeryüzünde dökülen her kan-

(39) İslami Bilgiler Ansiklopedisi-İst: 1981. C: 1, Sh: 129 (Aile Maddesi).

(40) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'ül Azim-Beyrut: 1969, C: 4, Sh: 217.

dan Kaabil'e bir pay ayrılır. Çünkü kan dökmeyi ilk defa icat eden odur.⁽⁴¹⁾

İmam-ı Gazali: "Zina eden erkek ve kadınların cezalandırılması, nesil emniyetini gerçekleştirmek içindir"⁽⁴²⁾ hükmünü zikrediyor. Ancak "Zina nedir?" Ailenin temeli Allah (c.c.)'ın indirdiği hükümlere dayanır. Dolayısıyla şer'i olmayan her türlü ilişki zinadır. Esasen halk arasında yaygın olan "Gayr-i Meşru ilişki" kavramı, şer'i olmayan münasebet manasına gelir.⁽⁴³⁾

Bu girişten sonra gözümüzü içinde yaşadığımız topluma çevirelim. Kadınların umumhanelerde bir mal gibi alınıp-satılabildiği bir beldede "Nesil Emniyetinden" söz etmek için, mükellef olmamak gerekir. Kanunlar, zinayı bir kazanç vesilesi olarak kabul etmiştir.⁽⁴⁴⁾ Hatta umumhane'de çalışanların devlete vergi verdikleri gizlenmemektedir. Bu vergiler; maaş olarak memurlara dağıtılmaktadır. Ayrıca diğer harcama kalemleri de vardır.

5) MAL EMNİYETİ:

İslâm dininin zaruriyyat mertebesinde gördüğü maslahatlardan birisi de "Mal emniyetidir"⁽⁴⁵⁾

(41) Abdî'l Latîf'z Zebîdî-Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1975 (3. bsm) C: 9, Sh: 83.

(42) İmam-ı Gazalî-El Mustafâ Min İlûl' Usul-Beyrut: 1937, C: 1, Sh: 237.

(43) Hanefî fuakahası "Zina'nın bütün dinlerde haram olduğunu esas almıştır. Darul İslâm'da zimmiler de kendi inançlarına göre nikah kıymak mecburiyetindedirler. Kat'iyyen zina etmelerine müsaade edilmez.

(44) Yargıtay 5. C. D. 12.12.1948 Esas No: 298, Karar No: 422.

(45) İmam-ı Gazalî-El Mustafâ Min İlûl' Usul-Beyrut: 1937, Sh: 286 vd.

Meseleyi daha net olarak kavrayabilmek için "Mal nedir?" sualine cevap anyahım. İslâm üleması "Yeryüzünde neler varsa hepsini sizin için yarattı"⁽⁴⁶⁾ Ayet-i Kerimesini esas alarak: "İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için Allahû Teâla (c.c.) tarafından yaratılmış ve istenildiği zaman elde edilip kullanılabilen insandan maada (gayri) şeylere mal denir"⁽⁴⁷⁾ tarifini esas almıştır. İmam-ı Şafî (rh.a.)'nın tarifi daha kısadır. "İhtiyaçlarımızı karşılayan şeylere mal denir."⁽⁴⁸⁾ şeklindedir.

Müctehid imamlar; malı, genellikle iki kısma ayırarak tahlil etmişlerdir. Bunlar: 1. Mütekavvim (Dayanıklı) Mallar 2. Gayr-i mütekavvim mallar... Ancak bu iki ıstılâh, mahiyet yönünden çok önemlidir. Zira bir malın mütekavvim olması için, helâl olması şarttır. Haramlığına dair hususi bir delil (nass) bulunmayan her eşyada ibaha esastır"⁽⁴⁹⁾ umumi kaidesi esas alınmıştır. Çünkü "Helâl" ve "Haram" hududları bütün insanlar için ortaktır. Bir malın mütekavvim olmasının yanında; meşru (şer'i) yoldan elde edilmesi de şarttır. Bir mal helâl dahi olsa; hırsızlık veya akd-i batıla elde edildiğinde, kişinin mülkiyetine devredilemez. Bu noktada "helâl ve haram hududlarını kimin tayin edeceği?" suali ile karşılaşabiliriz. Şimdi Sünen-i Tirmizi'de yer alan Adiyy b. Hatem (r.a.): "Ben henüz İslâm'a girmeden önce

(46) El-Bakara Sûresi: 29.

(47) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311, C: 5, Sh: 277.

(48) İmam-ı Serahsi-El Mabsut-Beyrut: ty. C: 11, Sh: 78.

(49) Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-İst: 1308, C: 3, Sh: 196.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "Onlar Allah'ı bırakıp bilginlerini, sahiplerini, Meryemoğlu Mesih'i ilahlar edindiler" (Et-Tevbe Sûrei 31) Ayet-i Kerimesini okuduğunu işittiğini, bunun üzerine "Ya Muhammed, onlar bunlara ibadet etmediler" şeklinde itirazda bulunduğunu, bu itiraza karşılık Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "Gerçekten onlar bunlara şeklen ibadet etmiyorlardı. Fakat (Bilginler, rahipler veya Mesih adına birisi) bunlar, bir şeyi onlara "Helâl kıldıkları vakit onu helâl kabul ediyorlar veya herhangi birşeyi onlara "Haram" kıldıkları vakit, onu haram kabul ediyorlardı"⁽⁵⁰⁾ şeklinde izah buyurduğunu zikretmektedir. Selahiyetleri ve mevkileri ne olursa olsun; hiçbir beşerin, helâl veya haram hududlarını tayin etme hakkı yoktur... Peygamberlerin "Helâl" ve "Haram" hususundaki ifadeleri, Allahû Teâla (c.c.)'nın iradesini ve hükmünü açıklamaktan ibarettir. Nitekim "Ve O, kendi heva ve hevesinden söz söylemez"⁽⁵¹⁾ Ayet-i Kerimesindeki mahiyet budur. Müctehid imamlar; kitap ve mütevatir sünnetle sabit olan hükümleri, Sahabe-i Kiram'ın o husustaki icmalarını dikkate alarak, bir usul içerisinde izah etmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen müfessir ve muhkem nasslar (Ayetler) ve mefhumu kat'iyet ifade eden tevatür sünnet; farz olan hükümleri ve "Haram" hududlarını tayin eder. Nitekim bütün müctehid imamlar: "**Bir kimse helâl'in haram ol-**

(50) Muhammed b. İsa-Et-Tirmizi-Sünenü Tirmizi-Ist ty. C: 5, Sh: 206, Hd. No: 3292.

(51) En Necm Sûresi: 3-Mecmuat'u't-Tefasir-Ist: 1320, C: 6, Sh: 99 (Kadı Beyzavi Bölümüne bakınız)

duğuna veya haramın helal olduğuna inansa kafir olur"⁽⁵²⁾ hükmünde ittifak etmişlerdir. Tabii burada zikredilen haram; "Haram li aynihi" olanlardır.⁽⁵³⁾ Şarap, domuz eti, leş vb... Bütün bu izahlardan sonra şunu hatırlatalım ki, "Helal" ve "Haram" hududlarını, insanlardan herhangi bir zümrenin (Bilginlerin, rahiplerin vs...) tayin etmesine rıza göstermek, onları "İlâh" kabul etmektir ki, bu tevhid akidesini parçalar.

İslâm dini "Mal Emniyeti'ni" sağlamak için başta Hadd-i Sirkat olmak üzere, hıraba ve ta'zir cezalarını va'zetmiştir. Şimdi Hadd-i Sirkat'ın (Hırsızın elini kesme) mahiyetini ortaya koyarak "Mal emniyetini izah edelim: Hanefi fûkahası hadd-i sirkat'ın uygulanması için: Mal'ın menkûl olmasını, mütekavvim olmasını, (mübah olması) bir kimsenin mülkiyetine dahil olmasını ve nisap miktarından fazla olmasını şart koştur. Bu dört hususta ittifak vardır.⁽⁵⁴⁾ Eğer bir beldede, hadd-i sirkat uygulanmıyorsa, orada "Mal emniyetinden" söz etmek (Şer'an) mümkün değildir. Hıraba veya Kat'ı tarik (Yol kesme) istilâhları ile fıkıh kitaplarında yer alan hususlar da oldukça önemlidir. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'ın bütün akaid kitaplarında "Ulû'lemlr" veya "İmamet'le" ilgili fasıllarda: "Eşkiya ve mütegalli-

(52) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 272. Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1, Sh: 324.

(53) Muslûhiddin Mustafa Kesteli-Haşiyet-i Kesteli ala Şerhi'l Akaid (Şerhi'l Akaidi'l Kesteli) İst: 1973, Salah Bilici Kitabevi yayını, Sh: 191. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2, Sh: 272.

(54) İmam-ı Kasani-El Bedai'u's Senai-Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 65, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty. C: 9, Sh: 133 vd.

benin tenkil edilmesi ve yola getirilmesi için, İmam'a ihtiyaç vardır" ibaresi yer alır.⁽⁵⁵⁾ İmam-ı Serahsi "Eğer eşkiyalar yalnız soygun yapmış (Mütekavvim ve muhterem olan malı almış), mal sahiplerini öldürmemişlerse sağ elleriyle sol ayakları çaprazlama kesilir"⁽⁵⁶⁾ hükmünü zikrediyor ve bunun hangi kat'i delillere (Nasslara) istinad ettiğini izah ediyor. İmam-ı Kasani; eşkiya bir şarap kervanını soysa, herhangi bir ceza uygulanmaz. Çünkü şarap mal-ı mütekavvim değildir"⁽⁵⁷⁾ hükmünde ittifak olduğunu kaydediyor.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: İslâm dini, insan hayatının bütün cephelerini ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen umumi hükümler koymuştur. Bu hükümler kat'i nasslara dayandığı için değiştirilemez. Ortaya çıkan yeni meseleler; umumi hükümlerin tahlili ve istişare sonucunda çözüme bağlanır. Nitekim Said b. Müseyyeb (rh.a.)'den rivayet edildiğine göre; Hz. Ali (r.a.)'nin "– Hakkında kitap ve sünnette hüküm bulunmayan konularda nasıl hareket edelim?" şeklindeki suali üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "– Mü'minlerden ilim ve takva sahibi olanları toplayıp istişare ediniz!.. Bir kişinin reyine göre hüküm vermeyiniz"⁽⁵⁸⁾ tavsiyesinde bulunduğu sabittir.

(55) Metn-i Akaidi'l Ömer Neseî (Şerhi'l Akaidi'l Kesteli'nin sonunda) İst: 1973, Sh: 12. Ayrıca S. Taftazani-Şerhu'l Akaid-İst: 1980, Sh: 326 vd.

(56) İmam-ı Serahsi-El Mabsut-D. İhya Yay. Beyrut: ty. C: 9. Sh: 196-199.

(57) İmam-ı Kasani-El Bedai'u's Senai Fi Terübi's Şerai-Beyrut: 1974 (2. bsm), C: 7, Sh: 70.

(58) İbn-i Abdilber-Camiü'l Beyani'l İlm-Kahire: 1346, C: 2 Sh: 59.

İslâm'ın temel hedefi insanların, can, mal, nesil, akıl ve din emniyetlerini sağlamak, haklarını ve hürriyetlerini teminat altına almaktır. Bu temel hedeflerin gerçekleştirilmesi için gayret sarfetmek bütün mü'minler üzerine farzdır. Darû'l İslâm mahiyetinde olan bir toplumda; emanetler ehline teslim edildiği için, bu temel hedeflerin gerçekleştirilmesi daha kolaydır. Zira mü'minlerin edâ ehliyetinde herhangi bir arızadan söz etmek mümkün değildir. Kafirlerin galip, mü'minlerin mağlup durumda olduğu ve küfür ahkâmının insan hayatını yönlendirdiği toplumlarda (Darû'l Harb'te), bu temel hedeflerin gerçekleştirilmesi için verilecek mücadele daha zordur. Dolayısıyla mükellefe düşen görev, içinde bulunduğu hali ve o halin getirdiği teklifleri öğrenmektir. Şimdi içinde bulunduğumuz halin fıkhi durumunu ve mahiyetini gündeme getirelim.

Günümüzde bazı çevreler "Daru'l Harb ve Daru'l İslâm kavramlarının" gündeme getirilmesinden rahatsız olmaktadır. Bunun bir çok sebebi vardır. Usûl'ü Fıkıh kitaplarında ehliyet arızaları üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Daru'l Harb'de mükellefin fiillerine tesir eden bir çok unsur vardır. Bu kavramların gündeme getirilmesinin münakaşa ile bir ilgisi yoktur. Halife Ömer b. Abdülaziz (rh.a.): "—Kim dinini münakaşalara hedef yaparsa, çok sık görüş değiştirir."⁽⁵⁹⁾ buyurmuştur. Niyetimiz meseleyi ilmi olarak gündeme getirmektir.

(59) Sünen-i Darimi - İst: 1401, Çağrı Yay. Mukaddeme: 29. C: 1 Sh: 91.

DURUM TESBİTİ VE "DAR" ANLAYIŞI

İçinde yaşadığımız toplumda "Vatan" ve "Vatandaşlık" tabirlerini herkes bilir. Namaz kılan kimseler "Vatan-ı Aslî, Vatan-ı İkâmet ve Vatan-ı Sefer" gibi kavramlara yabancı değildirler. Son yüzyılda "Vatan" kavramı; fikhî mahiyetinin dışında, yepyeni bir manâ kazanmıştır. Bu yeni mahiyet; "Dar" mefhûmuna büyük bir darbe indirmiştir. "Dar" lûgatlarda "Yerleşme mekanı, belde ve bir kavmin konakladığı, ikamet ettiği yer"⁽¹⁾ anlamında kullanılır. Nitekim Medine için "Darû's sünne" terkibi meşhurdur.⁽²⁾ Bütün müteber kaynaklarda; "Darû'l İslâm", "Darû's Şîrk", "Darû'l Küfür", "Darû'l Mütegallibe" ve "Darû'l Harb" gibi terkiplere rastlamak mümkündür. Dikkat edilirse terkiplerde hep keyfiyet ön plândadır. Zira mü'min için; yeryüzünün doğusu da, batısı da Allahû Teâla (c.c.)'ya aittir. Bütün âlemlerin yaratıcısı ve onlar arasındaki nizamın sağlayıcısı kimdir? Sualine her mü'min aynı cevabı verir: Elbette Allahû Teâla (c.c.)'dır.

Kur'an-ı Kerim'de: "— Bir mü'min diğer bir mü'mini yanlışlık eseri olmayarak (kasden) öl-

(1) İbn-i Mansur - Lisanûl Arab - Beyrut: 1955 C:4 Sh:298.

(2) Dr. Es Subhi Salih - Hadis ilimleri ve Hadis İstidlâları - Ank: 1971 Sh: 6 (Müt: M. Yaşar Kandemir).

dürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse mü'min bir köle azad etmesi ve (ölenin) ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar (o diyeti) sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer (öldürülen) mü'min olmakla beraber, size düşman olan bir kavimden ise, o zaman öldürenin mü'min bir köleyi azad etmesi lâzımdır. Şayet kendileriyle aranızda anlaşma (Muahede, musalaha) olan bir kavimden ise, o vakit mirasçılarına bir diyet vermek ve bir mü'min köle azad etmek gerekir. Kim (bunları) bulamazsa, Allah (c.c.) tarafından tevbesinin (kabulü) için, birbiri ardınca iki ay oruç tutması icab eder. Allah her şeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir"⁽³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a.) bu âyeti zikrettikten sonra şunları beyan eder: "—Görüldüğü gibi Allahu Teala (c.c.) hataen öldürülen bir mü'min için diyet ve bir kölenin azadını emretmiştir. Aramızda muahede bulunan (Darû'l Musalaha) kanı, dar'ı ve ahdi korunması gerekenlerin durumlarını da, beyan buyurmuştur. Kanı ve dar'ı masum olmayan; "Darû'l Harb'de" yaşayan mü'min için ise, diyet yoktur, keffaret vardır. Zira mü'minin kanı, iman etmesi sebebiyle korunmuştur."⁽⁴⁾

Rasûlullah (s.a.s.)'ın sünnetinde de Darû'l İslam ve Darû'l Harb" mefhumlarına rastlıyoruz. "Darû'l İslam; içinde yaşayanı her türlü tecavüzden korur. Darû'l Harb ise, içinde bulunanı mü-

(3) En Nisâ Sûresi: 96.

(4) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2. bsm.) Sh: 301 - 302 Madde: 837.

bah kılar."⁽⁵⁾ hadisi; insanların zaruri emniyetlerini beyan eder. Darû'l İslâm; her türlü tecavüzü yasakladığı için, orada bulunan insanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetleri mevcuttur. Darû'l Harb'de ise, bu emniyetlerden söz etmek mümkün değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "**Darû'l Harb'de hadd'ler tatbik edilmez**"⁽⁶⁾ hadisi, bunun bariz bir delilidir. Yine Hz. Mekhûl (r.a.) gibi bir fakîhten rivayet edilen "**Darû'l Harb'de mü'minle harbî arasında faiz yoktur**"⁽⁷⁾ hadisi, mal emniyeti ve muamele açısından farklılaşmaya işaret etmektedir. Kur'an ve sünnetteki "**Darû'l İslâm**" ve "**Darû'l Harb**" mefhûmlarının mahiyeti, fûkaha tarafından izah edilmiştir. Bilhassa "Siyer" ve "Cihad" bahislerinde bu mefhûmların mahiyeti üzerinde hassasiyetle durulmuştur. İmam-ı Serahsi; "**Dar mefhumu, idare ve hakimiyete (yönetime) göre mahiyet kazanır. Müslümanların hakimiyeti altında olan ve İslâm ahkâmının tatbik edildiği beldeler Darû'l İslâmdır**"⁽⁸⁾ hükmünü zikreder. Meşhûr fâkih Kuhistani'nin "Camiû'r Rumûz"da yaptığı tarif daha açıktır: "**Darû'l İslâm; mü'minlerin imamının sultanı (hakimiyeti) altında ve İslâm ahkâ-**

(5) İmam Ebû'l Hasan El Maverdi - El Ahkamû's Sultaniye - Kahire: 1966 Sh: 60.

(6) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty. C: 9 Sh: 100, Ayrıca: İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayeül Mübtedi - Kahire: 1965 C: 2 Sh: 103, Molla Hüseyin - Dürerü'l Hükâm Fi Şerhû Gure'nî Ahkâm - İst: 1307 C: 2 Sh: 66, İbn-i Hümmam Fethû'l Kadir - Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 153.

(7) İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 14 Sh: 56, Ayrıca: İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 3 Sh: 66, Molla Hüseyin - A.g.e. C: 2 Sh: 189, İbn-i Hümmam - A.g.e. C: 5 Sh: 300.

(8) İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 10 Sh: 114, Ayrıca Şerhû's Siyer-i Kebir - C: 4 Sh: 1253.

mının yürürlükte olduğu beldedir. Darû'l Harb ise; kâfirlerin reisinin emir ve idaresi altında olan, küfür ahkâmının yürürlükte olduğu ülkedir⁽⁹⁾ Hanefî fûkahası; bu tariflerde kesinlikle ittifak etmiştir. Tek bir ihtilâf dahi gösterilemez. Fakat "Darû'l İslâm olan bir ülke; hangi şartlarla darû'l harbe dönüşür?" sualine cevap ararken; İmamı Azam Ebû Hanife (rh.a.) ile İmameyn (İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Yusuf) arasında farklı icthadların bulunduğu bilinmektedir. Şimdi kısaca bunu izah edelim: Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilen bir islâm belde (Darû'l İslâm) için üç tehlikeden söz edebiliriz. Birincisi: Kâfirler işgal ve istilâ edebilirler. İkincisi: Bir şehir veya bölge halkı topluca irtidat ederek, Darû'l İslâm'ın içerisindeki bir beldeyi ele geçirebilir. Üçüncüsü: Mü'minlerin emirine (Ulû'leml'e) zimmet akdi ile bağlı olan gayr-i müslimler, bu anlaşmayı bozarak bulundukları beldeyi ele geçirebilirler.⁽¹⁰⁾ Bu üç halde de bütün mü'minlerin üzerine cihad "Farz-ı Ayn" olur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a.)'ya göre; Darû'l İslâm'ın istilâ ile birlikte Darû'l Harbe dönüşebilmesi için şu üç şartın tahakkuku gerekir: Birincisi: İçerisinde şirk ahkâmı icrâ edilmelidir. İstilâ altındaki müslümanlar; kendi aralarında şariat ahkâmından hiçbirisi ile hükmedemez duruma gelmelidir. İkincisi: İstilâ edilen belde, Darû'l

(9) El Kuhistânî - Câmiû'r Rumuz - İst: 1300 C: 2 Sh: 311,

(10) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 232, İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai - Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 131, İbn-i Abidin - Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983 C: 8 Sh: 452.

Harbe bitişik olmalıdır. Üçüncüsü: İçerisinde evvelki eman ile nefsi üzere (Yani Mü'minlerin Bey'at, zimmilerin anlaşma sebebiyle) emin bir müslüman veya zimmi kalmamış olmalıdır.⁽¹¹⁾ İmameyn'in kavline göre; küfür ahkâmının icrası ile birlikte Dârû'l İslâm olan bir belde Dârû'l Harb haline gelir. Kıyas budur.⁽¹²⁾

Ömer Nasûhi Bilmen "İmameyn'in" kavlini zikrettikten sonra: "— Binaenaleyh hükümdarı (yöneticisi) harbi olan herhangi bir ülke bir Darû'l Harb bulunmuş olur. Velew ki Darû'l İslâm'a muttasıl olsun. Müftabih (kendisiyle fetva verilen) olan da budur"⁽¹³⁾ diyerek, ülemanın tercihi-ne işaret eder. İmam-ı Malik ve İmam-ı Ahmed b. Hanbel (Allah kendilerinden razı olsun) "Darû'l İslâm olan bir belde'de; küfür ahkâmının açıklan tabik edilmesiyle birlikte Darû'l harb olur" hükmünde müttefiktir!.. İmam-ı Şafii (rh.a.)'nin müftabi'h kavline göre; "Darû'l İslâm olan bir belde istilâ ile birlikte Dârû'l Harbe dönüşemez. Zira müstevlilerle (İster kâfir, ister mürted olsun) son müslüman şehid düşünceye kadar cihad etmek farz-ı ayn'dır. Cihad devam ettiğine göre; eski hüküm baki kalır. Çünkü sünnetle sabittir ki "İslâm üstündür, ona üstünlük olamaz"!..

(11) İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 10 Sh: 114, Ayrıca, İmam-ı Kesani - A.g.e. C: 7 Sh: 130. Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C:2 Sh: 232, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 8 Sh: 448.

(12) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A. g. e. C : 2 Sh. : 232, (Not : Bu eser Türkçe'ye çevrilmiştir. Bakınız C : 4 Sh : 249), İmam-ı Kasani - A. g. e. C: 7 Sh : 130, İbn-i Abidin A. g. e. C: 8 Sh: 452

(13) Ömer Nasuhi Bilmen - Hukukî İslâmîyye ve Islûhat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst : 1976 C : 3 Sh: 370 Madde : 281

İmam-ı Kasani, İmam-ı Azam Ebû Hanife'nin koyduğu şartları izah ederken şunları zikreder: "**Darû'l İslâma veya küfre izafesinden maksad, bizzat İslâm'ın veya küfrün kendisi değildir. Maksad; emniyet ve korkudur. Eğer bir belde emniyet mutlak surette müslümanlara, korku da aynı şekilde kâfirlere ait ise orası Darû'l İslâm'dır. Ancak emniyet (hakimiyetleri sebebiyle) mutlak surette küffara, korku da müslümanlara ait ise o yer Dârû'l Küfürdür. Ahkâmı tatbik etme, emniyet ve korkuya dayanan bir hadisedir. Bu sebeble emniyet ve korkunun itibara alınması evlâdır**"⁽¹⁴⁾

Şimdi Darû'l Harb olan bir belde, hangi şartlarla Darû'l İslâm'a dönüşür? sualine cevap arıyalım. Hanefi fûkahası: "**Darû'l Harb tek bir şartla Darû'l İslâm olur. Bu şart da o belde, İslâm ahkâmının uygulanmasıdır**"⁽¹⁵⁾ hükmünde mütefiktir. Bu noktada hiçbir ihtilâf yoktur. Molla Hüsrev: "**İçinde İslâm ahkâmının tatbik edildiği "Darû'l Harb" (olan belde) Darû'l İslâm'a dönüşür. Cum'a ve Bayram namazlarının kılınması gibi!.. Her ne kadar o beldenin (Darû'l Harbin) mûkim olan kâfirleri orada kalsalar da, o belde Darû'l İslâm'a bitişik olmasa da, durum aynıdır**"⁽¹⁶⁾ hükmünü zikreder. Bilindiği gibi Hanefi fûkahası'na göre; "**Cum'a ve Bayram namazlarının edâsı, İslâm ahkâmının tatbik edil-**

(14) İmam-ı Kasani - A. g. e. C: 7 Sh: 131

(15) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A. g. e. C: 2 Sh: 232, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen - A. g. e. C: 34 Sh: 369 Madde: 278, İmam-ı Kasani - A. g. e. C: 7 Sh: 130, İbn-i Abidin - A. g. e. C: 8 Sh: 448.

(16) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükâm fi Şerhü Gureri'l Ahkam - İs: 307 C: 1 Sh: 295.

diği şehirlerde, mü'minlerin ülü'lemirlerinin izniyle edâ edilir. Bu hususta sünnet varid olmuştur." İslâm ahkâmı uygulanınca; o belde de, idare ve hakimiyetin mü'minlere geçtiği sabit olur!.. Bir beldede mü'minler; kendi seçtikleri Cum'a imamının değil de, o beldedeki siyasi yönetimin tayin ettiği imamın arkasında cuma namazı kılıyorlarsa, o siyasi yönetime karşı cihad'dan söz edemezler. Zira her ibadet; edâsının şartlarına riayet edilerek yapılır. Cum'a ve Bayram namazlarının edâsının şartları; mükellefin dışında aranan şartlardır. O şartların bulunması idare ve hakimiyete sahip olduklarının kat'i delilidir. Amelde, Hanefi mezhebini taklid eden mü'minler bu hususta dikkatli olmalıdırlar!..

Türkiye'nin fıkhi durumuna gelince!.. Osmanlı Devlet Yönetimin'nin (saltanatının) yıkılışı ve Cumhuriyet'in kuruluşu yıllarında, bu konu tartışılmıştır. Son Osmanlı Şeyhülislâmı Mustafa Sabri efendi "Kitabû'l İlmi ve'l Akl ve'l Mâkûl" isimli eserinin girişinde:—"Kanun bakımından dünya ikiye ayrılır: Darû'l İslâm ve Darû'l Harb!.. Darû'l İslâm'da İslâm fıkhi hayata hakimdir, bütün işler Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlere göre tanzim edilir. Orada mü'minler emniyet içerisinde ve hakim durumdadırlar. Darû'l Harb'te ise İslâm ahkâmı açıktan reddolunur ve müslümanlar güvenliklerini yitirirler. Türkiye'de kurulan Demokratik-Laik cumhuriyet; medeni kanunu kabul etmek suretiyle, İslâm fikhını yürürlükten kaldırmış

ve diğer hususlarda da, Avrupa'dan getirilen kanunlarla hükmetmeye başlamıştır. Bu sebeble ikinci kısma (Darû'l Harbe) dahil olmuştur" diyerek, bunun fetva olduğunu ilân etmiştir. Prof. Dr. Erol Güngör, "Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin Türkiye Cumhuriyeti kurucularını beğenmediği için "Türkiye Darû'l Harb'dir" dediği" kanaatindedir.⁽¹⁷⁾ Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken "Türkiye'de çağdaş Düşüncenin Tarihi" isimli eserinde; Mustafa Sabri Efendiyi, sert-kaideci bir tutumla suçlamaktadır.⁽¹⁸⁾ Üniversite çevrelerinin bu tutumu; son yıllarda, demokrasi ve cumhuriyeti savunan çevrelere de yansımıştır. İncelememizden de anlaşılacağı üzere Türkiye Darû'l İslâm (Şer'i devlet) değildir. Dikkat edilirse Mustafa Sabri Efendi; sarih gerekçeler ileri sürerek ve değişimi dikkate alarak meseleyi va'zetmiştir. Aksini iddia edenler ise, hissi konular üzerinde durmaktadırlar. Herhangi bir fetva (ki bunu bir şeyhülislâm vermiştir) dayandığı şer'i deliller ve gerekçeler çürütülerek tenkit edilebilir. Usûle uygun olan hal budur. Gerek Prof. Dr. Erol Güngör'ün, gerek Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in, Şeyhülislâm Mustafa Sabri efendi'ye karşı ileri sürdükleri ciddi bir delil ve dikkate alınabilir bir gerekçe yoktur. Dolayısıyla Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin fetvası durum tesbiti ve dar anlayışı açısından şer'i delillere dayanmaktadır.

(17) Prof. Dr. Erol Güngör - İslâm'ın Bugünkü Meseleleri - İst : 1981 Sh : 235.

(18) Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken - Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi - İst: 1979 Sh : 198.

HAYATIN MANASI: İMAN VE CİHAD

Hz. Adem (a.s.)'den itibaren bütün peygamberler; insanları, Allahû Teâla (c.c.)'ya teslim olmaya ve yüklendikleri emâneti edâ etmeye davet etmişlerdir. Nitekim kur'an-ı Kerim'de: "—Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de, onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan endişeye düştüler. İnsan (a gelince, o tuttu) emâneti sırtına yüklendi" ⁽¹⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayette geçen "emânet'in"; Allahû Teâla (c.c.)'nın tekliflerinin tamamına verilen bir isim olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.⁽²⁾ İbn-i Abbas (r.a.)'dan gelen rivayette de, şu noktalar üzerinde durulmuştur: "—Emânet Allahü Teala'ya taattır, kulluktur. Hz. Adem (a.s.) Allah'a (c.c.) emânetin ne olduğunu sormuş, O'da: "—İyilik edesen mükafat, kötülük edersen ceza görürsün" buyurmuştur. Hz. Adem (a.s.) kendi rızasıyla emâneti yüklenmiştir"⁽³⁾ Fıkıh üsulünde emânet; Allahû Teâla (c.c.)'nın gerek kendi hukuku, gerek yaratıklarının hukuku ile ilgili insanlara yüklediği vazifelerin tamamına ve-

(1) El Ahzab Sûresi: 72.

(2) Mecmuatut Tefasir- İst: 1979 C:5 Sh:142-143, Ayrıca İmam Celâlüddin Es Suyuti -i Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut:tey C:2 Sh:113.

(3) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut:1969 C:3 Sh:591.

rilen bir isimdir.⁽⁴⁾ Emânetin tabii sonucu olan cihad; salih bir amel ve ibadettir. Şimdi cihad kavramı üzerinde duralım.

Cihad arapça bir kelime olup, "Cehd veya cühd" kökünden gelir. Lugatta: "—Güç ve gayret sarfetmek, meşakkat, amelde mübâlağa etmek ve zahmet (eziyyet) gibi" manalara gelir.⁽⁵⁾ İslâmi istilâhta "—Allahû Teâla (c.c.)'nın dini için; can, mal, dil ve diğer vasıtalarla elden gelen güç ve gayreti sarfetmeye cihad denilir"⁽⁶⁾ tarifi esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Müşriklerle; malınızla, canınızla ve dilinizle cihad ediniz"⁽⁷⁾ buyurduğu bilinmektedir.

İbn-i Abidin "Reddül Muhtar" isimli eserinde: "Cihadın fazileti pek büyüktür. Nasıl büyük olmasın ki, bir müslüman bu sayede Allah'a yaklaşmak için onun uğrunda nefesine meşakkatlerin en ağırını yüklemekte ve aziz varlığı olan canını feda etmektedir. Bununla beraber nefsinin devamlı olmak üzere ibâdet ve taatlara hasredererek, onu hevâ ve heveslerine tabii olmaktan men etmek cihaddan da güçtür"⁽⁸⁾ diyerek, önemli bir inceliğe işaret etmiştir.

(4) Molla Hüsrev-Mer'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat el Vüsûl-İst:1307 C:1 Sh:590 vd.

(5) Ragıb El İsfahani-Müfredat fi garibi'l Kur'an-İst:1986 Kahraman Yay. Sh:142

(6) İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's Senai fi Tertibi's Serai-beyrut:1974 C:7 Sh:97, Ayrıca Ragıp El İsfahani - A.g.e. Sh:142, İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar- İst:1983 C:8 Sh:369.

(7) Ez Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrit-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank:1978 C:2 Sh:397.

(8) İbn-i Abidin - A.g.e. C:8 Sh:370.

Cihad kelimesi (terim olarak); küffarla savaş sırasında gayret sarfetmek manasına kullanıldığı gibi, nefis, şeytan ve faasıklarla mücadele için de kullanılır.

1) HEVA VE HEVESLERE KARŞI CİHAD

Hız. Cabir (r.a.)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerifte, nefisle cihadın önemi belirtilmiştir. Hadis-i Şerif şudur: "—Peygamber (s.a.s.) bir gazadan geldi de: "—Hoş geldiniz!.. Ama küçük cihaddan büyüğe geldiniz" buyurdular. Ashab "—Büyük cihad nedir?" diye sordu. Resûlallah (s.a.s.): "—Kulun hevâ ve hevesi ile mücahededir"⁽⁹⁾ buyurdu. Mükellefin kendisini Allahü Teala'ya ibadetten alıkoyan her şeyi terketmesine "Zühd" denilmiştir. Hevâ ve heveslerini bir kenara bırakıp, ihlâsla ibadet eden kimseye "zahid" denilir. Abdullah İbn-i Mesûd (r.a.)'dan rivayet edilen şu Hadis-i Şerif, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in dünya hayatını nasıl değerlendirdiğini kavramamızı kolaylaştırmaktadır: "—Resûlallah (s.a.s.) bir hasır üzerinde uyumuşlardı. Uykudan kalktı, fakat hasır vücûdunda iz bırakmıştı. Bunun üzerine "—Ya Resûlallah!.. Size bir yatak tedarik etsek olmaz mı?" dediler. Resûlallah (s.a.s.): "—Benim dünya ile ne işim var. Ben dünyada bir ağaç altında gölgelenip de bırakıp giden bir yolcu gibiyim"⁽¹⁰⁾ buyurdu. Zühd ve

(9) El Aclûni Şe Keşfûl Hefa-Beyrut:1351 C:1 Sh:424 - 425 Had. No:1362, Ayrıca İbn-i Abidin - A.g.e. C:1 Sh:68.

(10) Sünen-i Tirmizî- İst:1401 Çağrı Yay. Kitabûl Zühd:44 C:4 Sh:588-589 Had. No:2377,

takva hayatını esas alan her mü'minin; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetine riayet etmesi ve cihadın bütün unsurlarını edâya çalışması şarttır. Nefisle cihadı; insanın heva ve hevesleriyle mücadelesi şeklinde vasıflandırmak mümkündür. Yine **"Hakiki mücahid, nefesine karşı savaş açan kimse-dir"**⁽¹¹⁾ hadisi de aynı manayı ifade etmektedir.

İnsanın heva ve heveslerine kapılmasında şeytanın vesvesesi önemli bir yer tutar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **"—Ey iman edenler!.. Hep beraber sulh-û selâma girin!.. (Sakin) şeytanın adımları ardına (itaat ederek, izine) düşmeyin. Çünkü o (şeytan) sizin apaçık bir düşmanınızdır"**⁽¹²⁾ buyurmuştur. Dolayısıyla şeytanı açık bir düşman bilmek ve onun ordusuyla (Hizbû's şeytanla) cihad etmek farzdır. Gerek nefisle, gerek şeytanla yapılacak cihad'da süreklilik esastır.

2) İLİMLE CİHAD

Cihad'ın başka bir çeşidi de ilim ile yapılan cihaddır. Dünyadaki bütün kötülüklerin sebebi cehâlettir. Hakk'a ulaşmak isteyen herkesin cehâletten kurtulması, ondan uzaklaşması gerekir.

Bilginin ortaya koyduğu delillerin gönüller üzerinde icrâ ettiği tesiri silâh gücü ile temin etmek mümkün değildir. Onun için şöyle buyurulmuştur:

(11) Sünen-i Tirmizi- İst:1401 C:4 Sh165 Had.No:1621 K. Cihad:2

(12) El Bakara Sûresi:208.

"Ey Muhammed! İnsanları Rabbi'nin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış: Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir."⁽¹³⁾

Temeli ilim yoluyla tebliğ ve dâvete dayanan İslâmiyette, bu tebliğ faaliyetinin adı "İlim ile cihad"dır. Bu usûle "Kur'an ile cihad"da denilir. En güzel mücadele şekli Kur'an'ın mücadele şeklidir. Bunun için Cenâb-ı Hak:

"Sen kâfirlere uyma, onlara karşı Kur'an ile büyük bir cihadla cihad et"⁽¹⁴⁾ buyurmuştur. Ayet-i kerimede Kur'an ile cihadın "büyük cihad" olarak belirtilmesi, Kur'an'ın ilim ile cihad konusuna ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Hak ve hakikatı, en tehlikeli zaman da bile, hiç bir şeyden korkmadan ve çekinmeden olduğu gibi söylemek de bir çeşit cihaddır. Resûlullah (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Zalim bir hükümdar karşısında hak ve âdâleti açıkça söylemek, büyük bir cihaddır."⁽¹⁵⁾

3) MALLA CİHAD

Mal ile cihad, Allah Teala'nın insana ihsan etmiş bulunduğu mal ve servetin yine Allah (c.c.) yolunda harcanması demektir.

(13) En Nahl Sûresi:125.

(14) El Furkan Sûresi:52.

(15) Sünen-i İbn-i Mace-İst:1401 C:2 Sh:1329 Had.No:4011 K.Fiten:20.

Bilindiği gibi dünyada her iş para ile yapılmaktadır. Hakkın korunması ve zafere ulaşılması da yine paraya bağlıdır. Bunun için mal ile cihadın önemi büyüktür. Müslümanların, İslâm'ın yücelmesi hakkın muzaffer olması için her türlü mal, servet ve paralarını bu yolda fedâ etmeleri mal ile cihaddır.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.), mal ile cihad hususundaki teşvik edeci sözleri ashab-ı kiramı harekete geçirmiş ve kendileri yoksulluk içinde sıkıntılı bir hayat geçirirken, malı ile cihad farizasını edâ edebilmek için elde avuçta ne varsa getirip Rasûlullah (s.a.s.)'a vermişlerdir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de de pek çok âyeti kerime vardır. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"İman edip hicret eden, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden, (mücahidlere) yer veren ve yardım edenlerin hepsi birbirinin velileridir."⁽¹⁶⁾

"...Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla savaşın. Bilseniz bu sizin hakkınızda ne kadar hayırlıdır."⁽¹⁷⁾

"...Allah, mallarıyla, canlarıyla mücadele edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kılmıştır."⁽¹⁸⁾

(16) El Enfal Sûresi:72

(17) Et Tevbe Sûresi:41

(18) En Nisâ Sûresi:95

4) DİLLE CİHAD

Muttaki bir mü'min diliyle de cihad etmek durumundadır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "**Nefsimi yed-i kudretinde tutan Allah'a andolsun ki; siz ya iyiliği emredip, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız, ya Allah kendi katından sizin üzerinize bir azap gönderir. O zaman dua edersiniz, fakat dualarınız kabul edilmez**"⁽¹⁹⁾ buyurduğu bilinmektedir. Fûkaha "**Emr-i Bi'l Ma'ruf ve Nehy-i ani'l Münker'in**" cihad olduğu hususunda mütefiktir. İhtilâf edilen husus; "**iyiliklerin emredilmesi ve kötülüklerin yasaklanması**" ilim, kuvvet ve ihtisas isteyen bir konudur. Dolayısıyla bu hizmetin her mükellef tarafından yapılıp yapılamayacağı meselesidir.⁽²⁰⁾

5) SİLAHLI MÜCADELE ŞEKLİNDEKİ CİHAD

Silâhlı mücadeleye (Kıtâl'a) gelince; Muhakkak ki, bu cihadın en üst şubesidir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) fiilen savaşa çıkmış ve küfrün önderlerinden Übey b. Halefi mızrağıyla vurmuştur. Savaş meydanlarında; yiğitliğin ve cesaretin mahiyetini ortaya koymuştur.

Kelime-i Şehadet getiren her insan; "Hakimiyetin kayıtsız ve şartsız Allah Teala

(19) Sünen-i Tirmiz-İst:1401 C:4 Sh:468 K. Fitn:9 Had.No:2169, Ayrıca İmam Ahmet b. Hanbel-El Müsned-C:5 Sh:388.

(20) Geniş Bilgi için/Yusuf Kerimoğlu-Emanet ve Ehliyet-İst:1985 C:2 Sh:306-307.

(c.c.)'ya ait olduğunu" ikrar ve tasdik etmiştir. Bu ikrar ve tasdik; tabii olarak, ihlâsla Allahû Teâla (c.c.)'ya ibadeti beraberinde getirir.

Kur'an-ı Kerim'de: "—Müşrikler sizinle nasıl topyekûn harp ediyorsa, siz de onlarla topyekûn harp ediniz"⁽²¹⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefî Fûkahası: "—Müşriklerle ve kafirlerle yapılması emredilen cihad'ın sebebi; onların müslümanlara karşı savaş açmış olmalarıdır. Dolayısıyla cihad; kafirlerin meydana getirdiği fesadı ortadan kaldırmak ve mukavemetlerini kırmak için meşrû kılınmıştır"⁽²²⁾ hükmünde ittifak etmiştir. Müslümanlar yeryüzünde haksız yere insan kanının dökülmesini ve fesadın yayılmasını kabul etmezler.

Şurası Muhakkaktır ki; Ömer Nasûhi Bilmen'in (rh.a) tabiriyle "—Dini İslâm cihanşumûl bir dindir. Kendi müntesiplerinin tam bir istiklâl dairesinde yaşamalarını bir gaye bilir"⁽²³⁾ Müstevli kafirlerle ve müstekbirlerle; sürekli savaşı gündemde tutmak ve bunun "Farz-ı Ayn" olduğunu ilân etmek zaruridir. İmam-ı Serahsi: "—Cihaddan maksad; müslümanların emniyet içerisinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme (edâ edebilme) imkânına kavuşmalarıdır"⁽²⁴⁾ diyerek, bir inceliğe işaret etmiştir.

(21) Et Tevbe Sûresi:36.

(22) İbn-i Hümmam-Fethûl Kadir-Beyrut:1316 C:4 Sh:280, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C:7 Sh:97.

(23) Ömer Nasûhi Bilmen-Hukukî İslâmiyye ve İstulâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C:3 Sh:357 Madde:234.

(24) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut:ty C:10 Sh:3.

ABDULLAH İBN-İ MES'UD (r.a.)'DAN RİVAYET EDİLMİŞTİR

Benden işittiği sözü ezberleyen, kavrayan ve hakkını yerine getirerek rivayet eden kimseye ne mutlu!.. Fıkıh taşıyan nice kimseler vardır ki, fakih değildirler. Ve nice fıkıh bilen kimse onu kendisinden daha fakih olana taşır!.. Üç şey vardır ki; mü'min (in kalbi) bunlarda ihanet edemez. Bunları edâ edince hak'dan ayrılmaz. Bunlar; amelde Allahû Teâla (c.c.)'nın rızasını esas almak (ihlâs), müslümanlara nasihat etmek ve cemaat halinde bulunmanın lüzûmunu (vecibe olduğunu) tasdik etmektir!.. Müslümanların birleşmesiyle aralarına dâlâlet giremez. Bu cemaatleşme, mü'minleri bir duvar gibi ihata edip, onları kötülüklerden korur"(*)

RESÛL-İ EKREM (s.a.s.)

HAK YOLDAN AYRILMAMAK İÇİN ÜÇ ESAS

1. Amelde Allahû Teâla (c.c.)'nin rızasını esas almak: İHLAS.
2. Müslümanlara nasihat etmek: İKAZ VE İRŞAD.
3. İslâmî cemaate sımsıkı sarılmak.

(*) (Sünen-i Tirmizi, Sünen-i Ebû Davud, Sünen-i İbn-i Mace, Müsned-i Ahmed b. Hanbel ve İmam-ı Şafî - Er Risale - Kahire: 1979 Sh: 401 - 402 Madde: 1102)

Dünyanın ücra bir köşesinde bile olsa, üç kişinin içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları helâl olmaz.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)

(İmam Ahmed b. Hanbel El Müsned- C: 2 Sh: 177)

İKİNCİ BÖLÜM

- ★ SİYASİ SİSTEME GİRİŞ
- ★ ADİL SİYASETİN TEMELİ: VELÂYET VE ADALET
- ★ YÖNETİM VE SİYASİ VEKÂLET
- ★ İSLAMİ CEMAATİN TEMELİ: ŞÛRA MECLİSİ
- ★ HİSBE SİSTEMİ VE ÖNEMİ
- ★ KAZA MUHKEM BİR FARZDIR
- ★ MALİ İBADETLERİN EDASI VE AMİL'İN GÖREVLERİ

SIYASİ SİSTEMLER GİRİŞ

İnsan o halde yaratılmıştır ki, yalnız başına (vahşi olarak) yaşayamaz. Birbirlerinin yardımına daima muhtaçtırlar. Bunun iki temel sebebi vardır. **Birincisi:** Neslinin devam edebilmesidir. Zira mukabil cins ile muâşeret (erkek-kadın ilişkisi) olmayınca, neslinin devamı mümkün değildir. Sünnetullah budur. **İkincisi:** Giyecek, yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını (rızkını) temin, çocuklarının eğitimi ve diğer hususlarda birbirlerine muhtaçtırlar. Tek tek ferdlerin bir toplum olması ve bu toplumun belli bir nizam içerisinde devamı zarurettir. Sevgi; insan varlığının devamı ve bir nizam içerisinde kaynaşmaları için gereklidir.

İnsanların kuvvet, zekâ, eğitim, yaş ve sağlık açısından farklı farklı oldukları (tabii bir eşitliğin bulunmadığı) sabittir. Ayrıca toplumda meydana getirilen siyasi farklılaşma ve ekonomik dengesizlikler, sürekli bir mücadele ortamı meydana getirmektedir. İşte bu noktada karşımıza "Siyaset" ve "Devlet" kavramları çıkmaktadır. Siyaset kelimesi; emir, nehiy ve terbiye gibi manalara gelen "Sase" fiilinden masdardır. Bu kavramı kısaca ve genel olarak tanımlamak gerekirse "- İktidarı elde etme, iktidarı kullanma veya iktidarı kullanmaya katılma faaliyetidir" diyebiliriz. Dikkat

edilirse insan ilişkilerinin temelinde "İktidar unsuru" vardır. Eğer bir iktidar ilişkisi müessese haline gelmiş, herkes tarafından kabul edilmiş, meşrû-hukuki bir mahiyet kazanmışsa, bu tür iktidara "Otorite" denilebilir. Birçok sosyal alanda otoriteler vardır. Tıpkı siyaset gibi, "Devlet" terimi de günlük hayatımızda sık kullanılan ve üzerinde çok söz edilen konulardan birisidir. Bütün toplumlarda siyasi iktidar; "Devlet" denilen müessese içerisinde oluşmakta ve **"Kuvvet Kullanma"** tekeli elinde bulundurmaktadır. Günümüzde devlet denilince göze çarpan ilk unsur, büyük bir ihtimalle, kamu hizmetleri olmaktadır. Yani devlet, toplumda birçok hizmeti (güvenlik, sağlık, eğitim, ulaşım vs...) yerine getiren bir kurum olarak düşünülmektedir. Fakat birtakım hizmetleri yerine getirmek, devlet müessesesinin ayırt edici niteliği olarak değerlendirilemez. Daha doğrusu değerlendirilmemelidir. Devletin diğer müesseselerden farklı olan niteliği **"Egemenlik"** (Hakimiyet) hakkını kullanan müessese olmasıdır. Büyük mütefekkir Farabi'ye göre iki türlü devlet vardır. Birincisi: Mutlak siyasete (vahye) dayanan devlet (Es Siyasetü'l Fadıla) İkincisi: İnsanların heva ve heveslerine dayanan devlet!.. (Es Siyasetü'l Cahiliye) Siyaset tabiatı gereği çeşitlidir. Bundan dolayı pek çok fiilin adıdır. Fadıl (vahye dayanan) siyaset ile cahili siyaset arasında müştereklik yoktur. Fadıl veya mutlak siyasetin tek, cahili siyasetlerin ise çok olduğunu söylemiştir.⁽¹⁾

(1) Geniş bilgi için/Dr. Bayraktar Bayraktar- Farabi'de Devlet Felsefesi- İst:1983 Doğuş Yay. Sh:13-14

Bir toplumdaki siyasi iktidarın yapısını ve kullanılış şekli "**Siyasi sistemi**" (Rejimi) belirlemektedir. Siyasi sistemi belirleyen esas; iktidarın hangi üsülle teşekkül ettiği ve nasıl kullanıldığıdır. Mesela; bir krallıkla, bir demokrasi farklı siyasi sistemlerdir. İktidar yetkisini tek bir kişinin kullanması, bir grubun (Siyasi parti vs..) kullanması veya toplumun tamamının kullanması, farklı siyasi sistemleri gündeme getirir. Ayrıca iktidar yetkisi sadece yönetenlerin çıkarlarına göre kullanılabileceği gibi, bütün toplumun menfaatlerine göre de kullanılabilir. Bütün bunlar dikkate alındığı zaman; siyaset, otorite ve devlet terimlerinin önemli meseleleri gündeme getirdiği kavranır. Bu girişten sonra Kur'an-ı Kerim'de yeralan "**Mele**" ve "**Mütref**" kavramlarına geçebiliriz. Zira bu kavramlar, yukarıda izah ettiğimiz meselelerle ilgilidir.

"MELE" toplum hayatıyla ilgili görüş sahibi olan topluluk veya bir görüş üzerinde birleşmiş cemaat manasındadır. "Me-Le-E" fiiliyle ilgili olup, bu fiilin manası "**Yerini tamamen kaplayan veya dolduran**" şeklinde ifade edilmiştir.⁽²⁾ Her toplumda değişik sebeplerle öne fırlayan ve insanlar tarafından görüşlerine itibar edilen kimse-ler vardır. Tarih boyunca hadiseler ve insanların hayatına etkili olan şahsiyetler gündemdedir. Genel olarak "**Tarihi Şahsiyet**" diye isimlendirilirler. İşte bunların tamamına "**MELE**" denilmiştir.

(2) Ragıp El İsfahani- El Müfredat fi Garibi'l Kur'an- 1st:1986 Kahraman Yay. Sh: 719

Şurası muhakkaktır ki; siyasi sistemin yapısı ve toplumu meydana getiren ferdlerin inancı "MELE" ismi verilen topluluğun teşekkülünde büyük rol oynar. Meselâ: Demokratik-Laik bir toplumda parti liderleri ve yöneticileri "Mele" durumuna geçer. İnsanlar onların sözlerine ve sosyal olaylarla ilgili görüşlerine değer verirler. İslâmî bir toplumda ise; peygamberlerin varisi durumunda olan ülema ve muttaki idareciler "Mele" topluluğunu oluşturur. Dolayısıyla Demokratik-Laik bir toplumda İslâm âlimlerinin "Mele" olması mümkün olmadığı gibi, İslâmî bir devlette de diğerleri "Mele" haline gelemmez. Dikkat edilirse "Mele" terimi; müsbet veya menfi bir değer belirtmekten ziyade, sosyal bir vakıayı izah için kullanılabilir. Kur'an-ı Kerim'de müşrik toplumların önde gelen ve mü'minlere işkence eden melesinden söz edildiği gibi, Allah (c.c.)'ın Resûllerine yardım eden "Mele Topluluğundan" da bahsedilmiştir. Şimdi bunları kısaca gözden geçirelim.

Hız. Salih (a.s.) Semud kavmini uyarmış ve "- Ey kavmim!.. Allah'a ibadet ediniz. Sizin ondan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir mucize gelmiştir"⁽³⁾ diyerek, İslâm'a davet etmiştir. Şirk düzeninin kendilerine sağladığı imkânlarla güçlenen kitleler bu tebliğden rahatsız olmuşlardır. Nitekim "- Onun (Salih'in) kavminden istikbarda bulunan mele de (kendilerince hor görülenlere,) onların içinde iman et-

miş olanlara şöyle dediler: "- Siz hakikaten Salih'in, Rabbi katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz? Onlar da: "Biz dediler, doğrusu onunla ne gönderildiyse ona iman edicileriz." (Yine) O kibirlenen kimşeler (Mele Topluluğu) : "- Biz doğrusu o sizin iman ettiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız" dediler."⁽⁴⁾ Hevâ ve heveslerine dayanan Mele topluluğu; Hz; Salih (a.s.) ve çevresindeki mü'minlere (siyasi sistemlerini koruyabilmek için) tuzak kurmayı ihmal etmemişlerdir.

Hız. Nuh (a.s.) uzun yıllar (950 yıl) tebliğde bulunmuştur. Bu tebliği reddeden ve Hız. Nuh (a.s.) ile mücadele eden mele topluluğu gayet küstah bir tavır takınmıştır. Yapmadıkları zulüm ve etmedikleri tezvirat kalmamıştır. Nitekim "- Bunun üzerine (Nuh'un) kavminden küfredenlerin önde gelenleri (Mele'si) "- Biz seni kendimiz gibi bir insandan başka olarak görmüyoruz. (Peygamber olduğunu reddediyoruz) Sana basit ve kısa görüşlü, en aşağı tabakamızdan (ayak takımımızdan) başkasının tabi olduğunu görmüyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü dahi kabul etmiyoruz. Biz seni bilakis yalancılardan sayıyoruz" dediler. ⁽⁵⁾ ayetinde bu husus izah olunmuştur.

Hız. Şuayb (a.s.) insanları İslâm'a davet ettiğinde, karşısında müşrik düzenin melesini bulmuştur. Tehditlerinin mahiyeti şudur: "- Ya seni ve

(4) El A'raf Sûresi:75-76

(5) Hûd Sûresi:27

çevrendeki mü'minleri bu ülkeden süreriz, ya tekrar bizim dinimize (şirke) dönersiniz". Müşrik düzenin melesi, kurduğu siyasi sistemle imtiyazlı bir durumdadır. İslâm'ın galip gelmesi halinde bu imtiyazlarını kaybedeceklerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu imtiyazlı mele'nin teklifi gündeme getirilmiştir: "- Onun (Şuayb'in) kavminden (iman etmeyi kibirlerine yediremeyen) mele şöyle dediler: "- Ey Şuayb!.. Seni ve beraberindeki iman edenleri ya muhakkak memleketimizden çıkaracağız, yahud mutlaka bizim milletimize (dinimize, şirke) döneceksiniz". O (Şuayb) "- Ya istemesek de mi?" dedi".⁽⁶⁾

Bütün siyasi sistemlerde kitleleri peşinden sürükleyen ve toplumu yönlendiren kimseler vardır. Bu kimselerin mutlaka kötü insanlar olması gerekmez. Nitekim Hz. Süleyman (a.s.)'ın çevresinde; Allahû Teâla (c.c.)'nın dinine hizmet gayesiyle bulunan ve gerektiğinde görüşlerini söyleyen "Mele Topluluğu" vardır. Bunlar samimiyetle ve ihlâsla Hz. Süleyman'a (a.s.) yardım etmektedirler. Kur'an-ı Kerim'de: "- Ey Mele!.. Onun tah-tını kendileri (Allah'a) teslimiyet göstererek gelmelerinden evvel, hanginiz bana getirir? dedi"⁽⁷⁾ ayetiyle, bu husus haber verilmiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in çevresinde; başta Hz. Ebû Bekir (r.a.) olmak üzere, Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.) ve diğer fakih sahabeler vardır. Bunlar Allahû Teâla (c.c.)'nın dinine ihlâsla hizmet edebilmek için Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ile müşaverede bulunmuşlardır.

(6) El A'raf Sûresi: 88

(7) En Neml Sûresi: 38

Mele kavramıyla birlikte ele alınması gereken bir kavram da mütrefdir. Çünkü bir toplumun ileri gelenleri (Melesi) ya ilim, ya servet sebebiyle insanların dikkatlerini üzerine çekerler. Şirkin siyasi iktidar haline geldiği toplumlarda; dünyevi ihtiras ve şehvet duyguları ön plana geçer. Kitleler midelerinin ve şehvetlerinin esiri haline gelirler. İhtiraslarını tatmin edebilmek için maddi imkânlarla sahip olmak mecburiyetindedirler. İşte bu noktada karşımıza "Mütrefiyn" (Refah içinde yüzen ve azgınlaşan kimseler) çıkmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Onun kavminden kendilerine refah verdiğimiz (etrafnâhum) halde küfreden, ahirete kavuşmayı yalanlayan bir gürûh (MELE) dedi ki: "- Bu sizin gibi bir beşerden başkası değildir. Sizin yediklerinizden yiyor, sizin içtiklerinizden içiyor. Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğecek olursanız, andolsun ki bu takdirde siz mutlaka hüsrana düşenlerden olursunuz"⁽⁸⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse bu ayet-i kerime'de melenin en önemli vasfı, refah sebebiyle azgınlaşmasıdır. Şimdi "mütref" kelimesi üzerinde duralım. Arapça "Te-Ri-Fe"den (fiil şeklinde: etrafa) gelir. Lugatta: "Sulu ve taze oldu, kendine has bolluk içine girdi" manasındadır. Bu fiilden türeyen "Turf"; az bulunan ve kıymetli olan şey demektir. Türkçe'de "Turfanda sebze veya turfanda meyva" şeklinde halen kullanılmaktadır. Yine aynı kökten türeyen "Taraffeh"; nimette ve rızıkta bolluk, refah manasına gelir.

(8) El Mü'minûn Sûresi: 33-34

Şirkin siyasi sistem haline geldiği toplumlarda (Müşrik düzenlerde) insanların temel hedefi, hangi yolla olursa olsun dünya nimetlerini elde etmektir. Servetin ve sermayenin belirli ellerde toplanması teşvik edilir. Cahili sermaye yeryüzünde fitne çıkarma ve fesadı yayma noktasında korkunç bir silahtır. Büyük servet sahibi olan müşrikler, yatırım sahalarını "Sadece ve sadece kâr elde etme" esasına göre tesbit ederler. Eğer beyaz kadın ticareti; zaruri olan bir hastahane'den daha fazla kazanç getiriyorsa, mesele bitmiştir. Derhal kadın ticaretine başlar!.. İçki, kumar, tefecilik ve diğer gayr-i meşrû kazanç yolları, toplum hayatını derinden sarsar. Bir tarafta korkunç sermaye sahipleri, diğer tarafta bir lokma ekmeğe muhtaç insanlar vardır. Hesap gününü unutan müslümanlar bile, sermaye sahiplerine karşı zaaf duymaya ve onların görüşlerine değer vermeye başlarlar. İşte refah sebebiyle azgınlaşan kimselerin "mele" haline geçişi, bu şekilde tahakkuk eder. Cahili sermaye sahipleri; talan, vurgun, tefecilik ve diğer haram yollarla elde ettikleri servetlerini koruyabilmek için, İslâm'a karşı savaşırlar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Biz hangi memleket (beldeye) gelecek tehlikeleri haber verici bir peygamber gönderdik ise, mutlaka oranın refah erbabı (mütrefûha) "- Biz sizin gönderdiğiniz şeyleri inkâr ediciyiz" dediler. Ve "- Biz mallar itibriyle de, evlâd itibariyle de daha çoğuz. Biz azaba uğratılacak da değiliz" dediler. De ki: "- Şüphesiz rabbim kimi dilerse onun rızkını genişletir. (Kimi dilerse onunkini) daraltır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Sizi huzurumu-

za yaklaştıracak ne mallarınız ne evladlarınız değildir. Ancak iman edip de, salih amel (ve hareketlerde) bulunanlar müstesnâ!.. Çünkü onlar için yaptıklarına mukabil kat kat mükâfat vardır. Onlar emin ve yüksek makamlardadırlar"(9) hükmü beyan buyurulmuştur.

Refah sebebiyle azgınlaşanlar ve mallarının kendilerini ölümsüz kılacağını zannedenler, fışk-û fücûrun yayılmasını arzu ederler. Ayrıca elde ettikleri imtiyazlarını kaybetmemek için, İslâm'a karşı savaşmayı ihmal etmezler. "Mele" ve "Mütref" kavramlarının siyasi sistemden ayrı düşünülmesi mümkün değildir.

Günümüzde zalim siyaset çok uluslu şirketlerin sermayesine dayanmaktadır. Mali güçleri sebebiyle bizzat veya dolaylı olarak, kitleleri kendi menfaatleri doğrultusunda şartlandırabilme imkanları vardır. Cahili sermayelerin zalim siyasetle olan ilişkisi önemlidir.

Allahû Teâla (c.c.)'nın ihsan ettiği malları İslâm'ın temel hedefini gerçekleştirmek için harcayan müslümanlar da "Adil Siyasetin" toplum hayatına hakim olması için gayret sarfederler. Nitekim Hz. Ebû Bekir (r.a.) bu hususta, bütün mü'minlere örnek olmuş, bütün malını islam için sarfetmiştir.

Sahabe-i Kiram'ın zekat, sadaka, vakıf ve infak hususundaki gayreti malumdur. Bu sebeble mal başlı başına bir saadet veya felaket sebebi değildir. İnsanın inancı ve dünya görüşüne göre bir mahiyet arzeder.

(9) Sebe Sûresi: 34-37

ADİL

SİYASETİN TEMELİ: VELÂYET VE ADALET

Hz. Adem (a.s.)'den Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e kadar devam eden dönem içerisinde bütün peygamberler; yeryüzü müstekbirlerine karşı mücadele vermiş ve adaleti ayakta tutmaya çalışmışlardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Andolsun ki biz peygamberlerimizi açık açık belgelerle gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için beraberlerinde kitabı ve nizamı indirdik"⁽¹⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Adaletin ayakta tutulabilmesinden maksat; Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlere göre amel edilmesidir. Zira insanların heva ve heveslerinden kaynaklanan hükümler; kuvvetli olanın galibiyetini ve sınıflar arası kanlı savaşları beraberinde getirir. Mizandan maksad; adalet terazisidir ve kitaba bağlı olarak zikredilmiştir.⁽²⁾ Bir insanın; nefesine, çevresine ve bütün insanlara karşı adil olması farzdır. Hatta "- Bir kavme olan kininiz sizi adaletten ayırmasın" emri, düşmanlara karşı dahi adil olunmasını gündeme getirmektedir. Bu noktada "Adalet nedir?" suali zihnimize takılabilir. İmam-ı Şafii (rh.a.) "- Adalet'den murad; Allahû

(1) El Hadid Sûresi: 25

(2) Geniş bilgi için / Mecmuatü't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 186, ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Aziym - Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 314

Teâla (c.c.)'nin emrine uygun şekilde amelde bulunmaktadır"(3) diyerek, meselenin en ince noktasına dikkati çekmiştir. Zira Kelime-i Şehadetî kalbiyle tasdik edip, diliyle ikrar eden bir kimsenin hedefi; Allahû Teâla (c.c.)'nin rızasını elde etmek ve imtihanı kazanmaktır.

Çağımızda "Adalet" kavramı; ideolojilerin getirdiği teorilerle, ferdden ferde değişen bir mahiyete bürünmüştür. Batı'da nassı (daha doğrusu kiliseyi) reddeden filozoflar, rölativizm teorisine sarılmışlardır. Bu felsefi anlayışa göre "- Bütün bilgilerimizin bize, ölçülerimize ve duygularımıza göre izafi olduğunu, mutlak hakikate ulaşamayacağı" tezi geçerlidir. Bilginin izafiliği yanında, ahlakın, adaletin ve hukukun da izafiliği sözkonusudur. Felsefi manada siyaset (politika) "- İnsanın dışında, insanı aşan herhangi bir hakikat yoktur" sloganı çerçevesinde ve insanın ilahlığını esas alan bir anlayışla değerlendirilir. Günümüzde yaygın olan anlayış budur.

İslâmî siyasetin temeli ise "- İyiliklerin hakim kılınması ve kötülüklerin yok edilmesi" esasına dayanır. İnsanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetlerinin sağlanmasını zaruri gören İslâm dini; siyaseti, velâyet ve adalet temeline bağlamıştır. Velâyet; yeryüzünde adaletin sağlanmasının vazgeçilmez şartıdır. Meselenin daha iyi kavranabilmesi için "Velâyet" ıstılahını izah etmek durumundayız.

(3) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2. Bsm) Sh: 25 Madde: 71

Velâ kelimesi Arapça olup, lügatta: "Bir şeyi meydana getirmek veya iki şey arasında kendilerinden olmayanın bulunmaması, sahip, sevgi, dostluk ve yardımlaşma" gibi manalara gelir.⁽⁴⁾ Örfen "Veli"; Allahü Teala (c.c.)'ya tahkiki imanla bağlanan kimse demektir.⁽⁵⁾ İbn-i Abidin: "Velayet; başkası üzerine ister istemez sözünü geçirmektir. Bu söz, velayetin fıkhi tarifidir. Nitekim Bahır'da da böyle denilmiştir. Yoksa lügat itibariyle manası sevgi ve yardımdır. Nitekim Mugrib'te beyan edilmiştir."⁽⁶⁾ diyerek, meseleyi izah etmiştir. Velayet hakkı, bazı sebeplerle gündeme girer. Genel olarak; aile içerisinde karabet (akrabalık) ve ümmet içerisinde imamet, sebebi zikredilmiştir.

İslam fıkında velayet; başkasının üzerine ister istemez sözünü geçirmeyi ve "İtaat edenle emri veren arasındaki ilişkileri" konu alır. Aile içerisinde baba, velayet hakkına haizdir. Çocuklarının velisi durumundadır. Günümüzde kullanılan "Vali" kavramı; "aynı şehirde oturan bütün insanların meşru haklarını koruyan veli" manasıdır. İster seçimle, ister tayinle gelsin o şehirdeki insanlara (muktedir olduğu müddetçe) velayetin gerektirdiği hizmetleri yapmak durumundadır. Müslümanların irade beyanına (bey'atına) dayanarak; siyasi ve ictimai bütün ihtiyaçlarını karşılayan kimseye "Veliyyü'l-emr" denilmiştir. Hilafet,

(4) Ragıp El - İsfahani El - Müfredat fi Garib'il - Kur'an İst. 1986 Kahraman Yay. Sh: 837

(5) İbn-i Hüman Fethü'l Kadir Beyrut 1315 C: 2 Sh: 391

(6) İbn-i Abidin Reddül Muhtar Ale'd Dürr'l Muhtar İst: 1983 C: 5 Sh: 358

İmamet-i Kübra, Sultan ve Ulu'lemler gibi kavramlarla da aynı mahiyet gündeme getirilmiştir.

İslam fıkıhındaki velayeti izah edebilmek için; iki suale cevap bulmak mecburiyetindeyiz. **Birincisi:** "Bir müslüman; kime, nasıl ve hangi şartlarda itaat etmek zorundadır? Dolayısıyla itaat hangi hallerde farz, vacip veya müstehaptır. **İkincisi:** "Bir müslüman, kimlerin velayetini reddetmek mecburiyetindedir?"

A) MÜ'MİNLER BİRBİRLERİNİN VELİLERİDİR

Kelime-i Şehadeti ikrar ve tasdik eden her mümin (ister erkek, ister kadın olsun) birbirlerinin velisidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "**Mümin erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velileridir. Bunlar (insanlara) iyiliği emrederler, (onları) kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte bunları (mü'min erkek ve kadınları) rahmetiyle yargılayacaktır. Çünkü Allah azizdir ve hakimdir**"⁽⁷⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Bilindiği gibi İslami siyasetin temeli; iyiliklerin hakim kılınması ve kötülüklerin ortadan kaldırılmasıdır. Fukaha "**insanları dünya ve ahirette kurtulacakları yola irşad etmekle, onların salah ve menfaatleri için çalışmaya siyaset denilir**"⁽⁸⁾ tarifini getirmiştir. İbn-i Abidin:

(7) Et Tevbe Sûresi: 71

(8) İbn-i Abidin A.g.s. C: 8 Sh: 186

"Siyaset-i Adile: Halkın (insanların) haklarını zalimlerin elinden kurtaran, zulüm ve fenalıkları defeden, fitne ve fesad ehlini men eden bir siyasettir ki, şeriattan sayılır" diyerek, meselenin önemine işaret etmiştir.

Mü'min erkek ve kadınlar birbirlerinin velisidir. Bu velayet; Allahû Teâla (c.c.)'ya ve Resulüne (s.a.s.) itaatin ortaya çıkardığı dostluk ve yardımlaşmayı beraberinde getirir. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **"Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan (zûlumattan) kurtarıp, nura çıkarır. Küfredenlerin velisi ise Tağut'tur. O da kendilerini nurdan (ayırp) karanlıklara çıkarır. Onlar cehennemnin arkadaşlarıdır. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere ebedi kalıcıdır- lar."**(9) hükmü beyan buyurulmuştur.

Siyasi velayetin tabii sonucu olarak müslümanların kendi içlerinden bir emir seçmeleri ve emaneti ehline teslim etmeleri farzdır. İbn-i Hümam **"Mü'minlerin kendi içlerinden bir imam (emir) seçmelerinin sebebi; İslam'ın emirlerini (ibadetlerini ve hükümlerini) hakkı ile eda etmektir"**(10) diyerek, sebebi izah etmiştir. Sünen-i Darimi'nin mukaddimesinde, Hz. Ömer (r.a.)'in bir tesbitine yer verilmiştir. Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: **"Muhakkak ki İslam İslam olamaz cemaat olmadıkça, cemaat cemaat olamaz, emir olmadıkça emir emir olamaz, ona itaat olmadıkça"**(11) Bu tesbit; hesap gününü düşünen her mükellefin

(9) El - Bakara Sûresi: 257

(10) İbn-i Hümam Kitabül Müsaveret İst. 1979 Çağrı Yay. Sh: 265

(11) Sünen-i Darimi İst. 1401 Çağrı Yay. Sh: 79 Mukaddime 26

üzerinde hassasiyet göstermesi zaruri bir noktaya işaret etmektedir.

Bilindiği gibi velayet; insanlar arasındaki ilişkileri (Hak ve adalet ölçüleri içerisinde) düzenlemeyi beraberinde getirir. Esasen Allahû Teâla (c.c.)'nın tekliflerinin tamamı "emanet" hükmündedir. Mü'minler bu emaneti korumak ve imtihanı kazanmak için, bütün gayretlerini sarfetmek mecburiyetindedirler. Kur'an-ı Kerim'de : "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size hakikat ne güzel öğüt veriyor. Şüphe yok ki Allah hakkı ile iştirici, (bütün yaptıklarınızı) hakkı ile görücüdür. Ey iman edenler!... Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer birşey hakkında çekişirseniz (ihtilafa düşerseniz) onu Allah'a ve peygamberine döndürün. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız (mutlaka böyle yapınız.) Bu hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir"(12) hükmü beyan buyurulmuştur. Velayetin temel noktaları gündeme getirilmiştir.

Sonuç olarak: Bir müslümanın kime, nasıl ve hangi şartlarda itaat edeceği kat'i nasslarla belirtilmiştir. Mü'minler; Allahû Teâla (c.c.)'ya, Resulüne (s.a.s.) ve kendi içlerinden seçtikleri Ulu'lemre itaat etmekle yükümlüdürler. Zira bu teklif kat'i nass'larla (muhkem ayetlerle ve mütevatir sünnetle) sabit olmuştur.

B) TAĞUTİ GÜÇLERİN MÜ'MİNLER ÜZERİNDE VELAYET HAKKI YOKTUR:

Müslümanların; Yahudileri, Hristiyanları ve müşrikleri veli edinmeleri kesinlikle haramdır. Zira kafirlerin mü'minler üzerinde velayet hakları yoktur. Nitekim Kur'an-ı kerim'de: "Ey iman edenler!... Yahudileri de, Nasranileri de kendinize veli edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin velileridir. İçinizden kim onları veli edinirse, o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah o zalimler gürûhuna muvaffakiyet vermez"⁽¹³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Buradaki "Veli edinme;" karşılıklı (şahsi) ilişki değildir. Yahudileri ve Hristiyanları, siyasi iktidar haline getirmek haram kılınmıştır. İslami bir devlette; zimmilerle (gayr-i müslimlerle) karşılıklı ilişkiler elbette olacaktır. Hatta zimmet ehlinin haysiyet ve haklarının korunması esastır. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.s.): "Her kim bir zimmiye kaazfte (iftirada) bulunursa, kıyamet gününde kendisine ateşten kamçılarla had vurulur"⁽¹⁴⁾ buyurmuştur.

Sadece Yahudiler ve Hristiyanlar değil, bütün kafirler (hassaten küfürleri sebebiyle) mü'minler üzerinde velayet hakkına haiz değildirler. Zira onların velisi Tağut'tur. Nitekim bir başka ayet-i kerime'de: "Üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyiniz. Çünkü bu muhakkak ki bir

(13) El Maide Sûresi: 51

(14) İbn-i Abidin A.g.e. C: 8 Sh: 246

fısktır. Filhakika şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına (velilerine) mutlaka telkinde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz ki siz de müşriklerden olursunuz"(15) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyla mü'minler: **"Ve in eta'tümûhum innekûm le müşrikûn"** hükmünün mahiyetini iyi tefekkür etmek mecburiyetindedirler. İmam-ı Kurtubi, bu ayetin tefsirinde müşriklerin demogojileri üzerinde durmuştur. İbn-i Arabi "Bir mü'min, herhangi bir müşrike itikadi olarak itaat ederse müşrik olur. Ancak fiilen (ameli olarak) itaat eder, ancak akidesi selim tevhid ve tasdik üzere olursa, bu kimse haram işlemektedir ve asidir"(16) diyerek, önemli bir inceliğe işaret etmiştir.

Kat'i nasslarla sabittir ki; mü'minlerin, kafirleri veli edinmeleri haramdır. Mü'minler, sadece kendi kardeşlerini veli edinmek durumundadırlar. Nitekim bir ayet-i kerimede: **"Ey iman edenler!... Kendi kardeşlerinizden başkasını veli edinmeyiniz. (Çünkü) Onlar (küfredenler) size şer ve fesad yapmakta hiç kusur etmezler, size sıkıntı verecek şeyleri arzu ederler. Hakikat onların (kin ve) buğzları ağızlarından (taşıp) meydana vurmuştur. Göğüslerinde gizlemekte oldukları (düşmanlık) ise daha büyüktür. Size ayetlerimizi açıkladık, eğer düşünürseniz!..."** (17) hükmü beyan buyurulmuştur.

(15) El - En'am Sûresi: 121

(16) İmam-ı Kurtubi El Camii Li Ahkâmî'l Kur'an Kahire 1967 C: 7 Sh: 77
- 78

(17) Al - İmran Sûresi: 118

Hız. Adem (a.s.) ile başlayan insanlık tarihinde, değişmeyen bazı hususlar vardır. Her kavme, kendi içlerinden ve kendi dilleriyle konuşan peygamberler gönderilmiştir. Yaptıkları tebliğin mahiyeti aynıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Andolsun ki biz her kavme: "Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının" diye (tebligat yapması için) bir peygamber göndermişizdir"⁽¹⁸⁾ buyurulmuştur. Tağut'a iman eden ve O'nun (tağut'un) siyasi iktidarını meşru sayan bir kimse, velev ki alnını secdeden kaldırmasa bile, ibadet etmiş sayılmaz. Zira itikadı sahih değildir. Velayet İslam dininin temel rükünlerinden birisidir. Velayet noktasında hassasiyet göstermeyen ve Tağut'un velayetini tasdik eden bir kimse, cahiliyye ölümü ile ölür. Buradaki incelik şudur: Bir insanın kafirlerin velâyetine razı olması ve kendi ihtiyari ile küfür ahkâmın tercih etmesi, onun itikadını ortaya koyar. Dolayısıyla "İkrah-ı Mülci" (Ölümle tehdit veya bir uzvun telef edilmesi gibi bir hal) söz konusu olmadığı müddetçe, mü'min daima hakikatle amel etmek zorundadır. Sadece "İkrah-ı Mülci" halinde ruhsatla amel etmesine izin verilmiştir. Dolayısıyla hesap gününü düşünen her mü'min, velâyet konusunda hassasiyet göstermeye mecburdur. Bu mahiyet asla unutulmamalıdır.

Not: Demokrasi ve Laiklik felsefesine göre siyasi mücadele veren kimselerin, müminler üzerinde velayet hakkı yoktur. Bu kimseler, mü'minlerin emiri olma haklarını kaybetmişlerdir.

YÖNETİM VE SİYASİ VEKÂLET

Yaratılış itibariyle birbirlerine bağımlı olan insanlar, cemiyet halinde yaşamak durumundadırlar. Her cemiyette mutlaka bir otorite ve o otoriteye bağlı kitleler vardır. İnsanlığın ilerlemesini veya düşüşünü belirleyen faktörlerin başında; siyasi iktidarların, kendilerine itaat eden insanları yönlendirmeleri gelir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "— Ümmetim hakkında sapık ümerânın (emir sahiplerinin) zararından korkuyorum"⁽¹⁾ meâlindeki, mübarek tesbitindeki incelik budur. İnsanlık tarihi dikkatle incelenirse, iktidar sahiplerinin kitleleri nasıl etkilediği kolayca kavranır. Otorite boşluğu (anarşi) ise daha büyük bir tehlikedir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) üç kişilik, en küçük ve geçici bir toplulukta bile, mutlaka sorumlu bir liderin seçilmesini emretmiştir. Nitekim bir Hadis-i Şerif'te: "— Dünyanın ücra bir köşesinde bile olsa, üç kişinin içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları helâl olmaz"⁽²⁾ buyrulmuştur. Seçmek vekâletle ilgili bir hadisedir.

- (1) Ebû Davud Süleyman b. Eş'as Es Sicistani-Es Sünen-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 442, Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned- C: 4 Sh: 123, Sünen-i Darimi: Mukaddeme: 23
(2) İmam Ahmed b. Hanbel-A.g.e. C: 2 Sh: 177

Siyasi anlamda vekâlet'in velâyete dayanan ve her mükellefi ilgilendiren Bey'at olduğunda şüphe yoktur. Meselenin daha iyi kavranabilmesi için önce, genel mahiyetiyle "Vekâlet" kavramı üzerinde duralım.

Arapça bir kelime olan vekâlet; lügatta muhafaza etmek ve korumak manasına gelir. Bazıları "Vekâletin tertibi; tevzif ve itimad manasına delalet eder" demişlerdir. Tevekkülde bu mahiyettedir. Nitekim "Allahû Teâla (c.c.)'ya tevekkül ettik" denir. Yani, "— Biz işlerimizi Allah'a tefviz ve teslim eyledik" manasınadır. Tefviz; bir işin idaresini birine vermek veya işleri birine ısmarlamaktır. Bu sebeple tevkil (vekil kılma) lügat yönünden; işi başkasına tevfiz etmek, ısmarlamak demektir.⁽³⁾ İslâmî ıstılahta: "— Bir kimsenin, başka bir kimseyi; kendi yerine koymasına ve tasarruflarını belirlemesine vekâlet denilir"⁽⁴⁾ tarifi esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in alışveriş işlerinde Hz. Hizam (r.a.)'ı vekil tayin ettiği bilinmektedir.⁽⁵⁾ Hanefi fukahası: "— Bir kimsenin; bizzat kendisinin akid (anlaşma) yapması caiz olan her hususta, bir başkasını vekil tayin etmesi sahihtir. Çünkü insan bazı hallerde, kendisi bizzat yapma gücüne haiz olmayabilir. Bu gibi durumlarda ehil olan bir kimseyi vekil tayin ederek ihtiyacını giderir"⁽⁶⁾

(3) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 19 Sh: 2, Ayrıca Molla Hüseyin- Dürerûl Hükâm fi Şerhi'l Gureri'l Ahkâm-İst: 1307 C: 2 Sh: 282

(4) Seyh Nizamüddin ve bir heyet-Feteva-ı Hindiyeye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 560

(5) İbn-i Hümmam-Fethûl Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 104

(6) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 19 Sh: 3, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 20

hükmünde ittifak etmiştir. İbn-i Münzir: "— İlim sahiplerinin ileri gelenlerinin hepsinin icmaına göre; mahkemeye gidemeyecek durumda olan hasta ile şehirde bulunmayan kimse, haklarını talep edecek ve kendileri adına konuşacak bir vekil tayin etme hakkına sahiptirler."⁽⁷⁾ diyerek, vekâlet üzerinde icma olduğuna işaret etmiştir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, İslâm'ın izin vermediği hiç bir akid hususunda vekalet caiz değildir.

VEKİL, ASİL GİBİDİR

Günümüzde de "vekâlet" sistemi oldukça yaygındır. Şirket işlerinde, alışverişte ve "avukat" adı altında mahkemelerde; başkalarını temsil eden kimselere rastlanmaktadır. Vekâletin hükmü şudur: Vekilin, kendisini tayin eden kimsenin (müvekkilin) yerine geçmesi ve O'nun adına tasarruflarda bulunmasıdır. Vekil tayin eden kimsenin koyduğu şartlara aynen riayet gerekir. Sarih bir izni olmadığı müddetçe vekil, bir başkasını vekil tayin edemez.⁽⁸⁾ Vekâlet şartları dahilinde vekilin yaptığı her fiil kendisini tayin edenin (asilin) tasarrufu hükmündedir. Yaygın olan "vekil, asil gibidir" hükmünün mahiyeti budur. Vekil; yapacağı veya yaptığı iş karşılığında müvekkilden (kendisini tayin eden kimseden) ücret talebinde bulunabilir. Bu gibi hallerde vekil; ecir (ücretli işçi) durumuna geçer.⁽⁹⁾

(7) İmam-ı Münzir-Kitabül İcma-Ank: 1983 Sh: 90

(8) İmam-ı Kazarî-A.g.e. C: 6 Sh: 21, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 566

(9) Ömer Nasûhi Bilmen-Hukukî İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu İst: 1976 C: 6 Sh: 328 Madde: 53-54

SİYASİ VEKÂLET VAR MIDIR?

Şimdi Hz. Ömer (r.a.)'in "cihad sonucu elde edilen toprakların fıkhi durumunu tesbit için" yaptığı istişareyi gündeme getirelim. Önce Mekke'den hicret eden fakih sahabeleri toplayıp; fethedilen Irak ve Şam topraklarının, ne yapılması gerektiğini sorar. Farklı görüşler ortaya atılır. Daha sonra Hz. Ömer (r.a.), beşi Evs kabilesinden, beşi de Hazreç kabilesinden olmak üzere Ensar'dan on kişiyi çağırır. Onlar toplantı yerine gelince, Allahû Teâla (c.c.)'ya Hamd-ü senadan sonra şöyle hitap eder: "— Sizi, size ait işlerden olup, sizin namınıza taşımakta olduğum emanetin sorumluluğunu benimle birlikte paylaşmanız için rahatsız ettim. Ben de sizlerden herhangi biri gibiyim. Siz ise, bugün hak ve doğru olanı ikrar edersiniz. Bana muhalefet eden etti, muvafık düşünen de muvafakat etti. Ben sizin, benim nefsi arzularıma tabi olmanızı istemiyorum. Sizin elinizde hakkı söyleyen bir kitap var. Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin ederim ki, arzu ettiğim bir şeyi söylersem, ben onunla ancak hakkı murad ederim."⁽¹⁰⁾

Dikkat edilirse, Hz. Ömer (r.a.) "Sizin namınıza taşımakta olduğum emanet" diyerek, siyasi vekâleti gündeme getirmiştir. Bu emanetin, Sahabe-i Kiram'ın rızasına ve bey'at'ına dayanan fiil olduğu malumdur.

(10) Geniş bilgi için/Yusuf Kerimoğlu-Emânet ve Ehliyet-İst: 1985 C: 2 Sh: 178-183 Madde: 1495-1506

Siyasi vekâletin velâyete dayandığı hususu kat'î nasslarla sabittir. Diğer amel ve fiillerde günde-me giren vekâlet, ferdin rızasıyla ve akdi ile ilgili-dir. Ancak velâyete dayanan siyasi vekâlet (Bey'at) her mü'min üzerine farz-ı ayn olan bir mükellefiyettir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in değişik zamanlarda, farklı şartları ihtiva eden Bey'at'lar alması, hadisenin değişik boyutlara dayandığını kavramamıza vesile olmuştur. Birinci ve ikinci Akabe bey'at'ları, Bedir Savaşından önce alınan bey'at ve Hudeybiye Müsalahasından önce "şehit oluncaya kadar" savaşmak üzere olunan bey'at, bütün kaynaklarda izah edilmiştir.

Önce "Bey'at" kelimesi üzerinde duralım. Arapça bir kelime olan bey'at: "– Kabul etmek, bir akidden (anlaşmadan) razı olmak ve tasdik et-mek" gibi manalara gelir. İslâmî ıstılâhta: "– Bir mükellefin; ehil bir cemaat (Ehl-i hal ve'l akd) tarafından tesbit edilen imama (Ulû'-leml'e) ita-at edeceğine ve sadık kalacağına dair söz verme-sine bey'at denilir" tarifi yaygındır. Bu bir an-lamda mükellefin: "– Meşru (İslâmî) olan her emirde, hoşuna gitse de, gitmesede, itaat edeceğine dair" sadakat yeminidir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Müslümanlar; gerek hoşlarına giden, gerek hoşlarına gitmeyen her hususta kendile-rinden olan emir sahiplerine itaat ederler. Bununla yükümlüdürler. Ancak günah işleme-leri emredilirse itaat etmezler"⁽¹¹⁾ buyurduğu bi-linmektedir. Yine diğer bir hadis-i şerifte "– Allahû Teâla (c.c.)'ya isyan hususunda mahlûka

(11) Sahih-i Buhari İst, 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 105 K. Ahkam.

itaat yoktur. İtaat ancak ma'rûftadır"⁽¹²⁾ buyurulmuştur. Dolayısıyla bey'at sonucu ortaya çıkan itaat; İslâmî hükümlerle sınırlıdır.

Bey'at; kitap, sünnet ve sahabe-i kiram'ın icması ile sabit olan salih bir ameldir. İslâm üleması "Bey'at farzdır" hükmünde ittifak etmiştir. Bazı çevreler "– Bey'atın farz olabilmesi için, İslâmî bir yönetim şarttır" iddiasını ileri sürmektedirler. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ile mü'minlerin yaptıkları ilk bey'at "Akabe mevkiinde" gerçekleşmiştir. Bu tevatür derecesindeki haber bütün kaynaklarda mevcuttur. Akabe bey'atının; Mekke tebliğ döneminin sonlarına rastladığı bilinmektedir. Mekke dönemiyle ilgili olarak İmam-ı Serahsi: "– O dönemde Mekke, İslâm ahkâmının uygulanmadığı bir Darû's Şirk idi"⁽¹³⁾ hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abbas (r.a.) şöyle buyuruyor: "– Allah'ın Resûlü (s.a.s.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'de (r.a.) muhacirlerden idiler. Zira onlar da müşriklerden (ictinap ederek) hicret ettiler. Ensar'dan muhacir olanlar da vardı. Çünkü Medine "Darû's Şirk" idi. Onlar da Akabe gecesi, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e geldiler. (14) Mekke ve Medine'nin "Darû's Şirk" olduğuna göre; ilk bey'atın gerçekleştiği dönemde, İslâmî bir devlet mevcut değildi. O şartlar altında Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in bey'at alması; mü'minlerin kendi içlerinden bir emir sahibine itaat etmelerinin zarureti ortaya koymaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e hitaben: "– Hakikat sana bey'at

(12) İbn-i Kesir-Tefsirü'l-Kur'an'ül Aziym-Beyrut 1969 C: 1 Sh: 518

(13) İmam-ı Serahsi-El Mabsut-Beyrut 19 C: 14 Sh: 57

(14) Sünen-i Nesai İst: 1401 C: 7 Sh: 144-145 K. Bey'a, Tefsirü'l Hicre.

edenler, ancak Allah'a bey'at etmiş olur. Allah'ın eli, onların (Bey'at edenlerin) elleri üstündedir. Şu halde kim (bu bağı, ahdi) çözerse, kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleştiği şeye vefa ederse, (Allah) ona büyük ecir verecektir"⁽¹⁵⁾ hükmü beyan buyurulmuştur.

Müslümanların kendi içlerinden seçtikleri bir emir sahibine itaat etmeleri, kat'i nassla farz kılınmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "- Ey iman edenler!.. Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiblerine (Ulû'le'mr'i minkûm) de, itaat edin..."⁽¹⁶⁾ emri verilmiştir. Bu emir sahibi; mü'minlerin irade beyanlarına ve rızalarına dayanmak durumundadır. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Zorbalıkla başa geçen ve zulümle insanların başında bulunanları" lanetlemiştir.⁽¹⁷⁾ Şimdi "Müslümanların kendi içlerinden bir emir seçmelerinin sebebi nedir?" sualine cevap arayalım. Kemalüddin İbn-i Hümam: "- Mü'minlerin, kendi içlerinden bir imam seçmelerinin sebebi; İslâm'ın emirlerini hakkı ile edâ etmektir"⁽¹⁸⁾ diyerek, en güzel şekilde izah etmiştir.

İSTİLA'YA UĞRAYAN MÜSLÜMANLARI..

Başta Afganistan olmak üzere; istilâ altındaki İslâm topraklarında, müstevli kafirlere karşı cihad edilebilmesi için "Harp emirine" ihtiyaç var-

(15) El-Feth Sûresi: 10

(16) En Nisâ Sûresi: 59

(17) Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi Mevkifûl Beşer Kahire: 1352 Sh: 26

(18) İbn-i Hümam' Kitabû'l Müsâyere - İst: 1979 Sh: 265

dır. Hanefî fûkahası: "- Eğer görev verecek bir ulû'lemr yoksa veya kendisinden görev alınacak bir yetkili yoksa nasıl hareket edilecektir?" suali üzerinde hassasiyetle durmuştur. İbn-i Nüceym'in "El Bahrû'r Raik", İbn-i Hümam'ın "Fethû'l-Kadir" ve İbn-i Abidin'in "Reddû'l Muhtar" isimli kıymetli eserlerinde, gayr-i müslimlerin istilâsına uğrayan İspanya'nın (Endülüs'ün) durumu misal verilerek, şu tavsiye de bulunulmuştur: "- Orada müslümanlar mahkûm durumda, gayr-i müslimler ise hakim durumdadırlar. Bu durumda ne yapılmalıdır? Gerekli olan müslümanlara aralarından birine Ulû'lemr (Harp emiri) görevini vermeleridir. Hepsinin onda ittifak etmeleri vaciptir. Seçtikleri bu kimse; kadı (Hakim) tayin eder. Böylece kendi aralarında vûkû bulan hadisele- rin (ihtilafların) mahkemeye intikâli sağlanır. Yine buralarda kendilerine Cum'a namazı kıldı- racak bir imam nasbederler" Dikkat edilirse; müstevli kafirlere İslâm toprağını terketmemek için, acilen alınması gereken tedbir izah edilmiş- tir. İbn-i Abidin: "- İnsanın mutmain olduğu ve kabul edebileceği görüş de bu olsa gerektir. Bu görüş istikametinde amel edilmelidir"⁽¹⁹⁾ demiş- tir. Burada önemli olan hususlardan birisi de; Endülüs işgal edildiğinde, Mısır'da "Halife" var- dır. Buna rağmen ayrı bir emir seçiminden söz edilmiştir. Günümüzde aynı hal, değişik bir şekilde gündemdedir. Müslümanların, kendi içle- rinden en ehil olana velâyetlerini vermeleri ve is- lamın hükümlerini hakkı ile eda etmeleri şarttır.

(19) İbn-i Abidin-Redd'ül Muhtar Ale'd Dümi'l Muhtar İst: 1985 C: 12 Sh: 145

OTORİTE BOŞLUĞU KABUL EDİLEMEZ

İslâm dini; küfrü ve nifakı ne ölçüde tehlikeli bulmuş ve yasaklamışsa, toplum hayatında otorite boşluğundan doğan kargaşayı da o ölçüde tehlikeli bulmuştur. Bazı âlimler "- Zalim bir hükümdarın emrinde geçen altmış yıl, hükümdarsız geçen tek bir geceden daha hayırlıdır"⁽²⁰⁾ demişlerdir. Siyasi vekâlet; en küçük toplum birimine kadar, her yerde aynı öneme haizdir. Ebû Said El Hudri (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "- Üç kişi sefere çıkarlarsa, mutlaka içlerinden birini emir (imam) tayin etsinler"⁽²¹⁾ emrini vermiştir. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün toplumları; ihtilâftan, çekişmekten, zaman ve güç kaybından kurtarıp birlikte ve süratle hareket etme imkânına kavuşmalarının yegane prensibi budur. Ayrıca "İmamet-i Suğra" ve "İmamet-i Kübra" arasındaki farkı kavramakla mükellefiz. Hevâ ve heveslerine göre yaşayan kimseler, hesap günü şuurundan hızla uzaklaşma ve imtihanı kaybetme durumundadırlar. Dolayısıyla "Zerre miktarı hayrın ve zerre miktarı şerrin" hesabının sorulacağı güne hazırlanan mü'minlerin siyasi vekâlet ve be'yat konusunda hassasiyet göstermeleri farzdır. "Velâyeti Fakih" esası, İslâmî camaatin kuruluşunda temel rükündür.

(20) El Harrani-Es Siyasetu's Şer'iyye-Beyrut ty Sh: 139

(21) Sünen-i Ebû Davud- İst: 1401 K. Cihad: 80

İSLÂMÎ CEMAATİN TEMELİ: ŞÛRA MECLİSİ

Siyasi mücadeleler içerisinde; insanların birbiriyle müşaveresi ve ortak hareketleri daima gündemdedir. Dolayısıyla "Şûra veya Müşavere" İslami birer kavram değil, sosyal mücadelelerde daima müracaat edilen bir usuldür. Sadece müslümanlar değil, kâfirler de birbiriyle müşavere etmek ihtiyacını hissederler. Şimdi önce "Şûra nedir?" sualine cevap arayalım. Daha sonra Kur'an-ı kerim'de; kıssalar yoluyla verilen müşavere örneklerini gözden geçirelim.

Arap lisanında işaret masdarı, "ilâ" ile kullanıldığı zaman: "el veya göz yahud da kaş ile ima etmek" anlamına gelir. Aynı kelime "ala" ile kullanıldığında ise "Emretmek ve re'y vermek" manasını ifade eder. Bu anlamda "Müşavere" işaret almak demektir. Müşavere, şivar, meşveret, meşura; aynı kökten türemiş kelimeler olup "danışıp, işaret almak, rey almak ve bir mesele hakkındaki görüşünü sorma" manasınadır. Toplanıp meşveret eden cemaate "Şûra" denilir.⁽¹⁾

"Meşûrâ" kelimesi ise; teknik istişare manasındadır. Gelişigüzel herhangi bir kimsenin fikrine

(1) Geniş bilgi için bkz./Dr. Abidin Sönmez-Şûra ve Resulullah'ın Müşaveresi, İst: 1984 İnkılap yay. Sh:17-19

müracaat etmeyip, bizzat istişareye ehil olan kimseleri seçmek ve ihtisasa hürmet etmek önemlidir. Herhangi bir problemle karşılaşan kimse; o problemini çözecek eğitim düzeyine sahip ve tecrübeli şahıslara öncelik verir. Herhangi bir suç isnadıyla mahkemeye verilen kimse, o sahada mahir bir avukat bulmaya gayret sarfeder. Meselesini onunla istişare eder. İşte bu fiile "Meşûrâ" (teknik istişare) denilir. Herhangi bir hastalığa tutulan kimse için de aynı usul geçerlidir. Mutlaka hastalığı konusunda ihtisas yapmış bir doktoru tercih eder. Sosyal mücadelelerde de durum farklı değildir. Allahû Teâla (c.c.); ihtisas sahibi kimselerden faydalanmanın şeklini anlatmak üzere, Sebâ Kraliçesi Belkıs'ın, çevresindeki ileri gelenlere (mele topluluğu) nasıl müşavere ettiğini haber vermiştir. Şimdi Kur'an-ı Kerim'den bu olayı birlikte okuyalım: "(Süleyman, Hüdühüd kuşuna hitaben) Dedi ki; "- Bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun? Şu mektubu götür, onu kendilerine bırak, sonra onlardan ayrıl ve onların verecekleri cevabı bekle!.." (Seba Kraliçe'si) dedi ki: "- Ey mele (ileri gelenler topluluğu) bana çok şerefli bir mektup bırakıldı. O muhakkak Süleyman'dandır ve şöyle (demekte)dir. "- Rahman ve rahim olanın (Allah'ın) adıyla!.. Bana karşı başkaldırmayın. Allah'a teslimiyet göstererek bana gelin" (Kraliçe) Şöyle devam etti: "Ey Mele!.. Bana bu meselede akıl (rey) veriniz. Sizin şahit olmadığınız hiçbir emirde (umumla ilgili meselelerde tek başıma) karar vermem." (onlar-Mele toplulu-

ğu- düşünüp, şöyle) dediler: "- Biz güç ve kuvvet sahipleri, çetin savaş erbabıyız. Emir sana aittir. Bize ne emredeceksen emret" dedi ki: "Şüphesiz ki hükümdarlar bir memlekete girdiklerinde orasını perişan ederler. Halkından şerefli olanları hor ve hakir kılarlar. Bunlar da böyle yapacaklardır". Ben onlara bir hediye göndereyim de, (elçiler) ne ile dönecekler bakayım", bunun üzerine vaktâki (o gönderilen heyet) Süleyman'a geldi. (Süleyman) Dedi ki: "- Siz bana mal ile mi yardım ediyorsunuz? İşte Allah'ın bana verdiği (nimetler ki onlar) size verdiğinden daha çok hayırlıdır. Belki siz hediyenizle böbürlenirsiniz. Dön onlara!.. Andolsun önüne geçemeyecekleri ordularla gelir, onları hor ve hakiyr oldukları halde, oradan (memleketlerinden) çıkarırım". (Sonra Süleyman) dedi ki: "Ey Mele!.. (ileri gelenler topluluğu) onun tahtını kendileri (Allah'a) teslimiyet göstererek gelmelerinden evvel, hanginiz bana getirir?" Cinnilerinden bir ifrit: "-Sen makamından kalkmadan ben onu (tahtını) sana getiririm. Buna da muktedir ve eminim" dedi. Nezdinde kitaptan bir ilim bulunan (zat, Asaf b. Berhiya): "ben, dedi. Onu sana gözün kendine dönmeden (gözünü yumup açmadan) evvel getiririm" Vaktaki (Süleyman) tahtı yanında durur bir halde gördü: "Bu, dedi. Rabbimin fazlu (lutf)ündendir. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, beni imtihan ettiği içindir. Kim şükrederse kendi faidesinedir. Kim nankörlük ederse, şüphe yok ki Rabbim (onun

şükründen) tamamen müstağnidir. (Hem O) Hakkı ile kerem sahibidir"(2)

Dikkat edilirse Seba Kraliçesi'nin çevresinde bir müşavere heyeti (mele topluluğu) vardır. Güneşe secde eden bu topluluk; siyasi ve sosyal problemlerini "Şûra yoluyla" çözme gayretindedirler. Ayette geçen "Mele" toplumun seçkin ve mümtaz kesimini ifade içindir. Hz. Süleyman (a.s.)'ın çevresinde de bir "Müşavere Heyeti" vardır. Dolayısıyla herhangi bir toplumu ilgilendiren meselelerin; müşavere yoluyla çözülmesi faydalı bir usuldür. İman veya küfürle bir ilgisi yoktur. Nitekim Firavun'un; Hz. Musa (a.s.)'a karşı mücadele verirken, çevresindeki ileri gelenler; (mele topluluğu) Hz. Musa (a.s.)'ın öldürülmesini, değişik sosyal sebeplerle kabul etmezler. Firavun onları ikna için şunları söyler: **"-Firavun: "-Bırakın beni (izin verin) dedi. Musa'yı öldüreyim. (varsın o) Rabbine yalvarsın. Çünkü ben onun dininizi değiştireceğinden yahud yeryüzünde fesad çıkaracağından korkuyorum"**(3) Cahiliyye döneminde Mekke Müşrikleri, karşılaştıkları bütün problemleri, müşavere yoluyla çözüyorlardı. Daru'n Nedve'de şura meclisini yöneten şahıs; Yezid b. Esved idi. Kureyş'in yönetiminde ona verilen görev, Şûra'yı faal hale getirmektir. Nitekim Allame Zemahşeri **"-İş hususunda onlarla müşavere et"** (Al-i İmran sûresi:159) mealindeki ayeti tefsir ederken, bu hususa geniş yer vermiştir. Kelime-i Şehadet getirerek tevhid Mücadelesi'ne katılan Kureyşlilerin, daha önceden müşavere

(2) En Neml Sûresi:27-40

(3) El Mü'min Sûresi:26

usûlünü gayet iyi bildikleri üzerinde hassasiyetle durmuştur.⁽⁴⁾

Şûrası muhakkaktır ki; gerek aileyi, gerek toplumu ilgilendiren konularda, müşavere etmek nassla sabittir. İslam dini, müşaverinin alanını tayin ve tesbit etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de: "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. (Bu) Emmeyi tam yaptırmak isteyenler içindir. O (annelerin) ma'ruf şekilde yiyeceği ve giyeceği (nafakası), çocuk kendisinden olan babaya aittir. Kimse güç yetiremeyeceği bir şeyle mükellef tutulamaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuğun babası, o çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mirasçıya düşen de bunun gibisidir. Eğer (anne ve baba) aralarında anlaşarak ve Müşavere ederek, çocuğu memeden kesmeyi arzu ederlerse, ikisine de günah yoktur."⁽⁵⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; bu ayetin, talak ayetinden sonra gelmesini dikkate alarak, meseleyi izah etmişlerdir. Boşanan erkek ve kadının; çocuklarıyla ilgili hususlarda müşavere etmeleri ve birbirlerini zarara sokmamaları esastır. Fahrüddin-i Razi; bu ayetin tefsirinde: "- Bu en doğru olan görüştür. Buna göre, bu sınırlama (tam iki yıl) dan maksad, karı-koca emzirme müddetinde anlaşmazlığa düştüklerinde, onların bu anlaşmazlıklarını sona erdirmektir. (...) buna göre şayet baba, iki yıl dolmadan çocuğunu süttten kesmeyi ister, annesi de razı olmazsa, babanın isteğine itibar edil-

(4) Geniş bilgi için bkz./Dr. Abidin Sönmez A.g.e. Sh:26

(5) El Bakara Sûresi:233

mez. Aksi durumda da böyledir. Ancak müşavere eder ve anlaşılırsa, mesele yoktur" demiştir. Dikkat edilirse; aile içerisindeki bir meselede, tarafların müşavere etmeleri teşvik edilmiştir.

Bilindiği gibi; Kur'an-ı Kerim'deki sûrelerden birisinin ismi, "Şûra Sûresi"dir. Mü'minlerin arasındaki velayetin tabii sonucu olarak müşavere daima gündemde kalmıştır. Hatta işlerini müşavere yoluyla çözmek, mü'minlerin vasfı olarak zikredilmiştir. Nitekim bir ayet-i kerimede: "Size verilen şey, hep bu dünya hayatının geçici birer faidesidir. Allah'ın katında olan ise daha hayırlıdır, daha sürekli. (Bunlar) iman edip de, ancak Allah'a güvenip dayanmakta, büyük günahlardan kaçınmakta, öfkelenindikleri zaman derhal (kusurları) örtmekte olanlar, Rablerinin (tevhide ve ibadete dair) davetine icabet edenlere, namazlarını dosdoğru kılanlara; "ki bunların işleri aralarında daima müşavere ile olur" -kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (islam için) harcamakta bulunanlara, kendilerine tegallüp ve zulüm vaki olduğu zaman, hep birlikte mazluma yardım eyleyenlere mahsustur"⁽⁶⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirlerin cumhuru, bu ayet-i kerimenin Mekke'de inzal buyurulduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla İslami bir devletin; henüz gündemde olmadığı bir zamanda, "ki bunların işleri aralarında daima müşavere ile olur" denilerek, mü'minler övülmüştür. Alemlere Rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz (s.a.s.): "-Biliniz ki Allah ve Resülü müşavereden mu-

(6) Eş Şûra Sûresi:36-39

hakkak müstağnidirler. Fakat Allahû Teâla (c.c.) müşavereyi benim ümmetime bir rahmet kıldı. Mü'minlerden her kim istişare ederse doğrudan mahrum olmaz. Her kim müşavereyi terkederse hatadan kurtulmaz"⁽⁷⁾ buyurmuştur.

Şûrası unutulmamalıdır ki; müslümanlar birbirlerinin velileridir ve meselelerini aralarında istişare ederler. Gerek devlet, gerek cemaat planında; müslümanların işlerini üzerine alan kimse (Emir), kaba ve katı yürekli olmamak durumundadır. Ayrıca müşavere usulüne riayet etmek mecburiyetindedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Resul-i Ekrem (s.a.s.)'e hitaben "-(O vakit) Sen Allah'tan bir esirgeme sayesinde ki, onlara mülayemetle (yumuşak, merhametli) davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile!.. Artık onları bağışla (Allah'tan da) günahlarının affolunmasını iste. İş hususunda onlarla istişare et!.. Bir kere de azmettin mi, artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah kendine güvenip, dayananları sever"⁽⁸⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e "İş hususunda onlarla istişare etmesi" emir sığısıyla bildirilmiştir. Tefsiri Taberî'de: "- Buradaki istişareden maksad; Resul-i Ekrem (s.a.s.)'in sahabesinin reyine kıymet verdiğinin anlaşılması ve İslami mücadelede onlardan yardım istendiğinin bilinmesidir" hükmü yer almaktadır. İbn-i Murdeveyh'in Hz. Ali (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; peygambe-

(7) Şihabüddün Ebu's Sena Mahmud b. Abdullah El Alusi-Ruhu'l fi Tefsiri'l Kur'an'ül Aziym-Kahire:1301 C:1 Sh:706

(8) Al-i İmran Sûresi:159

rimize (s.a.s.) bu ayette geçen "Azm'in" manası sorulmuş, bunun üzerine şu şekilde izah etmiştir: **"- Azm'den maksad; rey sahipleriyle istişare etmek ve onların görüşlerine uymaktır"** (9) Dolayısıyla müşavere heyetinin varlığı sonuç, mü'minlerin emirini bağlayıcıdır" diyen fukaha, bu habere dayanmıştır. İmam-ı Kurtubi; istişare hususundaki nassları izah ettikten sonra: **"- İstişareyi terkederek zorbalığa meyleden imamın azledilmesi gerektiğini"** beyan etmektedir. Müftabih kavil budur.(10)

Mü'minler herhangi bir mesele ile karşılaştıkları zaman; önce o mesele ile ilgili kat'i nass bulunup bulunmadığını araştırmak mecburiyetindedirler. Eğer kat'i nass mevcut ise **"İşittik ve itaat ettik"** demeleri farzdır. Eğer kat'i nass mevcut değilse, ilim ve takva sahibi kardeşleriyle, müşavere etmeleri gerekir. Zira Hz. Said b. Müseyyeb (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Hz. Ali (r.a.)'in **"Kat'i nass bulunmayan meselelerde nasıl hareket edeceklerine"** dair suali üzerine Resul-i Ekrem (s.a.s.)'in: **"Mü'minlerden ilim ve takva sahibi olanları toplayıp istişare ediniz. Bir kişinin reyine göre hükmetmeyiniz"** (11) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla hakkında kat'i nass bulunmayan meselelerde; ilim, ihtisas ve takva sahibi müslümanlarla müşavere etmek ve şura yoluyla meseleleri çözmek bir vecibedir.

(9) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut:1969 C:1 Sh:420

(10) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkâmî'l Kur'an-Kahire:1967 C:4 Sh:249 vd.

(11) İbn-i Abdîlber-Camiü'l Beyani'l İlm-Kahire:1346 C:2 Sh:59, Ayrıca: El Alûsi A.g.e. C:7 Sh:530.

HİSBE SİSTEMİ VE ÖNEMİ

Allahû Teâla (c.c.) tarafından vahiy yoluyla indirilen, peygamberler tarafından tebliğ edilen, insanların dünyada ve ahirette kurtuluşuna vesile olan itikadi ve ameli nizama "İslâm" denir. Hz. Adem (a.s.)'den itibaren bütün peygamberler insanları "Allahû Teâla (c.c.)'ya iman etmeye ve salih ameller işlemeye" davet etmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "—Andolsun ki biz her kavme "Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının" diye (tebligat yapması için) bir peygamber göndermişizdir.⁽¹⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. İnsanları İslâm'a davet etmek ve ihlâsla tebliğ hizmetinde bulunmak, salih bir ameldir. Bütün peygamberler kavimlerine "—Bu tebliğimiz karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyoruz. Bizim ücretimiz Allahû Teâla (c.c.)'ya aiddir" diyerek, zihinlerde meydana gelebilecek şüpheleri gidermeye gayret etmişlerdir. İslâm üleması bu konuda hassasiyet göstermiştir. Feteva-ı Hindiyeye'de: "—Vaaz eden (tebliğde bulunan) kimsenin; insanlardan kendi nefsi için bir şey talep etmesi helâl değildir. Zira bu fiilde, tebliğ sebebiyle dünya menfaati elde etme

(1) En Nahl Sûresi: 36.

vardır. Hülâsa'da ve Tatarhaniye'de de böyledir⁽²⁾ hükmü kayıtlıdır.

Kur'an-ı Kerim'de: "**Sizden öyle bir cemaat (ümme) bulunmalıdır ki (onlar herkesi) hayra çağırınsınlar, iyiliği emretsinler ve kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin ta kendileridir**"⁽³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm üleması "**İyiliği emretmek (Emr-i bi'l ma'ruf) ve kötülükleri önlemeye çalışmak (Nehy-i Ani'l münker) farz-ı kifaye olan bir ameldir. Çünkü bu işle meşgul olan bir cemaatin (ümme) bulunması emredilmiştir. Hiç kimse bu salih amelle meşgul olmazsa; farz olan bir amel topluca terkedildiği için, bütün müslümanlar mes'ûl olurlar**"⁽⁴⁾ hükmünde müttefiktir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "**Nefsimi yed-i kudretinde tutan Allah'a andolsun ki; ya siz iyiliği (Ma'rufu) emredip, kötülükten (Münkerden) vazgeçirmeye çalışırsınız, ya Allah kendi katından sizin üzerinize bir azap gönderir. O zaman (azabın kaldırılması için) dua edersiniz. Fakat dualarınız kabul edilmez**"⁽⁵⁾ buyurduğu bilinmektedir. Dikkat edilirse; hakkı tutmak, iyiliği (Ma'rufu) emretmek ve kötülükten (münkerden) vazgeçirmeye çalışmak, İslâm dini'nin temel hedeflerinden birisidir. Dolayısıyla "**Ma'ruf**" ve "**Münker**" kavramları; Kelime-i Şehadet getiren

(2) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- El Feteva-ı Hindîyye-Beyrut:1400 C:5 Sh:319.

(3) Al-i İmran Sûresi: 104

(4) Mecmuatü't Tefasir- İst: 1979 Çağrı yay. C:1 Sh:560-561, Ayrıca İmam-ı Gazali-İhya'ulülmî'd-Din. İst: 1975 Bedir Yay C:2 Sh:757 vd.

(5) Sünen-i Tirmizi-İst:1401 Çağrı yay. C:4 Sh:468 K. Fitân:9 Had. No:2169, Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned -C:5 Sh:383.

her insanı, yakından ilgilendirir. Şimdi bu kelimeler üzerinde durulam.

"Ma'ruf" kelimesi "A-Ra-Fe" fiil kökünden gelir. Lûgatta: "—Herhangi bir şeyi özelliklerine bakarak duyularla kavramak, eserine bakarak tefekkür ve akıl yürütme yoluyla idrak etmek ve nihayetine ulaşmak" manasınadır. Aynı kökten gelen "Ma'rifet" ve "İrfan" kelimeleri, bu fiilin masdarıdır.(6) Yine "A-Ra-Fe" fiilinden gelen "İ'tiraf" kelemesini sık sık duyar ve kullanırız. Genel olarak: "—Ferdin aleyhine olan bir vakıayı kabul ve ikrar etmesi" manasınadır. Ayrıca "tanışmak ve kalben ısınmak" manasına gelen "te-âruf" aynı kökten gelir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "—Ey insanlar!.. Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (Sırf) birbirinizle tanışmanız için (lite'ârefûn) büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık."(7) buyurulmuştur. Bu ayette geçen "Lite'ârefû"; tanışmak, kalben birbirine ısınmak ve bilişmek gibi manalara gelir.

"Münker" kelimesi, ma'rûf'un zıddıdır. "Ne-Ki-Ra" fiil kökünden gelir. Lûgatta: "Tanımamak, herhangi bir şeyi özelliklerini bile bile tanınamazlıktan gelmek ve karıştırarak tanınmazlığa mahkûm etmek" manasınadır. Masdarı "Nekr"dir.(8) Kur'an-ı Kerim'de de bu manada kullanılmıştır: "—Yusuf'un kardeşleri gelip

(6) Geniş bilgi için bkır/Ragıp El İsfahani-El Müfredat fi Garibi'l Kur'an-ı: 1986 Kahraman yay. Sh:495-497.

(7) El Hucurat Sûresi:13.

(8) Ragıp el İsfahani - A.g.e. sh:770-771.

onun huzuruna girdiler. (Yusuf) Onları tanıdı (fe'arefehûm). Onlar ise kendisini tanımıyorlardı (münkirûn)."(9) ayetinde, ma'ruf ve münker birbirinin zıddı olarak kullanılmıştır. Türkçe'de; bile bile inkar eden ve tanımamazlıktan gelen kimseye "Münkir" denir. Herhangi bir şeyi; etrafına cami, ağyarına mani olacak şekilde tanıtmaya "Tarif" denilmiştir. Günlük hayatımızda tarif kelimesini bol bol kullanırız. Tarifin zıddı "Tenkir"dir. Bunun manası ise; birşeyi tanınmaz hale getirmek veya bunu gerçekleştirmek için iyice karıştırmaktır.

İslâm üleması: "—Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında ve Peygamberin sünnetinde güzel görülen, selim ve sahih akıl sahiplerinin indinde sevimli bulunan (Müstahsen olan) her şeyin ma'ruf olduğunda" ittifak halindedir. Münker ise; şer'an ve aklen kabul edilmesi mümkün olmayan her türlü kötülüğün ortak ismidir. Dolayısıyla İslâmî istilâhta (Tıpkı kelime manalarında olduğu gibi) "Ma'ruf" ve "Münker" birbirinin zıddıdır.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Allahû Teâla (c.c.)'ya isyan hususunda mahlûka itaat yoktur. İtaat ancak ma'ruftadır"(10) buyurduğu sabittir. İslâmî siyaset: "—İnsanları dünya ve ahirette kurtulacakları yola irşad etmekle, onların salah ve menfaatlerine çalışmak" esasına dayanır. Bu sebeble İslâmî hükümlerin tamamı; iman ve adil siyaset çevresinde toplanır.

(9) Yusuf Sûresi:58.

(10) İbn-i Kesir -Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut:1969 C:1 Sh:518.

Kur'an-ı Kerim'de: "—İnsanları Allah'a davet eden, salih ameller işleyen ve "—Ben şüphesiz müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir? Ne (her) iyilik, ne de (her) kötülük bir olmaz, sen kötülüğü (münkeri) en güzel yol ne ise, onunla önle!.. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki yakın dostun olmuştur"(11) hükmü beyan buyurulmuştur. Şurası muhakkaktır ki; insanları hayra çağırarak, iyiliği emretmek (Emr-i bi'l ma'ruf) ve onları kötülükten (münkerden) vaz geçirmeye çalışmak; ilim ve ihlâs isteyen salih bir ameldir. Her insanın "Emr-i Bi'l Ma'ruf, Nehy-i Anil münker" hizmetini edâ etmesi mümkün değildir. İslâm üleması; bu hizmeti edâ edecek kimselerde, zaruri olarak bulunması gereken vasıflar üzerinde durmuşlardır. İttifak ettikleri vasıflar şunlardır:

1. İlim!.. İnsanları hayra çağırarak, iyilikleri emretmek ve kötülüklerden vaz geçirebilmek için ilim şarttır. Zira bilgisi olmayan kimselerin "Emri Bi'l Ma'ruf" yapması caiz olmaz.

2. Sabırlı ve halim-selim olmak!.. İbn-i Abidin: "İyiliği emreden kimse, karşısındakinin sözden anlamıyacağını, kötülüklerinden sözle, fiil ile vaz geçmiyeceğini, hatta onu men etmeye kudreti olan hükümete, kocasına ve babasına bildirmekle dahi yola gelmiyeceğini bilirse, bu vazifeyi yapmak yine de kendisine lâzım gelir. Ancak terk ettiğinden dolayı günaha da girmez. Fakat iyiliği

(11) Fussilet Sûresi:33-34.

emretmek ve kötülüğü yasaklamak yine de efdaldir. Velez ki, dövüleceğine veya öldürüleceğine kalbi kanaat getirisin!.. Çünkü şehid olur. Allahû Teâla(c.c.): "—Namazı dosdoğru kıl!.. iyiliği emret, kötülükten vaz geçirmeye çalış! Sana (bu emir ve nehiy sebebiyle) isabet eden her şeye sabret. Çünkü bunlar kat'i surette farzedilen umurdandır" (Lokman Sûresi:17) buyurulmuştur. Yani, iyiliği emrettiğin vakit, sana bir hakaret ve tecavüz vaki olursa sabret!. Şüphesiz bu, umurun azim olanlarındadır. Yani hak olan işlerindendir. Bazıları bunu farz olan işlerdendir" diye tefsir etmişlerdir. Bahsin tamamı Fusûl" dedir" diyerek, bir inceliğe işaret etmiştir. Sabretmeyen ve katı yürekli olan kimselerin; "Emr-i Bi'l Ma'ruf" yapmaları, hûsûmetlere sebep olabilir.

3. Emr-i Bi'l Ma'rufu; sadece Allahû Teâla (c.c.)'nın rızası ve ilây-ı kelimetullah niyetiyle yapmak şarttır. Bu olgunluğa erişemeyen kimse, öncelikle nefsine ağırlık vermelidir.

4. Mükellefin; iyiliği emrettiği ve kötülükten vazgeçirmeye çalıştığı kimseye karşı, şefkatli ve mülâyim olması şarttır.

5. Kişinin; emrettiği ma'rufu, önce kendi nefsinde yaşaması esastır. Allahû Teâla (c.c.)'nın "—Ey iman edenler!.. Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınızı söylemeniz, şiddetli bir buğzu davet etme noktasında, Allah indinde büyüdü" (Es Saf Sûresi:2-3) ihtarını dikkate almak şarttır. Mükellefin, nehyettiği kötülük

için durum farklıdır. Aynı kötülüğü kendisi yap-
sa bile, yine de muhatabını nehyetmesi gerekir.
Çünkü esas olan kötülüğü hem kendisinin terket-
mesi, hem de muhatabını ondan vaz geçirmesi-
dir. Birinin terki, diğerinin edâsını iskat etmez,
izah ettiğimiz bu beş vasıf, Feteva-ı Hindiyye'de
zikredilmiştir. (12)

İnsanları hayra çağırarak, iyilikleri emretmek ve
kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmak; hem ferdi,
hem içtimai bir görevdir. Allahû Teâla (c.c.); bu
salih amel için gayret sarfeden, bir cemaatin (üm-
metin) bulunmasını emretmiş ve o cemaati müj-
delemiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Hisbe
Teşkilâtını" kurarak; hayra çağırma, iyiliği em-
retme ve kötülükten vaz geçirmeye çalışma hiz-
metini müesseseseleştirmiştir. Muhtesib'lerin göre-
vi budur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "—
İnsanlara ancak emir vaaz-ü nasihat eder veya
emir tarafından görevlendirilmiş bir kimse!..
Üçüncüsü ancak mürâi (riya ve gösteriş yapan)
kimse olur"(13) buyurduğu bilinmektedir.
Meseleyi bu açıdan ele alan fûkaha: "Hangi emr-i
bi'l ma'ruf kimin vazifedisir? سوالini, şu şekilde
cevaplandırmıştır: "—El ile yapılacak "İyiliği
emretme " (Emr-i Bi'l Maruf) âmirlerin vazifesi-
dir. Dil ile emr-i bi'l ma'ruf yapmak ise, âlimle-
rin görevidir. Kalb ile emr-i bi'l ma'ruf yapmak
ise avamın vazifesidir."(14)

(12) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C:5 Sh:352-353.

(13) Mansur Ali Nasîf - Tac Tercemesi İs: 1976 Eser Yaya. C:1 Sh:111
Had. No:127.

(14) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - A.g.e. C:5 :353.

Muhtesiplik Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanında da vardı. Hz. Ömer Medine'nin, Said b. Said İbn al-Âs da Mekke'nin muhtesipliğine tayin edilmişlerdi.(15) Hz. Ömer hilâfet makamına geçince, Abdullah İbni Utbe'yi çarşı ve pazarı teftişe memur etmişti. Bu kişi sokakları gezer; yollardan, halkın geçmesine engel olacak şeyleri kaldırtır, ölçüleri muayene ederek, esnafın noksan tartması ihtimalini ortadan kaldırırdı. Bizzat Hz. Ömer de ihtisap işleriyle meşgul olurdu. Meselâ deveye takat getiremeyeceği kadar yük yüklediği için bir deveciyi dövmüş, sokağa tecavüz suretiyle inşa olunmuş bir binayı yıktırmıştır.

Dört Halife devrinden sonra teşekkül eden İslâm Hükümetlerinde ise Muhtesiplik teşkilâtı genişlemiş ve çeşitli görevleri içine almıştır.(16)

Osmanlı Devleti, idarî ve şer'î teşkilâtında, kendinden evvel gelen İslâm Hükümetlerini taklit ettiği için, ihtisap işinde de böyle yapmıştır. Hükümet tarafından nereye bir Kadı gönderilmişse, orada bir de Muhtesip bulundurulmuştur.

Muhtesiplik dini bir görev olduğundan, bu görev ancak itibar sahibi olan, ilim, dine bağlılık (vera) ve güzel ahlâk sıfatlarıyla sıfatlanmış kişilere verilirdi.

(15) Abdulhayy el Kattani-Nizamü'l Hükümetin Nebeviyye-Beyrû: 1971 C:1 Sh: 284

(16) Bu konuda etraflı bilgi için Bkz: Medeniyet-i İslâmiye Tarihi, (Çev: Zeki Maganziz) C: 1 Sh: 225 vd. İst: 1328
Mecelle-i Umûr-u Belediye, Osman Nuri, C: 1 Sh: 309 vd. İst: 1922/1338
İslâm Ansiklopedisi, Hisbe ve Muhtesip maddeleri.

Muhtesiplere yol göstermek üzere çeşitli asırlarda birçok kitaplar yazılmış, sağlam esaslar konulmuştur. Bu kitaplardan bir kısmının konusu, halka vaaz ve nasihatten, Namaz gibi, İslâmın şartlarından olan ibadetlere teşvikten ibarettir. Diğer bir kısmı da, bunlarla birlikte, dünya işleri ile, memleketin nizam ve asayışı ile ilgili konuları da içine almaktadır. Hepsinde ortak olan esas ise **"iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak"** ilkesinin tabi olduğu hükümleri belirtmektir ki, bizi asıl ilgilendiren de hisbe'nin bu yönüdür.

Muhtesibin görevi, nerede ve her ne şekilde olursa olsun, münkeri gördüğü zaman, onu bertaraf etmeğe çalışmasıdır. Her kim bir münkeri görüp de sükût ederse mâsiyet işlemiş olur. Şu var ki, bu görevin yerine getirilmesinde şariat beş mertebe tayin etmiştir. (17)

- 1- Ta'rif (etraflica anlatıp bildirme)
- 2- Kelâm-ı leyyn'iradıyle mev'ize (güzel sözle nasihat)
- 3- Ta'zir ve ta'nif (Şiddetli azarlama, tekdir)
- 4- Şiddet kullanmak suretiyle menetmek. Meselâ çalgı ve işret aletlerini kırmak.
- 5- Tahvif ve darb (korkutma ve dövme ile menetme.)

(17) Bu konuda, Şeyhülislâm Haydarîzade İbrahim Efendi'nin Sebulürreşad'da yayınlanmış makale serisine bakılmalıdır

Başlangıçta muhtesipler, ilk dört mertebeyi, yerine göre kendi reyleriyle uygulayabilirler, ancak beşincisi için İmamdan izin almaları gerekirdi. Daha sonra ise, birinci ve ikinci mertebeler hariç, diğer üç mertebe izne tabi tutulmuştur. Çünkü şiddet kullanarak yapılan uyarma ve tenbihler, yine şiddetle mukabele görebilirler. Bu takdirde de muhtesibin hayatı tehlikeye girebilir veya fayda umulan işten, hiçbir netice alınamayabilir. Halbuki şeriatta "İyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma" görevi, sonunda bir fayda elde edilmesinin muhakkak görüldüğü hallerde uygulanır. Böyle bir fayda muhakkak görülüyor, hatta tehlike seziliyorsa, muhtesip mâzurdur ve şiddet kullanmaktan kaçınması gerekir. Burada, eğitim metodlarına sosyal şartların ne derece etkili olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde muhtesip, Müslümanların yaşadığı her yerde, onların cuma namazları için camiye gitmelerine dikkat eder, sayıları kırkı geçen topluluklarda bir cemaat teşkilâtının kurulmasını sağlardı.

Muhtesibin okulları da teftiş ettiği bilinmektedir. Bu bakımdan, hisbe ile ilgili olarak, muhtesiplere, görevlerini iyi yapmakta yardımcı olma amacıyla yazılmış bulunan kitaplarda, "çocukların öğretim ve eğitimiyle" ilgili bölümler ve bilgiler de bulunmaktadır. Bu bilgiler, o çağın eğitim anlayışını göstermek bakımından değerlidir. Biz bunlardan, örnek olmak üzere, bu konudaki ilk ve özlü kaynaklardan biri olan, H. 6. asırda

yaşamış Eş-Şeyzari'nin "Nihayet er-Rutba"⁽¹⁸⁾ isimli kitabındaki "Çocukların Öğretmenlerini Teftiş Hakkında" bölümünün tercümesini vermek istiyoruz:

“Öğretmenlerin çocuklara mescitlerde okuma yazma öğretmesi doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) çocuklarla delilerin mescitlere sokulmamasını buyurmuştur. Onlar Mescitlerin duvarlarını karalarlar, çeşitli pisliklerden de korunamayacaklarından, yerlerini kirletirler. Bunun için çarşı civarında, cadde üzerinde, öğretime özgül yerler kullanılır.

Öğretmenden ilk istenen, çocuğa, harfleri ve hareketleri iyice belletip öğrettikten sonra Kur'an'dan kısa sureleri öğretmesidir. Ancak öğretmen bunları, çocuğu alıştıra alıştıra, yavaş yavaş yapar. Sonra Ehli Sünnet Velcemaat'in akaidini belletir; daha sonra hesap yapmayı, güzel nesir ve şiir parçalarından ahlâka aykırı olmayanları öğretir. Boş zamanlar için de örnekler vererek, yazılarını güzelleştirmelerini ve öğrenmiş oldukları şeyleri, bakmadan, ezbere tekrarlamaya çalışmalarını ister.

Yedi yaşını bitirenlere cemaatle namaz kılmayı emreder. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): "Çocuklarınıza, yedi yaşını bitirdiklerinde namazı öğretin, on yaşında oldukları halde kılmaktan kaçınırlarsa, onları dövün" buyurmuştur.

(18) Abdurrahman bin Nasr eş-Şeyzari, Kitab Nihayet er-Rutbah fi Taleb'il-Hisbe, Sh: 100-103, Kahire: 1946/1365

Öğretmen çocuklara, anne-babaya iyi davranmayı, sözlerini dinleyip tutmayı, onları selâmlamayı ve yanlarına girince ellerini öpmeyi de öğretir. Terbiyesizlik yaparlar, terbiyesiz sözler söylerler ve zar, tavla gibi kumar çeşitlerini oynayarak, şeriata aykırı davranışlarda bulunurlarsa onları döver. Çocukları kalın bir sopayla, kemiklerini kırabilecek şekilde dövmez; ince bir sopayla, bedenlerini, incitecek şekilde de dövmez. Orta kalınlıkta, geniş yüz-lü bir deri edinerek onunla vurur. Vuruşlarında da kaba yerlerine, kalçalarına, baldırlarına vurmağa çalışmalıdır; çünkü bu kısımlarda korkulacak ve endişe edilecek bir durum yoktur.

Öğretmenin, çocukları şahsi işleri için kullanması veya sözgelişi, çöp döktürmek, taş taşımak gibi anne babasını utandıracak bir işte çalıştırmaması gerekir. Ayrıca evinde kimse yokken, töhmet altında kalabileceğinden, çocuğu, evine göndermemelidir. Aynı şekilde mektup yazmak veya buna benzer bir iş için bir kadınla birlikte bir yere de göndermemelidir. Çünkü kötü niyetli kişiler, çocuk hakkında dedikodu edebilirler.”

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: İnsanları hayra çağırmak, iyiliklerin yayılması için gayret sarfetmek ve kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmak, farz-ı kifaye olan bir ameldir. Mü'minler içeresinden; adil, muttaki ve âlim olan bir cemaatin bu farzı edâ etmesinde büyük faideler vardır. Böyle bir cemaat kurulmalı ve bütün mü'minler; İslâm'ın temel hedeflerinin gerçekleşmesi için, ellerinden gelen gayreti sarfetmelidirler.

KAZA MUHKEM BİR FARZDIR

İnsanların heva ve heveslerinden kaynaklanan kurallarla hükmetmek zulümdür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "—Ey Davûd!.. Biz seni yer-yüzüne halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet!.. (Sakın) Heva ve hevesine tabi olma ki; bu seni Allah yolundan saptırır. Hesab gününü unuttukları için, Allah yolundan sapanlara (Heva ve hevesine tabi olanlara) çetin bir azab vardır"⁽¹⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Bilindiği gibi peygamberler; akıllı, zeki ve kuvvetli rey sahibi olan kimselerdir.⁽²⁾ Buna fetânet denir. Allahû Teâla (c.c.) peygamberlere; tağuti güçlerin her türlü iddialarını ortadan kaldırmak için, "Fetânet" vasfını ihsan etmiştir. Dikkat edilirse ayet-i kerimede; "Hak ve Adalet'le" hükmetmesi emredilirken, hevâ ve hevesinden sakınması da hatırlatılmaktadır. Şimdi "Hak ve Hukuk" kelimeleri üzerinde duralım. İbn-i Abidin: "Hukuk kelimesi, "hak" kelimesinin çoğuludur. Hak lugatta; batılın zıddıdır. Mevcut olan demektir"⁽³⁾ hükmünü zikrediyor. Usûl-i Fıkıh-ta: "Şer'i şerifte her bakımdan ve şüphesiz bir mahiyette mevcut olana "Hak" de-

(1) Es Saad Sûresi: 26.

(2) El Beyadi-İşaretü'l Meram-Kahire: 1968 Sh:329.

(3) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd dürrü'l Muhtar-İst:1984 C:11 Sh:167.

nir"⁽⁴⁾ tarifi esas alınmıştır. Maalesef günümüzde hukuk kavramı; batılın zıddı olma mahiyetinde kullanılmamaktadır. Selim akıl sahibi her insan; hukukun (yani hakkın) üstünlüğünü kabul eder.

İnsanlara; kuvvetle ve silâhla galip gelen zorbalara boyun eğmek büyük bir zillettir!.. Heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunlarla insanlara zulmeden Tağuti güçler; fitne ve fesadın kaynağını teşkil ederler. Kur'an-ı Kerim'de: "İşte Âd kavmi!.. Onlar Allahû Teâla (c.c.)'nın ayetlerini bilerek inkâr ettiler. Peygamberlerine isyan ettiler. Böylece başları (Liderleri) olan her zorbanın emrine uyup gittiler. Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânet cezasına tabi tutuldular"⁽⁵⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse burada; zorbaların ve halkına silâhla galip gelen güçlerin mahiyeti izah edilmektedir. Ad kavmi onların peşinden gittiği için lânetlenmiştir. Bu bir anlamda; zorbalığa karşı direnmenin vacip olduğunun açık delilidir.

TEŞRİİ HAKKI VE İHTİLAFLARIN ÇÖZÜMÜ

Teşrii hakkı; mutlak manada, sadece ve sadece Allahû Teâla (c.c.)'ya aittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; "(Ve şu emri indirdik) İnsanlar arasında Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet!.. Sakın onların (insanların) hevâ ve heveslerine uyma. Allah'ın sana indirdiği (hükümlerin) bir

(4) Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-Ist:1308 C:4 Sh:134.

(5) Hûd Sûresi: 59-60.

kisimından seni vazgeçirmelerinden sakın. Eğer onlar (hükümleri kabulden) yüz çevirirlerse bil ki, Allah günahlarından (yalnız şu) biri (veya yüz çevirmeleri) sebebiyle bile; kendilerini mutlaka musibete uğratmak istiyordur. İnsanlardan bir çoğu muhakkak ki Allah'ın emrinden dışarı çıkanlar (fasıklar)dır. Onlar hala cahiliyet devrinin o kötü hükmünü (kanunlarını) mü arıyorlar? Şüphesiz salih bir kanaate sahip bir kavim indinde; hüümü (Kanunu) Allah'tan daha güzel olan da kimdir?"⁽⁶⁾ hükmü beyan buyrulmuştur. Dolayısıyla hiç kimsenin; Allahû Teâla (c.c.)'nın hükümlerine mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm koyması caiz değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâma tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz"⁽⁷⁾ buyurduğu bilinmektedir.

Bilindiği gibi kanunlar; insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konulan kaidelerdir. İnsanların; hürriyetlerinin sınırlarını tesbit etmek ve otorite'nin hakkını tayin etmek, önemli bir hadisedir. Mü'minlerin kime itaat edecekleri ve ihtilaf halinde nasıl davranacakları kat'i nasslarla belirtilmiştir. Nitekim bir ayet-i Kerime'de: "Ey iman edenler!.. Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan (mü'min) emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir-şey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu Allah'a ve peygamberine döndürün. Allah ve ahiret gününe inanıyorsanız; bu hem

(6) El Maide Sûresi: 49-50.

(7) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'ül Aziym-Beyrut: 1969 C:3 Sh 490.

sizin için hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir" (8) buyurulmuştur.

Şimdi itaat edilmesi emredilen "Sizden olan emir sahipleri" üzerinde duralım. İslâm devletini; meşru hududlar içerisinde yöneten kimselerin "Ulû'lemlr" hükmünde olduğu malumdur. Ancak İbn-i Abbas (r.a.)'dan gelen bir rivayete göre: Ulû'lemlr'den maksad, İslâm alimleridir. Nitekim bir başka ayet-i kerime'de: "Onlara eminlik veya korku haberi geldiği zaman onu yayıverirler. Halbuki bunu peygambere ve içlerinden Ulû'lemlr olanlara götürseler, o (haberi) arayıp-yayanlar bunun (mahiyetini) onlardan öğrenirlerdi" (9) hükmü zikredilmiştir. Resul-i Ekrem (s.a.s.)'in İslâm devletinin reisi olduğundan şüphe yoktur. Dolayısıyla bu ayet-i kerime'de zikredilen "Ulû'lemlr"; fetva ehliyetine haiz olan alimlerdir. İbn-i Kesir'de "Ulu'lemlr'den maksadın; emir sahibi alimler olduğu" belirtilmektedir. (10) İbn-i Abidin de: "Bu ayet-i kerime'de geçen ûlû'lemlr'den murad ûlemadır" (11) hükmünü zikreder. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: Alimler, peygamberlerin varisleridirler" (12) hadis-i şerifindeki verasetin, ümmetin velâyeti olduğu rivayet edilmiştir. Zira peygamberlerin maddi herhangi bir miras bırakmadıkları (geriye kalanların sadaka olduğu) bilinmektedir. Sonuç olarak Ulû'lemlr: İslâm milleti üzerinde; bey'at sonucu; tasarrufu ammeye hak kazanmış kimsedir. Bunun "Ehl-i

(8) En Nisâ Sûresi:59.

(9) En Nisâ Sûresi: 83.

(10) İbn-i Kesir-A.g.e C:1 Sh: 518

(11) İbn-i Abdin-Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst:1982 C:1 Sh:40.

(12) Sünen-i Ebû Davud-İst:1401 Çağn Yay. C:4 Sh:58. K.İlm:1.

Hal ve'l Akd" durumunda olan; ülema arasından seçilmesi dikkate alınarak, ülema'nın da **"Ulû'lemlr"** mahiyetinde olduğu zikredilmiştir.

Ayet-i Kerime'de: "Eğer birşey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu (ihtilaf konusunu) Allah ve resûlüne döndürün" emri verilmiştir. İmam-ı Kurtubi: "İhtilafın peygambere döndürülmesinden murad; sağlığında bizzat kendisine müracaat etmek, ölümünden sonra da sünnetine başvur-maktır"⁽¹³⁾ hükmünü zikretmektedir. İmam-ı Şafii (rah.a.) "Eğer birşey hakkında ihtilafa düşerseniz..." ayeti kerimesi (Allahû alem) siz ve itaat etmekle emrolunduğunuz Ulû'lemlr; bir konuda anlaşamazsanız, o konuyu Allahû Teâla (c.c.) ve Resûlüne bırakın. Şunu biliyoruz ki bu farza riayet edilince ihtilaf ortadan kalkar. Çünkü Allah Teala (c.c.) şöyle buyurmuştur: Allah ve Resûlü birşey hakkında hüküm verdikten sonra, gerek mü'min bir erkek, gerek mü'min bir kadın için (o hükme aykırı olarak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur." Ancak ihtilaf ettikleri konuda Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında ve Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) sünnetinde bir hüküm yoksa o zaman ictihad gündeme girer"⁽¹⁴⁾ diyerek, bir in-celiğe işaret etmektedir.

İslâmi hareket, müntesipleri arasındaki bütün ihtilafları ve ortaya çıkabilecek husumetleri çözmek mecburiyetindedir.

(13) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C:5 Sh:391.

(14) İmam-ı Şafii-Er-Risale-Kahire: 1979 (2.Bsm) Sh:80-81 Madde: 267-266.

Bilindiği gibi İslâm dininin temel hedefi; insanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetlerini sağlamak, hürriyetlerini muhafaza etmek ve zulmü ortadan kaldırmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi ve nizamın sağlanması için Kaza'nın (Mahkeme, Yargı faaliyetlerinin) sıhhatli olması zaruridir. Hanefi Fûkahası: "Kazâ, muhkem bir farzdır"⁽¹⁵⁾ hükmünde ittifak etmiştir. Hak ve hürriyetler ihtilaf konusu haline gelince; İslâm'ın o husustaki hükmünün açıklanması zaruri olur. Dürri'l Muhtar'da: "Kazâ lugatta hükmetmek, hüküm vermek manasınadır" denilmiştir. İbn-i Abidin bu metni şerh ederken, kaza kelimesinin bunun dışında: "Bir işi bitirmek, edâ etmek, ihtiyacı gidermek, yaratmak, hayatın sona ermesi ve takdir etmek" gibi manalara da geldiğine işaret etmektedir.⁽¹⁶⁾ İslâmî İstilah'ta "Belli (Hususi) bir methodla; husumetlerin (düşmanlıkların, ihtilafların) ortadan kaldırılması ve anlaşılmayan kimse-lerin arasının bulunmasına kaza denir"⁽¹⁷⁾ tarifi esas alınmıştır. Bunun dışında: "Dünyevi mesâlih-i temin bakımından kendisinde çoğu zaman ihtilaf vuku bulan birbirine yakın icthadi meselelerde bağlayıcı bir hüküm tesisidir" şeklinde de tarif edilmiştir. Feteva-ı Hindiyye'de: "Ammenin (üm-metin) velâyetini üzerinde bulunduran şahıstan sudur eden ve uyulması lâzım gelen hükme kaza denir. Hızânetü'l Müftin'de de böyledir"⁽¹⁸⁾ denilmektedir.

(15) İmam-ı Kasani-El Bedei'ü's Senai fi Terübi's Şerai-Beyrut: 1974 C:3 Sh: 306.

(16) İbn-i Abidin-A.g.e. C:12 Sh:9192.

(17) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir -Beyrut:1316 C:5 Sh:452, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C:12 Sh:92, İmam-ı Kasani-A.g.e. C:7 Sh:2.

(18) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C:3 Sh:306.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in ilk dönemlerde; adli, idari, icrai, askeri ve siyasi işleri bizzat kendisinin yürüttüğü bilinmektedir. Bu arada Sahabe-i Kiram'ı bizzat yanında eğitmiş; cihad sonucu elde edilen beldelere "Kadı" tayini yapmıştır. Meselâ: Resûllah (s.a.s.) bir davada hüküm verme hususunda Hz. Amr b. As (r.a.)'ı görevlendirmiştir. Hz. Amr b. As; ihtilâfın çözümüne memur edilince: "Ey Allah'ın Resûlü!.. Senin yanında ve huzurunda mı davacılar arasındaki ihtilâfa bakmam gerekiyor?" diyerek işin güçlüğünü ihsas ettirir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "—Evet benim huzurunda davaya bakacaksın" buyurur. Hz. Amr b. As (r.a.): "—Ya Resûlallah!.. Hangi esas üzerine hüküm vereceğim?" diyerek, dava usulünün mahiyetini öğrenmeye çalışır.⁽¹⁹⁾ Bunun gibi bir-çok misâl zikretmek mümkündür. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tayin ettiği ilk kadı Hz. Ali (r.a.)'dir ve Yemen'e gönderilmiştir.⁽²⁰⁾ Hz. Ali (r.a.) kâza mesûliyetinin ağırlığını düşünerek: "—Ey Allah'ın Resûlü!.. Beni Yemen Vilâyetine kadı olarak gönderiyorsun. Oysa ben bu vazife için çok genç ve tecrübesiz sayılırım" diyerek ma'zeret beyan etme ihtiyacını duyar. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bunun üzerine: "—Allah'ım!.. Sen Ali'yi sırat-ı müstakiym'de yürüt ve onun dilini hak üzere sâbit kıl" diyerek dua buyurur. Hz. Ali (r.a.) bu duanın bereketiyle ilgili olarak "—Nefsimi yed-i kudretinde bulunduran Allahû Teâla (c.c.)'ya andolsun ki; artık o günden sonra iki kişi ara-

(19) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut:ty. C:16 Sh:76.

(20) İbn-i Hümmam-Fethûl Kadir-Beyrut:1316 C:5 Sh:459.

sında hükmettiğim zaman asla şüpheye düşmedim" demiştir.⁽²¹⁾ Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Hz. Ali (r.a.)'den sonra Hz. Muaz b. Cebel'i yemen'e kadı olarak göndermiştir.⁽²²⁾ Hz. Attab b. Esed'in, Hz. Ömer'in, İbn-i Mesû'd ve Zeyd b. Sabit'in (r.anhum) Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tayin ettiği kadılar arasında yer aldığı bilinmektedir. Necran Hristiyanlarının müracaatı üzerine; Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı (r.a.) onlara kadı olarak göndermiştir. İmam-ı Serahsi (rh.a) ilk dönemlerde kadıların; (fetva verdikleri için) müfti olarak da isimlendirildiğini kaydetmektedir.⁽²³⁾

AZINLIKTA KALAN VEYA İSTİLAYA UĞRAYAN MÜSLÜMANLAR DA KAZA SİSTEMİNİ KURMAK ZORUNDADIRLAR

Müslümanların azınlıkta olduğu veya gayr-i müslimlerin galip bulundukları ülke'de; müslümanlar nasıl hareket edeceklerdir? Zira küfre rıza gösterme ve küfür ahkâmına tabi olma hakları yoktur. Bu hususta farklı rivayetler vardır. İbni Abidin: "Fetih'te bu konuda şöyle denilmektedir: Eğer görev verecek sultan (Ulû'lemlr) yoksa veya kendisinden görev alınacak bir yetkili bulunmazsa —ki bazı müslümanların yaşadığı bölgelerde olduğu gibi— o bölgelerde gayr-i müslimler hakim olmuşlar, müslümanlar bir bakıma azınlıkta

(21) Hz. Ali (r.a.)'nin kadı tayiniyle ilgili olarak Bkz: Sünen-i Ebû Davud-İst:1401 Çağrı Yay. C:4 Sh: 11-12 K. Akdiye: 6 Had. No:3582, Sünen-i İbn-i Mace -C:2 Sh:774. K. Ahkam: 1 Had. No:2310, Sünen-i Termizi-C:3 Sh:618.

(22) İmam-ı Kasani-El Bedaiu's Senai-Beyrut:1974 C:7 Sh:4.

(23) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C:16 Sh:109.

kalmışlar veya müslümanlar mahkûm durumda, gayr-i müslimler hakim durumdadırlar. Kurtuba'da bugün olduğu gibi. Bu durumda ne yapılmalıdır? Gerekli olan, müslümanların kendi aralarından birine bu görevi vermeleridir. Onda ittifak etmeleri vaciptir. Onu kendilerine imam olarak seçerler, o da kadı tayin eder. Böylece kendi aralarında vukû bulan hadiselerin yargı organlarına aktarılması sağlanmış olur. Yine buralarda kendilerine Cum'a namazı kıldırarak bir imam nasb ederler." İnsanın mutmain olduğu, kabul edebileceği görüş de bu olsa gerek. Bu görüş istikametinde amel edilmelidir"⁽²⁴⁾ hükmünü zikretmektedir. İbni Abidin'in: "İnsanın mutmain olduğu, kabul edebileceği görüş de bu olsa gerektir. Bu görüş istikametinde amel edilmelidir" demesinin sebebi; bazılarının gayr-i müslimlerin tayin ettiği kadı'lara müracaat edebileceği yolundaki görüşlerini reddetmek içindir. Hanefi fukahası; istila anında mü'minlerin kendi içlerinden bir İmam seçmelerinin vacip olduğunda mütefiktir. İstilâya uğrayan bir İslâm beldesi derhal "Darû'l Harp" durumuna geçmez. Ancak orada küfür ahkâmı İcra olunur ve orada İslâm ahkâmı ile hükmedilmez, müslümanlar kendi içlerinden seçtikleri Kadı'ya müracaat etmezlerse Darû'l Harbe dönüşür. ⁽²⁵⁾ Dikkat edilirse burada "Müslümanların kendi içlerinden seçtikleri kadı'ya müracaat etmemeleri" hassaten zikredil-

(24) İbni Abidin-Reddû'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C:12 Sh:145.

(25) El Kuhistani-Camiû'r Rumuz-İst:1300 C:2 Sh:311, Ayrıca Feteva-i Bezzaziye (Fetve-i Hindîyye'nin Hamişinde) Beyrut: 1400 C:6 Sh:312.

mektedir. Sonuç olarak: İslâmî yönetimin; teşrii, tebliğ, icra ve kaza hususunda şer'i hududlara riayeti şarttır. Şimdi Kazâ (Mahkeme-yargı faaliyetleri) üzerinde duralım.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "İdaresi altında bulunan müslümanlardan; daha ehliyetlisi bulunduğu halde, bir başkasına vazife veren hakikaten Allah'a, O'nun Resûlüne ve İslâm milletine ihanet (Hainlik) etmiş olur"⁽²⁶⁾ buyurduğu bilinmektedir. İslâm uleması: "Müslümanların en kuvvetlisi, en bilgilisi, en sabırlısı ve en muttakisi kadılık görevine getirilmelidir" hükmünde ittifak etmiştir. Elbette bu göreve de insanlar talip olacaktır. Hanefî Fûkahası: "Kadılık görevi bakımından insanları beş kısımda mütalâa etmek mümkündür.

Birincisi: Bir kimsenin; Kaza'ya (Kadılığa) kendisinden daha ehil birisi bulunmadığı zaman, onun kaza (Kadılık) vazifesini ifa etmesi farzdır.

İkincisi: Kazâ'ya (Kadılığa) ehil bir-çok kimse bulunduğu halde, bunlardan birisinin bu göreve daha ehil olması halinde, kadılığı o şahsın ifa etmesi müstehabtır.

Üçüncüsü: İslâm cemaatinde; liyâkat ve selâhiyet bakımından kendisine müsâvi kişilerin bulunması halinde kadılık görevini alıp-almamak hususunda muhayyerdir. Dilerse kabul eder, dilemezse kabul etmez.

(26) İbnî- Hümmam-Fethûl Kadir-Beyrut:1316 C:5 Sh:457.

Dördüncüsü: Bir kimsenin kadılığa ehil olduğu halde, cemaatte kendisinden daha ehil ve muttaki kimseler bulunursa, bu kimsenin kazâ makamını işgal etmesi mekruhtur.

Beşincisi: Kendi nefsinin acizliğini, insafının azlığını ve hevâsına uyduğunu, (bu durumunu başkalarının bilmediğini) bilen bir kimsenin kazâ makamına gelmesi (Kadı'lık yapması) haramdır⁽²⁷⁾ hükmünde ittifak etmiştir. Dikkat edilirse burada; kazâ görevini düşünen insanlara, bazı ölçüler hatırlatılmıştır.

KİMLER KADI (HAKİM) OLABİLİR?

Dürri'l Muhtar'da "Şehadete ehil olmada aranan şartlar ne ise; hakim (Kadı) olmada da aranan şartlar aynıdır. Çünkü her ikisi de velâyet babındadır. Ancak şehadet kadı ve hakimlikten daha kuvvetlidir. Zirâ şehadet hakimi ilzam eder. Hakimin hükmü ise ancak hasmı ilzâm eder. Bunun için kaza ile ilgili hükümlerden kaynaklanır."⁽²⁸⁾ hükmü kayıtlıdır. Şimdi bu şartları izaha gayret edelim.

Müslüman Olmak: Kazâ makamına (Kadı'lık görevine) tayin için aranan ilk şart İslâm'dır.⁽²⁹⁾ İmam-ı Azam'a (rah.a) göre; kafirlerin, müslü-

(27) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyeye-Beyrut: 1400 C:3 Sh:306, Ayrıca, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C:3 Sh: 101, İbn-i Hümam-Fethûl Kadir-Beyrut:1316 C:5 Sh: 458 -459.

(28) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar-İst: 1985 C:12 Sh:102.

(29) İmam-ı Kasani - El Bedaliû's Senai-Beyrut:1974 C:7 Sh:4-4, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet- A.g.e. C:3 Sh:307.

manların davalarına bakmak üzere tayin edilmeleri kat'iyyen mümkün değildir. Ancak zimmet ehline; anlaşma şartlarına göre, kendi dinlerinden hakem tayin edilebilir.

Akıl - Baliğ Olmak: Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Üç kişi muaheze olunmaz; uyanmadıkça uyuyan, buluğa ermedikçe çocuk, akıllanmadıkça deli"⁽³⁰⁾ buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla buluğa erinceye kadar çocuklar; yaptıkları işten mes'ul değildirler. Ancak kadı'nın (hakim'in) yaşlı olması şart değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Hz. Attab b. Esed'i Mekke'ye tayin ettiğinde, bu sahabe'nin 18 veya 21 yaşında olduğu rivayet edilir. Hz. Ömer (r.a.)'in hilâfeti döneminde Şam'da genç bir kadı görev yapmıştır. Halk kadı'nın çok genç olmasından rahatsızlık duyduğunu Hz. Ömer (r.a.)'e ihsas ettirir. Hz. Ömer; genç kadıyı yanına çağırır ve muhakeme üsulünü sorar. Aldığı cevap karşısında; memnuniyetini izhar eder ve görevine devam etmesini ister.⁽³¹⁾ Esas olan Kadı'nın yaşı değil; zeki, anlayışlı, sabırlı ve fakih olmasıdır.

Hürriyet: Kazâ Makamına (Kadılık görevine) tayin edilecek kimsenin, hür olması şarttır. Kölelik; ehliyet arızasına dayanır. Bu sebeple köleler "Kadı" olamazlar.⁽³²⁾

Göz, Dil, Kulak Gibi Duyu Organlarının Sıhhatli Olması: Kazai faaliyetleri yürütebilmek

(30) Sahih-i Buhari-Ist:1401 C:6 Sh:169, Ayrıca Ahmed b. Hanbel - El Müsned- C:1 Sh:116, Sünen-i Tirmizi- C:4 Sh:32 K. Hudud:1.

(31) İmam-ı Serahsi - El Mabsut-Beyrut:ty. C:16 Sh:67-68

(32) Şeyh Nizameddin ve Heyet - a.g.e. C:3 Sh:307

için; göz, dil ve kulak gibi duyu organlarının sıhhatli olması esastır. Sağır; tarafları dinleyebilme şansına sahip değildir. Dilsizlik hali; sual sormaya manidir. Gözlerinin görmemesi ise; şehadete manidir. Bütün bunlar hükmün sıhhatine tesir eden amillerdir. Bu sebeble âmâ, ahras (dilsiz) ve atraş (kulakları duymayan) kaza makamına tayin edilemez.⁽³³⁾

Hadd-i Kazf Tatbik Edilmiş Olmamak: Doğru sözlü, emaneti yerine getiren, haramlardan kaçınan, rıza ve gadab hallerinde itidalini koruyan kimselerin kaza makamına getirilmesi gereklidir. Hanefi fukahası: "İffetli bir kadına zina iftirasında bulunup, kendisine "Hadd-i Kazf" tatbik edilen kimsenin kaza makamına getirilmesinin caiz olmadığı" hususunda müttefiktir.⁽³⁴⁾ İmamı Şafii (rh.â.) indinde; adil olmayan kimsenin kaza makamına getirilmesi caiz değildir. Dürri'l Muhtar'da: "Hakim (Kadı) olan kişinin güvenilir, iffetli, akıl ve düşüncesine güvenilir, salah ve takvasına itimad edilir, anlayış kaabiliyeti olan, sünnet ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'den varid olan eserler hakkında bilgisi olan, fıkıhı bütün yönleriyle bilen bir kişi olması gerekir. Müctehid olması tercih sebebidir" hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni izah ederken: "Kadı'nın aşağıdaki sıfatlarla muttasıf olması şarttır. Kadı şiddet kaçmadan otoriter, zaafa düşmeden yumuşak olmalıdır. Çünkü hükmetmek; müslümanlar için önemli bir olaydır. Daha çok bilen, daha kudretli olan, daha

(33) İmam-ı Kasani - A.g.e. C:7 Sh:4, Ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C:3 Sh:307.

(34) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C:3 Sh:307.

heybetli ve insanlar arasında daha çok maruf olan, insanların ona olan davranışlarına karşı daha sabırlı olan, kadı olmaya daha layıktır."⁽³⁵⁾

İlim: Kaza Makamına (Kadılık görevine) tayin olacak kimsenin; fıkıh ilmine sahip olması gerekir. Ancak sahih olan kavle göre; müctehid olmak tercih sebebidir. Kadı'lığın şartı değildir.⁽³⁶⁾ İmam-ı Şafii (rh.a.) indinde; Kaza makamı (Kadılık görevi) kudrete dayanan bir hadisedir. İlim olmadan gerekli kudretin yarlığından söz edilemez.⁽³⁷⁾ Bu sebeble ilim; kadılığa tayin için aranacak şartlara dahildir. Feteva-ı Hindiyeye de: "Sahihs olan kavle göre müctehid olmak, kadılığın şartı değil, tercih sebebidir. Hidaye'de de böyledir. Hatta bir başkasının fetvasıyla hüküm veren mukallidin kadı tayin edilmesi caizdir. Mültekid'de de böyledir. Bununla beraber cahil olan kimsenin kadı tayin edilmesi münasip değildir"⁽³⁸⁾ hükmü kayıtlıdır. Şurası muhakkaktır ki, kaza sisteminin sıhhati için ilim şarttır.

KADI TAYİNİNİN HÜKMÜ

Hız. Ömer (r.a.)in Ebû Musa El Eş'ari'ye yazdığı mektupta: "Kaza şüphesiz ki muhkem bir farz ve takip edilen bir sünnettir"⁽³⁹⁾ hükmü yer al-

(35) İbn-i Abidin-A.g.e. C:12 Sh:130.

(36) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C:3 Sh:101.

(37) İbn-i Hüman- Fethü'l Kadir-Beyrut:1316 C:5 Sh:456.

(38) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- El Feteva-i Hindiyeye - Beyrut: 1400 C:3 Sh:307.

(39) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut:ty. C:16 Sh:60.

maktadır. Hanefî fukahası kadı tayin edilmesinin farz olduğunda ittifak etmiştir⁽⁴⁰⁾ muhakkak ki kadı tayin etmek; müslümanların en mühim işlerinden birisidir. İmamın şartlı olarak kadı tayini sahihtir.⁽⁴¹⁾

KADILARIN VAZİFELERİ

Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ve Hülafa-i Raşidiyî döneminde tayin edilen kadıların; kazâ görevleri dışında İslâmı tebliğ etmek, fetva vermek ve emniyeti sağlamak gibi vazifeleri de yerine getirdikleri, muteber kaynaklarda zikredilmiştir. Mesela: Ebû Hureyre (r.a.) Bahreyn'de kadılık vazifesiyle birlikte emniyet (Ehdas, şurta) görevini de yürütmüştür. İmam-ı Serahsi; fetva veren kimselerin büyük çoğunluğunu kadıların teşkil ettiğini, bu sebeble kadılara "Müftî" de denildiğini kaydeder.⁽⁴²⁾ Esasesen (Emeviler devrinde) Ömer b. Abdülaziz'in (rah.a) hilâfeti döneminde "Müftî" tayinine başlanılmıştır. Daha önce ayrıca müftilik diye bir vazife söz konusu değildir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) döneminden, o tarihlere kadar kadı'lar; asli görevlerinin yanında müftilik ve vaizlik gibi vazifeleri de yerine getirmişlerdir. İslâm fıkhnın

(40) İmam-ı Kasani- A.g.e. C:7 Sh:9, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C:16 Sh:60, Şeyh Nizamüddin ve Heyet -A.g.e. C:3 Sh:308.

(41) Hanefî fukahası ulû'le'mr'in; kadı'yı şartlı olarak tayin etmesinin sahih olduğunda mütefiktir. Meselâ: "Seni, İslâm'a muhalif hüküm vermek, şarab içmemek, rüşvet almamak, yetimleri korumak ve zalimlere yardımcı olmamak şartıyla kazâ hususunda vekil tayin ediyorum" diyebilir. Tayin olunan kimse bu şartlardan herhangi birine uymazsa, azledilmiş olur. (Bkn. Feteva-i Hindiyye-C:3 Sh:315-317).

(42) İmam-ı serahsi El Mebsut-Beyrut:ty C:16 Sh:109.

tatbikatı esas alındığı zaman kaza makamına (Kadılık görevine) tayin edilen kimsenin asli görevleri şu şekilde sıralanabilir.

BİRİNCİSİ: Kur'an, Sünnet ve İslâm fıkının diğer kaynaklarını kanun olarak uygulamak zorundadır. Kat'iyyen hevâ ve hevesine tabi olamaz.

İKİNCİSİ: Yetimlerin, mecnunların, küçüklerin, mahcur ve sefihlerin mallarını korumak (Kayyımlık).

ÜÇÜNCÜSÜ: Velileri bulunmayan yetim kızları ve erkekleri, kefaet hükümlerine riayet ederek evlendirmek, onların ihtiyaçlarını karşılamak.

DÖRDÜNCÜSÜ: Vakıfların işlerini takip etmek.

BEŞİNCİSİ: Vasiyetleri yerine getirmek.

ALTINCISI: Sünnete uygun şekilde her türlü ihtilâfı çözmek, davalara bakmak ve hak sahiplerine haklarını vermek. Kısaca had cezalarının dışındaki İslâmî hükümleri de icra etmek.

YEDİNCİSİ: Nafaka işlerini, şer'i hududlara göre çözüme kavuşturmak!.. Boşanma sonucu meydana gelen boşlukta; çocukların telef olmaması için, "Hıdane" vazifesini anne veya babadan birine vermek.

Kaza makamına (Kadılık Görevine) getirilen kimse hüküm verirken; herhangi bir müdahale

olsa bile, Kur'an ve sünnet'in hükümlerine kat'i olarak uymak zorundadır.⁽⁴³⁾ Kadı'nın Kur'an, sünnet ve icma'ya aykırı olarak verdiği hüküm derhal bozulur.⁽⁴⁴⁾ Fetevâ-ı hindiyye'de "Kadı için esas olan; Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında bulunanla hükmetmektir. Bu sebeble Kur'an'da bulunan nasih ve mensûh olan ayetleri iyi bilmesi gerekir. Nasih olan ayet-i kerimelerin; muhkemini, müteşabihini ve kıraat sebebiyle tevilinde olan ihtilâfları kavraması şarttır. Eğer vereceği hükmü Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında bulamazsa; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetiyle hükmetmesi gerekir. Bu sebeble; sünnet'in de nasih ve mensûhunu iyi bilmesi icabeder. Hadislerde ihtilâfa düşerse en sağlamını (Mütevâtir veya meşhuru) alır ve onunla ictihad eder. Kadı'nın hadis-i şeriflerin mütevâtir ve meşhur olanları bilmesi, haber-i vahid'i tanıması gerekir. Bunun dışında ravilerin mertebelerini dikkate alması; adil ve alim olanları, dört halife ve dört Abdullah'tan gelenleri ve diğerlerini bilmesi lâzımdır. Eğer bir hadise zûhur eder; onun hakkında Kur'an ve Sünnette hiçbir şey bulamaz ise; kadı, Sahabe-i Kiram'ın üzerinde icma ettikleri görüşe göre hükmeder. Çünkü Sahabe-i Kiram'ın icma'ı ile amel etmek vaciptir. Şayet o meselede Sahabe-i Kiram ihtilâf etmişse durum şudur: Eğer kadı ictihad ehli ise; bu sahabelerden bazılarının kavlini tercih eder, Müctehid değilse onlara muhalif olarak hümedemez. Çünkü her ne kadar sahabe ihtilâf et-

(43) İmam-ı Serahsi - A.g.e. C:16 Sh:83 vd.

(44) İmam-ı Kasani- El Bedallü's Senal - Beyrut:1974 C:7 SH:14.

mişse de; hiç birisi batıl ile ictihad etmemiştir. Hassaf: "Gerçekten sahabilerin ihtilafı, ictihad için birer delildir" buyurmuştur. Sahabelerin üzerinde icma eylediği bir hükme; tabiûndan birisi muhalefet ederse, onun muhalefetine itibar olunmaz. Bu durumda kadı; sahabe'nin icmai'nın hilâfına hüküm verirse, o hüküm batıldır, geçersizdir. Sahabi devrine yetişmiş fetva hususunda onlarla karşılaşmış (Kadı Sureyh ve Şa'bi gibi) alimlerin muhalefeti de, icmayı bozmaz. Eğer hüküm Ebû Hanife (r.h.a.) gibi, tabiûndan bazısından gelir ve o hususta başka da nakil bulunmazsa, bunda iki rivayet vardır. Bu birisinde İmam-ı Azam Ebû Hanife "—Ben onları (Tabiûnu) taklid etmem" buyurmuştur. Zahiru'l mezheb'de budur Nevâdir'in rivayetinde ise; "—O kimse, sahabe-i kiram zamanında fetva vermiş ve ictihad'da bulunmuşsa (Kadı Şureyh, Meşruk b. Ecdâ ve bunun gibi) o zaman ben onları taklid ederim" buyurmuştur. Eğer kadı ictihad ehli değilse; kendisinden istenilen hükmü bir müctehid'den alır, ilimsiz hüküm vermez, sormaktan da utanmaz" (45) hükmü kayıtlıdır.

KADI MAAŞINI NEREDEN ALIR?

Hız. Ebû Ubeyde b. Cerrah (r.a.) Halife Hız. Ömer (r.a.)'e hitaben: "—Vali ve haraç amili tayin etmek suretiyle Resûlallah (s.a.s.)'ın ashabını kirllettin" demiştir. Hız. Ömer (r.a.): "—Ey Ebû

(45) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- A.g.e C:3 Sh:311 - 312.

Ubeyde!.. Eğer ben İslam'ın selâmeti için dindar kimselerden istifade etmezsem, dinimi kiminle yaşatır, Allah emirlerini tatbik ederken kime dayanırım?" diye sorar. Bunun üzerine Ebû Ubeyde: "—O halde İstihdam ettiklerini, fazla ücret vermek suretiyle zengin et ki, onları hıyanetten korumuş olasın" teklifinde bulunur. Hz. Ömer (r.a.) bu teklife: "—Onlardan birini vazifeye tayin ettiğim vakit; bir daha muhtaç olmaya-cakları kadar ücret veriyorum"⁽⁴⁶⁾ diyerek, hiyanetten korunduğunu beyan eder. Mü'minlerin işlerini gören kimselerin; belirli bir ücret almaları ve bütün mesailerini (gayretlerini) sarfetmeleri esastır. Hz. Ebû Bekir(r.a.), Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.); "Beytülmal"den kendilerine ve aile efradına yetecek kadar maaş almışlardır.⁽⁴⁷⁾ Hz. Osman (r.a.) ise; zengin olduğu için (Hilâfeti döneminde) beytülmal'den herhangi bir ücret almamıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in; Hicri 8.nci yılda, Hz. Attab b. Esed'i Mekke'de görevlendirdiği zaman, her yıl için dört yüz dirhem maaş bağladığı bilinmektedir.⁽⁴⁸⁾

Feteva-ı Hindiyye'de: "Eğer Kadı (Hakim) ihtiyaç sahibi ise; evlâ olan onun rızkını "Beytülmal"den almasıdır. Bu kadı üzerine vecibedir. Ancak zengin ise; bu hususta muhtelif rivayetler vardır. Essah olan zengin durumda olan Kadı'nın (Hakim'in) "Beytülmal"den birşey almamasıdır. Feteva-ı Kadıhan'da da böyle-

(46) İmam-ı Yusuf- Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh:185-186.

(47) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut:ty. C:16. Sh:102, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C:7 Sh:14.

(48) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- A.g.e. C:3 Sh:329.

dir. Kadı; maaşını yalnız görev yaptığı beldenin bütçesinden alır, başka yerden alamaz. Çünkü o belde halkının işlerini yapmaktadır. Bu sebeble maaşını da oradan almak durumundadır. İnaye'de de böyledir"⁽⁴⁹⁾ hükmü kayıtlıdır.

KADI'LARIN TARAFSIZLIĞI (KADI KİMLERİN DAVASINA BAKAMAZ?)

Kadı (Hakim); şahsi hislerinin tesiriyle, kendilerine karşı tarafsız davranması şüpheli sayılan şahısların davalarının mahkemeye getirilmesi halinde derhal "Görevsizlik" kararı alır ve davaya başkasının bakmasını sağlar. Esasen Kadı; bu gibi durumlarda kendisi görevsizlik kararı vermese bile; taraflardan biri hakimi (Kadı'yı) reddedebilir. Kadı; kendisini ilgilendiren konularda hüküm veremediği gibi, Usûl (Anne, Baba, Dede, Nene, vs..) ve Furu (oğlu, kızı, torunları vs..) hakkında da hüküm veremez. Zira hislerinin etkisi altında kalabilir. Karısının, iş ve mülk ortakının taraf olduğu davalara da bakamaz. Dolayısıyla (adil bile olsa) haklarında şahitlik yapamayacağı (şahitliğinin kabul edilmeyeceği) şahısların davalarına bakamaz⁽⁵⁰⁾ Ulu'lemler dahi; bizzat kendisi ile ilgili bir davada hakimlik (Kadı'lık) yapamaz. Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) gibi, mü'minlerin örnek alacağı kimseler kendilerini ilgilendiren davalarda,

(49) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- A.g.e. C:3 Sh:329.

(50) İmam-ı Şerâhi-A.g.e C:16 Sh:107, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukukî İslâmîyye ve İstîlâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst:1974 C:8 Sh: 224-225 Madde:55-56.

kadı huzuruna çıkmışlardır.⁽⁵¹⁾ Bilindiği gibi; mutlak müctehid durumunda oldukları hususunda icma vardır. Töhmüt altında kalmamak için; kadı huzuruna çıkmışlardır.

MUHAKEME USULÜ (NELERE DİKKAT EDİLMELİDİR)

Ulu'lemlr'in vazifesi; Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlerin hakkı ile tatbik edilmesini sağlamaktır. Konunun daha iyi kavranması için Hz. Ömer (r.a.)'in, Ebû'l Musa El Eş'ari (r.a.)'ye yazdığı mektubu gündeme getirelim. İmam-ı Serahsi bu mektubu "Kazai Talimatname ve Hüküm Vermenin Esasları" olarak değerlendirmiştir.⁽⁵²⁾ İmam-ı Kasani aynı mektubu "Siyasi Talimatname"⁽⁵³⁾ olarak kabul eder. Mektub "Besmele, hamdele ve salvele'den sonra şu hükümleri içine alır: "Şüphesiz kaza muhkem bir farz ve takip edilen bir sünnettir. Sana dava olarak getirilen hususları inceden inceye düşün!.. **Senin nezdinde hak ortaya çıkınca derhal hükmünü ver ve icra et!.. Zira icra edilmeyen bir hakkın hiçbir kıymeti ve faidesi yoktur.** Davacı ve davalıya; duruşma yerlerinin seçiminde ve duruşma anında eşit muamele et ki; zengin (şerefli, soylu) olanlar kendilerinden yana hüküm vereceğin hissine kapılmasınlar. Zayıf (kimsesiz,

(51) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C:7 Sh:9, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen- A.g.e. C:8 Sh:255, İmam-ı Serahsi- a.g.e. c:18 Sh:73.

(52) İmam-ı Serahsi- a.g.e. C:16 Sh: 60-63.

(53) İmam-ı Kasani- a.g.e. C:7 Sh:9 vd.

güçsüz) olanlar da; zulme uğrayacaklarını zannetmesinler, içlerinden böyle bir duygu geçmesin!.. Davasını beyyine ile ispat etmek dava açana; yemin ise iddiayı reddedene düşer. İnsanlar arasında helâl haram, harâmı helâl etmemek (Bu hududlara tecavüz etmemek) şartı ile sulh caizdir. Bir gün davayı hükme bağladıktan sonra; ertesi gün verdiği hükmün doğru olmadığını anlar ve hakiki bir hal çeresi bulursan, hakka dönmekten seni hiçbir engel alıkoymasın!.. **Zira hak olan birşeyi, hiçbir engel batıl kılamaz.** Şu hususu da kat'i olarak bil ki; hakka dönmek, hatalı yolda devam etmekten çok daha hayırlıdır. **Sana dava olarak getirilen meselelerin hükmünü Kur'an ve Sünnet'te bulamaz, kalbine şek ve şüphe taarruz ederse, çok dikkatli olarak uzun süre düşün.** (Bütün gayretini sarfet)!.. **O hadise ve davaların benzerini araştır, illetleri iyi kavra!..** Sonra bu hususta kıyas yoluyla ictihad et!.. Sana göre Allahü Teâla (c.c.)'ya karşı daha sevimli ve hakka daha yakın, daha uygun düşecek hükmü ver!.. Hakkını iddia eden bir kimseye; davasını isbat edebilecek münasib gördüğün zaman içerisinde beyyinesini (Delillerini) getirmeyen veya getiremeyenin aleyhine hüküm ver!.. Mü'minler adildirler. Onlardan biri diğerinin lehinde ve aleyhinde şahidlik edebilir. Ancak yalancı şahidlikte meşhur olan veya hakkında "Hadd-i Kazf" (İftira cezası) tatbik edilmiş bulunan veya akrabalık bağı olan kimse-ler müstesnadır. (Yani bunlar şahidlik yapamaz). Gerçekten Allahü Teâla (c.c.) gizli olan şeyleri hak-ki ile bilir ve sizden beyyineler vasıtasıyla haddleri

uzaklaştırır. Sizlerden (deliller ve yeminler vasıtasıyla) cezaları kaldırır. (Yani siz; "zahiri hakkı" deliller ve yeminler vasıtasıyla ortaya çıkarırsınız, Allah ise hepsini bilir) Muhakeme ve murafaa esnasında; insanlara gazab etmekten, hiddet göstermekten, bağırıp-çağırılmaktan, işlerin çokluğunu bahane edip sıkıntı belirtmekten ve ekşi suratlı olmaktan kati olarak sakın!.. Çünkü Allahû Teâla (c.c.) kaza işleri sebebiyle, bu işle hakkı ile meşgul olanlara mükafatlarını verir. Ahiret gününde onun ameli güzel olur. Allahû Teâla (c.c.) yaptığı işlerde kendi rızasından ayrılmayan kadı'yı (Hakimî); insanlar ile arasında meydana gelebilecek tehlikelerden muhafaza eder. Yaptığı işlere riya karıştıran ve hüsn-i niyyeti ihlâl eden Kadı'yı; Allahû Teâla (c.c.) insanlar içerisinde rezil ve rüsvay eder. Çünkü Allah; ancak samimi ve halis bir niyyet ile yapılan amelleri kabul eder. Allahû Teâla (c.c.)'nin sana bu dünyada rızık olarak verdiği ve rahmet hazinelerinden sana ihsan ettiği nimetlerde; Allah yanında sana mükâfat olarak ne gibi bir şey düşünürsün. Vesselâm!..” İmam-ı Yusuf (rh.a.) "Kitabû'l Haraç" isimli eserinde; Hz. Ömer (r.a.)'in Vali ve Kadı'larını sürekli ikâz ettiğini, zaman zaman mutemed kimseleri göndererek kontrol ettiğini zikreder. İmam-ı Serahsi; Hz. Ömer (r.a.)'in kaza faaliyetleriyle ilgili olarak Şam Valisine yazdığı mektuba da yer vermiştir. (54) Şimdi "Dava açma" safhasından başlayarak; muhakeme ve murafaa usûlünü izah edelim.

DAVA'NIN TARİF VE MAHİYETİ

Önce "Dava" kelimesi üzerinde duralım. Arapça bir kelime olup; "Dua, talep, niyaz, temenni, nida ve rağbet ederek gibi manalara gelir, bir kimse-nin; ihtilaf halinde, bir şeyi kendine izafe ederek "Bu mal benimdir" demesi, telep açısından bir da-va'dır. İslâmi istılahta; "Bir kimsenin; Kadı'nın (hakimin) huzurunda, bir hakkı başkasından ta-lep etmesine dava denilir"⁽⁵⁵⁾ tarifi esas alınmış-tır. Hakkı ihlâl edilen ferd; bir davâ dilekçesiyle Kadıya müracaat ederek, hakkının tesbit edilmesi ve geri verilmesini talep edebilir. Burada "Talep edebilir" demesinin sebebi; hukuk davalarında hakkı ihlâl edilen ferdin, dava açmaya zorlanamı-yacağını ifade içindir.⁽⁵⁶⁾ Dava dilekçesinde; dava edilen şeyin kıymet ve vasfı belirtilir, eğer gayr-i menkûl ise hududları zikredilir ve davalının ika-metiyle birlikte açık adresi yer alır.⁽⁵⁷⁾ Kadı; şekil yönünden eksik olanı işleme koymaz, islâh edil-mesini talep eder.

DAVA'NIN SIHHATININ ŞARTLARI

Dava'nın sahih olabilmesi için bazı şartların bu-lunması gerekir.

'Birincisi: Davâ edenin (Müddei) ve dava edile-nin (müddea aleyh) akıllı olması gerekir.

(55) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- a.g.e C:4 Sh:2, Ayrıca İbn-i Hümam- a.g.e C:6 Sh: 137.

(56) İmam-ı Kasani- a.g.e. C:7 Sh:8.

(57) İmam-ı Serahsi- El Mebsut- Beyrut: ty. C:17 Sh:39.

Delinin, mecnunun ve akli ermeyen çocuğun davası sahîh değildir. Bunların delilleri de dikkate alınmaz.

İkincisi: Dava edilen kimsenin huzurda olması lâzımdır. Kendisinden hak talebinde bulunulan kimse duruşmada hazır olmadığı müddetçe; dava açanın iddiası ve beyyinesi dinlenemez. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Hz. Ali (r.a.)'yi Yemen'e Kadı olarak gönderirken: "İki taraf senin karşında yerini alınca; her iki tarafı da iyice dinlemedikçe, aralarında hüküm verme"⁽⁵⁸⁾ tavsiyesinde bulunmuştur. Hz. Ömer b. Abdülaziz (rh.a.)'bir kadı'ya davasının mücerred iddiasına dayanan hüküm vermemesini tavsiye ederken: "Sana gözünün çıkartıldığı iddiasıyla gelen davacı hakkında"—Ona işkence edilerek göz çıkarılmış" diye hüküm verme. Belki diğer şahsın iki gözü birden çıkarılmıştır" diyerek, gaib hakkında hüküm verilmemesini belirtmiştir. Hanefi fûkahası; gaib hakkında hüküm verilemeyeceğini esas almıştır.⁽⁵⁹⁾ İmam-ı Şafii (rh.a.) bu hususta muhaliftir.

Üçüncüsü; İddia edilen hususun belirli olmasıdır. Bir kimse; herhangi bir hak hususunda ben fûlanın vekiliyim dese, davacı da bunu red etse, dava dinlenemez.

Dördüncüsü: Dava'nın; kadı tarafından, dava meclisinde (mahkemede) hükme bağlanmasıdır.

(58) İmam-ı Serahsi- a.g.e. C:17 Sh:39. Ayrıca Sünen-i Tirmizi- İst: 1401 Çağrı Yay. C:3 Sh:318 K. Ahkam:5.

(59) İmam-ı Kasani-A.g.e. C:7 Sh:8, Ayrıca İmam-ı Serahsi- a.g.ge. C:17 Sh:39

Mahkeme haricinde verilen hüküm geçerli değildir. Zira bunda davalıya karşı haksızlık sözkonusudur.

Beşincisi: Davacının özürü yoksa, davasını bizzat kendisinin anlatmasıdır. Ancak davalı razı olursa, onun adına bir başkası vekâleten konuşabilir. İmameyn'e göre rızası olmasa da vekil tutması sahihtir.

Altıncısı: Dava'da tenakûz olmamalıdır. Ancak "Neseb'in ve Hürriyet'in tesbiti konusundaki davalar" müstesnâdır. Meselâ: Bir adam önce "Kendi mülkü" olduğunu iddia eder, sonra da "Sattığını" söylerse ve satma işleminin sonradan değil, önceden olduğunu beyan ederse bu bir tenakûzdur. Bahru'r Raik'te de böyledir.

Yedincisi: Davacının, davasının (Dava ettiği konunun) sükût bulma ihtimali olmalıdır. Bir kimse hakkında davacı: "—Bu benim oğlumdur, bunun bir benzeri daha doğrulmadı" derse, davası dinlenilemez. Bedai'de de böyledir.⁽⁶⁰⁾

DAVA'NIN HÜKMÜ:

Davalının; davacıya karşı "Kabul" veya "Red" etme hakkına sahip olması, dava'nın hükmüdür. Eğer davalı (Davacının hakkını) ikrar ederse, iddiâ olunan (hak) sabit olur. Şayed inkâr ederse Kadı; davacıya hitaben; "—Beyyinen (Delilin) var mıdır? diye sorar. Eğer o: "—Hayır, delilim yok" derse, bu defa "—Yemin eder misin?" سوالini so-

(60) Şeyh Nizamüddin ve heyet- a.g.e. C:4 Sh2-3.

rar. Bu sual karşısında davacı susar, "Evet" veya "Hayır" demezse, Kadı (Hakim) onun davasını inkâr ettiğini kabul eder. Şayed beyyinesi (Delili) varsa, davası dinlenir. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir"

KADI'NIN DURUŞMA ESNASINDAKİ TUTUMU NASIL OLMALIDIR?

İslâm üleması; kaza işleriyle meşgul olan kimse- nin, duruşma esnasındaki tutumu üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bütün fıkıh kitaplarında "Edebü'l Kadı"nın; ayrı bir kısım olarak ele alın- ması bunun en güzel delilidir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Eğer sizden biriniz kazâ işine (Kadılık vazifesine) mübtelâ olursa; hasımlar (Davacı ve davalı) arasında, mecliste yer göstermek, işaret etmek ve bakmak hususunda eşit davransın"⁽⁶¹⁾ buyurduğu bilinmektedir. Esasen hakim (Kadı) taraflar arasında adaletle hükmetmeye memur edilmiştir. Duruşma esnasında; herhangi bir tara- fa meylederse, vereceği hüküm sui-zanna sebeb olabilir. Hanefi Fûkahası: "Duruşma esnasında hakim (Kadı); taraflardan yalnız birisini eve ka- bul etmek ve hüküm meclisinden birisiyle halvet veyahut ikisinden birisine eliyle, gözüyle veya başıyla işaretle bulunmak, gizlice (Fısıltı şeklinde) konuşmak, yahud diğerinin bilmediği lisan ile söz söylemek gibi töhmet ve sui-zanna

(61) İmam-ı Merginani- El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi- Kahire: 1965 C:3 Sh:103. Ayrıca Molla Hüsrev Dürere'ül Hükkam - İst: 1307 C:2 Sh:406.

sebeb olabilecek hal ve hareketlerde bulunamaz. Hakim; taraflar arasında şer'i şerife göre hükmetmeye memurdur. Dolayısıyla tarafeynden (Davalı ve davacı) birisi her ne kadar eşraftan ve diğeri avamdan birisi olsa bile; muhakeme esnasında (oturtmak, kendilerine bakmak ve söz söylemek gibi) muhakemeye müteallik muamelede tamamıyla adalet ve müsavata (Eşitliğe) riayet etmek mecburiyetindedir"⁽⁶²⁾ hükmünde ittifak etmiştir. Dikkat edilirse fukahâ; muhakeme ile ilgili olarak akla gelebilecek her türlü hususun üzerinde hassasiyetle durmuştur.

Resul-i Ekrem (s.a.s.)'in duruşma esnasında tarafları (Davacı ve davalı) oturuyordu.⁽⁶³⁾ Oturma şeklinde dahi; müsavata riayet etmesi ve bunu emretmesi önemli bir hadisedir. Halbuki cahiliyye döneminde araplar arasında; sosyal sınıflar teşekkül etmiş ve belli bir gelenek ortaya çıkmıştır. Nitekim Ebû Cehil'in (Bedir Savaşında) ölüm anında dahi bu geleneğe sadık kaldığı bilimektedir.⁽⁶⁴⁾ Hakim (Kadı) Murafaa yapmadan önce; gerekli her türlü tedbiri (Hukuki, idari, inzibati vs..) Almak zorundadır. Fetava-ı Hindiyye'de: "Hakimin (Kadı) duruşma yapacağı mescide girdiği zaman; önce iki rek'at veya dört rek'at namaz kılması münasıbtir. Dört rek'at kılması daha ef-

(62) İbn-i Hümmam-Fethû'l Kadir- Beyrut: 1316 C:5 Sh:469-470, Ayrıca Molla Hüsnü A.ge. C:2 Sh: 406- 407, Mecelle-i Ahkâmı Adliyye-İst.: 1979 Sh:408 Mad: 1798.

(63) Sünen-i Ebû Davud- İst: 1401 -C: 4 Sh: 16 K. Akdiye:8.

(64) M. Asum Köksal- İslâm Tarihi- İst:1931 Şamil Yay. C:2 Sh:151-153 (Not: Ebû Cehil, Abdullah b. Mesûd'a hitaben: "Ey Koyun çobanı, sen çıkılması pek sarp bir yere çıkmışsun.." diyerek söze başlar. Halbuki ölmek üzeredir)

daldır. Sonra Allahû Teâla (c.c.)'ya "muvaffak kılması, günahlardan ve zulmetmekten muhafaza buyurması, isabetli hüküm vermesine yardımcı olması" için duada bulunur. Sonra da hüküm vermek için oturur. Şayed fıkıh ve kerâmet ehli ile birlikte olmak isterse, onlara yakın bir yere oturur. Kezâ emânet sahibleri de (Ulema) Kadı'ya yakın bir yere ilişirler. Şayed hâkim (Kadı) hüküm vermeye ehliyetli müctehid bir kimse ise, yalnız başına oturmasında da bir sakınca yoktur. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir. Eğer kadı (hakim) ammi ise (başkalarının ictihadlarıyla hükmediyorsa) alimlerle birlikte oturması müstehaptır. Nehrü'l Faik'te de böyledir. Hakim, tarafların yanında istişarede bulunmaz. Bezzaziye'de de böyledir. Zabıt katibi kadı'nın (Hakimin) önüne oturur. Bu surette Hakim; onun ne yazdığını görür (rüşvet sebebiyle katibin) aldatılmasını engeller ve şahidin sözlerini fazla veya noksan yazmamasını kontrol eder. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir."⁽⁶⁵⁾ hükmü kayıtlıdır.

Şekil yönünden dava dilekçesi kabul edilince; hakim (Kadı) tarafları birlikte ve aleni olarak muhakeme eder.⁽⁶⁶⁾ Mü'minlerden bir zümrenin dinleyip-dinlememesi hususu Kadı'nın (hakimin) ictihadına bırakılmıştır. Davanın mahiyetine göre karar verir. Müracaat sırasına göre; davalara bakılmasında herhangi bir mahzur yoktur.⁽⁶⁷⁾

(65) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- a.g.e. C:3 Sh:320.

(66) İbn-i Hümmam-Fethû'l Kadir- Beyrut: 1316 C:5 Sh:465, Ayrıca A. Himmet Berki- Mecelle-i Ahkâmı- Adliyye- İst:1979 (2 bsm) Hikmet Yaya. Sh:413 Madde 1815.

(67) İmam-ı Serahsi- El mebsut- Beyrut: ty C:16 Sh:110 vd.

Mahiyet İtibariyle acele görülmesi gereken davaların öne alınması mümkündür.⁽⁶⁸⁾

Duruşma başladıktan sonra: Davacı'nın dilekçesi aleni ve yüksek sesle okunur. Davalıya; bu dilekçede beyan olunan hususta bir-şey söyleyip-söylemeyeceği sorulur. Davalı; dava edilen şeyi davacının lehine ikrar ve ittiraf ederse dava (Davacının lehine) sonuçlanır.⁽⁶⁹⁾ Davalı inkâr ederse; davacıdan delil istenir.

DAVA'LAR NE ZAMAN VE NASIL SONUÇLANIR?

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "Elinizden geldiği kadar müslümanlardan cezaları kaldırınız. Eğer zanlı için bir çıkar yol varsa, hemen salıverin. Zira imamın veya kadi'nın (Hakim'in) afv etmekte hata etmesi, cezaları tatbik etmesinde yanlışmasından çok daha hayırlıdır"⁽⁷⁰⁾ buyurduğu bilinmektedir. İslâm üleması; şüphenin, daima sanığın lehine olduğu hususunda müttefiktir. Zira insan için asıl olan; Suçluluk değil, masûmluk (suçsuzluk)tur. Suçsuzluğu isbata muhtaç değildir. Ancak suçluluğu isbata muhtaçtır. İsbat edilmediği an (en ufak bir şüphe'de) bırakılıvermesi tavsiye olunmuştur.

(68) İmam-ı Kasani- El Bedai'ü's Senai-Beyrut:1974 c:7 Sh:13, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukukî İslâmiyye ve İstilaâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1979 C: 8 Sh:224 Madde: 50.

(69) A. Himmeh Berki-A.g.e. Sh:413 Madde: 1816-1817.

(70) Sünen-i Tirmizi- İst: 1401 C:4 Sh:33 K. Hudud:2, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C:2 Sh:850 K. Hudud: 5, Ahmed b. Henbel-El Müsned-C:5 SH:169.

Hukuk davalarında; kadı'ya (Hakim'e) müracaat eden şahıs (Davacı), hakkından feragat ederek davaya son verebilir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "Allahû Teâla (c.c.) afveden kulun, izzet ve şerefini artırır" buyurmuş ve mü'minlerin birbirlerine karşı "Merhametli ve afv edici" olmalarını tavsiye etmiştir. Bazı hukuk davalarında; Kadı'nın (Hakim'in) davacıya "—Afv etmen mümkün değil mi? İsterseniz gelin sulh yapalım!?" şeklinde tavsiyelerde bulunması müstehabtır. Zira ihtilâfların; afv, feragat ve sulh sonucu ortadan kalkması mümkündür. Kur'an-ı Kerim'de: "Kötülüğün karşılığı, ona denk bir kötülük (bir misilleme)dir. Fakat kim afv eder, sulhu gerçekleştirirse mükâfatı Allah'a aiddir. Şüphe yok ki Allah zalimleri asla sevmez"(71) hükmü beyan buyurulmuştur. Mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli olması ve kardeşlik hukukuna riayet etmeleri defalarca hatırlatılmıştır. Nitekim "Faziletle muamele etmek"(72), sabretmek ve suçları (örterek) bağışlamak"(73) "Öfkele-ri yutmak ve insanları afv etmek"(74) tavsiye buyurulmuştur. Kaza makamında bulunan kimse (Kadı, Hakim); bu temel hedeflerin gerçekleşmesi için gayret sarfeder. Hanefi fûkahası; yakını öldürülmesi sonucu mağdur olan kimsenin, ikrah sonucu bile olsa, kısas hususundaki affının sahih olduğunu esas almıştır(75) Eğer kısas talep etme

(71) Es-Suurrâ Sûresi:40.

(72) El Bakara Sûresi:237.

(73) Es-Suurrâ Sûresi:43.

(74) Al-i İmrân Sûresi:134.

(75) İmam-ı Kasani- El Bedai'ü's Senai-Beyrut:1974 C:7 Sh:162.

hakki bir cemaate (varislerinin çokluğu sebebiyle) aid ise; içlerinden sadece birisinin afv etmesi sonucu, kısasın uygulanmayacağına ittifak edilmiştir. Zira kısas'ın; cüzlere ayrılabilme imkânı yoktur.

HÜKMÜN İCRASI VE CEZASININ İNFAZI

Mü'minler arasındaki ihtilâf; afv, haklardan feragat veya sulh yolu ile giderilemezse, dava "Hüküm"le sonuçlanır!.. Hükümlerin icrası ve hadlerin ifasını; hassasiyetle takip etmek görevi, kadı'ya (Hakime) aittir.

Kaza işleriyle meşgul olan kimse (Kadı); tarafların getireceği delilleri, İslâm'ın kaynaklarını esas alarak değerlendirmek ve bir sonuca varmak zorundadır. Kur'an, sünnet ve icma'ya aykırı olarak vermiş olduğu hüküm geçerli olmaz, o dava ya yeniden bakılır.⁽⁷⁶⁾ Ayrıca kadı; müdafaa ve murafaa sırasında şer'i hududlara riayet etmemiş ise ve bu husus kat'i olarak tesbit olunursa, şekil açısından karar bozular. Bunun dışında kadı; hüküm verdikten sonra yanıldığını anlarsa, bizzat kendisi karara itiraz edebilir. Çünkü hakka dönmek, hatada ısrar etmekten çok daha hayırlıdır. Kadı'nın (Hakim) şahsi kusurlarından dolayı ferd zarar uğramışsa; zararı gidermek Ulû'leml'e düşen bir görevdir.⁽⁷⁷⁾ Zira insanlar; zarardan kur-

(76) İmam-ı Serahsi- El Mebsut- Beyrut, Ty C:16 Sh:62, Ayrıca İmam-ı Safii-El Ulm- C:6 Sh:207, İmam-ı Kasani-El Beda'ü's Senai C:7 Sh:14.

(77) İmam-ı Kasani- a.g.e. C:7 Sh:16.

tulmak için kadı'ya müracaat etmektedirler. Burada şu inceliğe de, dikkat etmek gerekir. Kadı'nın (Hakim'in) verdiği kararın bozulması ve muhakemenin iadesi için; çok ciddi delillere ihtiyaç vardır. İctihad'a dayanan hususlarda; mahkemenin kararına itiraz edilemez.

HAKEM TAYİN ETMENİN HÜKMÜ (TAHKİM)

Davacı ve davalı; hususi bir şekilde, kazai selâhiyete haiz olmayan bir ülema'ya müracaat ederek, ihtilâflarını ortadan kaldırmak üzere hakem tayin edebilirler. (78) Hakem tayin etmenin meşru-iyyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. İmam-ı Merginani: "Taraflar; hakem seçtikleri kimsenin hükmüne razı oldukları zaman tahkim caiz olur. Zira her ikisinin de (Davacı ve davalının) kendi nefsileri üzerine velâyet hakları vardır" (79) hükmünü zikreder. Dolayısıyla İslâm fıkhı'nın; yeryüzünün her tarafında uygulanması mümkündür. Yeter ki insanlar; heva ve heveslerine uyup, tağut'un huzurunda muhakeme olma arzusu belirtmesinler. İmam-ı Münzir: "Kadı olmayan bir kimse tarafından verilen karar da geçerlidir. Eğer bu, onun hüküm vermesi caiz olan hususlardan ise!" (80) hükmünde, icma hasıl olduğunu beyan etmektedir. Hakem; hudud davaları

(78) İbn-i Hümmam- Fethû'l kadir-Beyrut: 1315 C:5 Sh:499, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Bir Heyet- a.g.e. C:3 Sh:367.

(79) İmam-ı Merginani- a.g.e. C: Sh:108.

(80) İmam-ı Münzir- Kitabû'l İcma-Ankara: 1983 Sh: 43.

ve kısas gibi konularda hüküm veremez. Bunun dışında Hakem'in hükmü; tıpkı Kadı'nın hükmü gibidir. Hakem seçen şahıslar; hüküm verilmeyen önce, bu işten vazgeçebilirler. Ancak hüküm verildiği an; her iki tarafı da, kat'i olarak bağlar, hüküm geçerlidir.⁽⁸¹⁾ Mecelle'de: "Hukuku Nâs'da (İnsan haklarına müteâllik mal davalarında) tahkim caizdir"⁽⁸²⁾ hükmü kayıtlıdır. Esasen Hakem; Müdafaa ve murafaa hususunda tıpkı kadı'nın riayet ettiği şartlara riayet etmek mecburiyetindedir. Kadı'da (Hakim'de) aranan her vasıf; hakem'de de aranır. Hukuk davalarında kadınların şهادetleri kabul edildiği için; iki kadın kendi arasındaki ihtilâfta, bir başka kadını hakem tayin edebilir.⁽⁸³⁾

SONUÇ:

KAZA SİSTEMİ OLMAYAN BİR HAREKET, İSLÂMÎ HAREKET DEĞİLDİR

Bir müslümanın temel hedefi; Allahû Teâla (c.c.)'ya ihlâsla ibadet etmektir. Bilindiği gibi ibadet; hevâ ve heveslerine muhalefet edip, Allahû Teâla (c.c.)'ya teslim olan mükellefin fiillerine verilen isimdir. Kaza sistemi, muhkem bir farzdır.

(81) İmam-ı Merğîni- a.g.e. C:3 Sh:108. Ayrıca İmam-ı Kasani- a.g.e. C:7 Sh:92. İbn-i Hümam- a.g.e. C:5 Sh: 499-501 (Not: Kadı; Hakem'in şer'i ölçülere uygun hükmünü tasdik etmek mecburiyetindedir.)

(82) A. Hümam Berid- Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh:420 Madde:1841

(83) Şeyh Muhammed b. Süleyman- Mecmuat'ı Enhûr- (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. Ofset Beyrut: ty. D. İhya Yay. C:2 Sh:168.

İslâm üleması "Mü'minlerin azınlıkta olduğu ve kafirlerin iktidarı ele geçirdiği" beldelerde dahi, kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) tayin etmelerinin zaruri olduğu üzerinde durmuştur.

Günümüzde "Allah'ın (c.c.) indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler, kafirlerin ta kendileridir" (El Maide Sûresi:44) ayetini slogan haline getiren geniş bir kitle vardır. Bu kitlenin, "İslâmi mücadele verme" hususundaki gayretinden şüphe edemeyiz. Ancak kendi aralarında, Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlere göre amel edip-etmedikleri üzerinde fazla durmamaktadırlar. Kaza sistemini kurmayan veya kuramayan bir hareket, müntesipleri arasında, Allahû Teâla (c.c.)'nın indirdiği hükümlerle hükmedemez. Dolayısıyla böyle bir harekete "İslami Hareket" ismini vermek mümkün değildir.

Müsteşriklerin hazırladığı "İslâm Ansiklopedisi" isimli eserde: "Allah'a imandan sonra, farzların en kuvvetlisi ve ibadetlerin en mühimi"⁽⁸⁴⁾ şeklinde ifade edilen kaza sistemi, uzun yıllar ihmal edilmiştir. İhtilâfların çoğalmasının temel sebeplerinden birisi de budur. Hesap gününü düşünen her mükellef; "Kaza sisteminin ihyası" için elinden gelen gayreti sarfetmek ve kadı'sı olmayan hiçbir İslâmî (!) hareketi desteklememek mecburiyetindedir. Bu incelik asla unutulmamalıdır.

(84) İslâm Ansiklopedisi- İst: 1977 Milli Eğitim Bşk. C:6 Sh:43.

MALİ İBADETLERİN EDASI VE AMİL'İN GÖREVLERİ

Günümüzde yaygın olan yanlışlardan birisi; mali ibadetlerin, ferdin vicdanına terkedilmiş ve hiçbir müeyyide ile sınırlandırılmamış zannedilmesidir. Bu yanlış anlayışa göre "– Zengin olan bir müslüman mali ibadetini ister yerine getirir, ister yerine getirmez. Bu kendisi ile Allahû Teâla (c.c.) arasındaki bir meseledir. Hiç kimse bu hususta zorlanamaz." Bu anlayış cahili kültürün yaygınlaşması sonucunda kitlelere hakim olmuştur. Halbuki Kur'ân-ı Kerim'de: "– **Namazınızı kılın ve zekâtınızı verin**" emri, birçok ayette tekrar tekrar hatırlatılmıştır. Esasen zekât ibadetinin; muhtelif sûrelerde 32 defa zikredilmiş olması, ehemmiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Hz. Abdullah b. ömer (r.a.)'den rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte: "– İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur. (Bu beş şey) Kelime-i Şehadet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacc etmek ve Ramazan-ı Şerif orucunu tutmaktır"(1) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "– **Mallarınızın zekâtını veriniz**"(2) emrinin, kat'iyet ifâde ettiği malûmdur.

(1) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 2 Sh: 149, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 1 Sh: 8, Sahih-i Müslim-C: 1 Sh: 45 K. İman: 5, Sünen-i Nesai-K. İman: 13

(2) İbn-i Hümam-Fethûl Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 481

Feteva-ı Hindiyye'de: "Zekât, mûhkem bir farzdır. İnkâr eden kâfir olur. Vermeyen ise öldürülür. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir"⁽³⁾ hükmü kayıtlıdır. Buradaki "Vermeyen ise öldürülür" hükmü; şeriat'ın hakim olduğu toplumlardaki, genel bir siyasettir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "- İnsanlarla, "Lâ ilâhe illâllah, Muhammeden Resûlullah, deyip, namaz kılıp, zekât verinceye kadar cihâd etmekle memûr kıldım"⁽⁴⁾ buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in: "- Vallahi her kim namazla zekâtı birbirinden ayırırsa, mutlaka onunla savaşırım. Çünkü zekât malın hakkıdır, Allahû Teâla (c.c.)'ya yemin ederim ki: Resûlullah Sallallahu Aleyhi vesseleme verdikleri bir oğlağı benden esirgerlerse, bundan dolayı muhakkak onların boynunu vururum"⁽⁵⁾ dediği sabittir.

Zengin olan bir mü'minin; zekâtın vucûbunun ve edasının şartlarıyla ilgili bütün ilimleri öğrenmesi farzdır. Ayrıca zekâtı edâ etmede titizlik göstermek ve acele etmek zaruridir. İmam-ı Muhammed (r.a.): "- Zekât fevri olarak (Derhal ödemek üzere) farzdır. Tehiri caiz değildir. Zekâtı zamanında ödemeyen kimsenin şahidliği kabul edilmez"⁽⁶⁾ diyerek, önemli bir noktaya işaret etmiştir.

(3) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 170

(4) Bedrüddin-i Ayni-Umdetü'l Kari-İst: 1308 C: 4 Sh: 271

(5) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 2 Sh: 109-110, Ayrıca Sünen-i Nesai-K. Zekât: 3, Sünen-i Ebû Davûd, Sünen-i Tirmizi.

(6) İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's senai fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 17, ayrıca Molla Hüseyin-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Güceri'l Ahkâm-İst: 1307, C: 1, Sh: 175

AMİL'DE (ZEKÂT MEMURUNDA) ARANAN VASIFLAR

İmam-ı Serahsi (r.a.) zekâtın farziyyetini izah ederken "Allahû Teâla (c.c.): "Onların (Mü'minlerin) mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini (günahlarından) temizlemiş, bununla onların (hasenatını) bereketlendirmiş olasın" (Et Tевbe Sûresi: 103) hükmünü beyan etmektedir. Ayrıca bu konuda sünnet de sabit olmuştur"⁽⁷⁾ buyurmaktadır. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Hz. Muaz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e gönderirken: "Ey Muaz!.. Sen zekâtı müslümanların zenginlerinden al ve onların (Müslümanların) fakirlerine ver"⁽⁸⁾ buyurduğu da bilinmektedir. Hanefî fûkahası şer'i delilleri esas alarak; "Zekât toplama hakkı "ûlûl'emr'e" aittir. Öyle ise bu hakkı; hiç kimsenin, iptal etmeye yetkisi yoktur"⁽⁹⁾ hükmünde ittifak etmiştir. Esasen Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) dönemlerinde; hem zahiri, hem de batini malların zekâtları, "Amiller" kanalı ile toplanılmıştır. Hz. Osman (r.a.); batini malların (Gizlenebilen, para, altın, gümüş vs.) zekâtının sahipleri tarafından ödenmesi hususundaki kararını halka şu hutbesiyle açıklıyor; Saib b. Yezid

(7) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 2, Sh: 149. Ayrıca aynı husus için İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's Senai fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 2.

(8) Molla Hüsrev-Dürrü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307, c: 1, Sh: 191.

(9) İmam-ı Merginani-El hidaye serhü Bidayeül Mübtedi-Kahire: 1965, C: 1, Sh: 105, ayrıca İbn-i Hümmam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 531-532.

(r.a.) diyor ki; Osman b. Affan (r.a.)'nın minbere çıkarak şöyle dediğini duydum: "- Bu ay, zekât verme ayıdır. Kimin üzerinde zekât borcu varsa, borcunu ödesin." Bu şekilde batını malların zekâtını sahiplerinin emrine bırakmış, ondan sonra da bu durum devam etmiştir.⁽¹⁰⁾

Hız. Enes b. Malik (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Beni Temim kabilesinden bir adam Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e gelerek: "- Ya Resûlullah!.. Zekâtı senin gönderdiğin memura verdiğim zaman, Allah'a ve Resûlüne karşı mes'uliyetten kurtulur muyum?" diye sordu. Resûl-i Ekrem (s.a.s.): "- Evet, zekâtı benim gönderdiğim memura ödediğin zaman kurtulur, beraat edersin. Ödediğin zekâtın mükafatı sana, (Eğer değiştirirse) günahı da değiştirene aittir"⁽¹¹⁾ cevabını verdi. Feteva-ı Hindiyeye'de: "Amil, açık olan malların zekâtını aldığı gibi, tüccarın yanında bulunan gizli malların da zekâtlarını alır. Kafi'de de böyledir. Amil'in; hür, mü'min olması ve haşimi olmaması şarttır. Gaye'den naklen Bahru'r Raik'te de böyledir"⁽¹²⁾ hükmü kayıtlıdır. Darû'l İslam'da; bir mükellef "Amil'i" beklemeden zahiri mallarının zekâtını vermiş olsa; "- Ben zekâtımı şehirdeki fakirlere verdim" diye yemin etse dahi,

(10) İmam-ı Kasani-el Bedai'ü's Senai-C: 2, Sh: 6

(11) İmam-ı Malik-El Müdevvene-Kahire: 1321, C: 2, Sh: 88.

(12) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyeye-Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 183. (Not: Hanefi fukahası'nın muteber kaynaklarında "Amil ve Aşir" babına yer verilmiştir. Muhakkak ki "Ulû'lemlr" veya "Mü'minlerin kendi iradeleri ile seçtikleri Vali (Velâyet hakkı olan kimse) olmadan, "Amil" olmaz. Ancak zekât ibadeti ile ilgili bu hususu bilmek gerekir.)

tekrar zekât alınır. Birinci vermiş olduğu "Sadaka" olur; ikinci verdiği (Amil'e ödediği) zekâtıdır."⁽¹³⁾ Ancak batını (görünürde olmayan, para, altın ve gümüş vs. gibi) mallarda, mükellefin sözü tasdik edilir.

"BEYTÜ'L MÂL'IN" GELİRLERİ VE SARF YERLERİ

İslâm cemaatinin, müntesipleri üzerindeki velâyeti kesindir. Dolayısıyla ibadetlerin edâsı hususunda; insanları teşvik etmek ve onların ihtiyaçlarını gözetmek borcundadır. Beytü'lmal'ın başlıca dört çeşit gelir kaynağı vardır. Bunları izah etmeden önce; İbn-i Abidin'de beyan edilen şu hüküm üzerinde duralım: "Devlet reisinin (Ulû'lemlr'in) her nev'e mahsus beytü'l mal yapması icab eder. Kendisi bunların birinden ödünç alıp, diğerine sarfedebilir. Nafaka verdiği kimselere; ihtiyacına, fıkıh ve faziletine göre verir. Bunda kusur ederse, Allah kendisini hesaba çeker. Şurunbulâli Risalesinde şöyle demiştir: "Ulemanın beyan ettiklerine göre; her nevi mal için hususi beytü'lmal yapmak ve bu malları birbirine karıştırmamak vâciptir."⁽¹⁴⁾ Şimdi başlıca dört çeşit gelir üzerinde duralım.

BİRİNCİSİ: Saime olan hayvanların zekâtı, ziraî mahsûllerin ve meyvaların öşürü ve ticaret mallarından "Amil"ler vasıtasıyla toplanan zekât!.. Bu bütçenin nereye sarfedileceği malûmdur.

(13) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965, C: I, Sh: 105.

(14) İbn-i Abidin - Reddül Muhtar - İst: 1983: 159.

İKİNCİSİ: Ganimetlerin, madenlerin, eskiden kalma hazine ve definelerin (Rikaz'ın) beşte biri!.. Bunların sarf yeri; fakirler, kimsesizler, muhtaç olan yetimler ve yolda kalan garib kimselerdir.

ÜÇÜNCÜSÜ: Haraç, cizye ve kâfirlerden sulh yoluyla alınan vergiler, ticaretle meşgul olan zimmilerden ve harbilerden alınan mallar. Bunların sarf yerleri: Cihad, kale yapımı, mescid inşaatı, yol ve köprü, ribatlar, Vali, Kadı, Müfti ve diğer memurların maaşlarına sarfedilir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Ayrıca bunlar ilim öğrenen ve öğretenlere de sarfedilir. Siracü'l Vehhac'da da böyledir.

DÖRDÜNCÜSÜ: Lukatalar, (Sahibi bulunamayan yitik mallar), varis bırakmadan ölen kimselerin terekeleri, yalnız kocası veya yalnız karısı kalmış olan kimselerin ölümü halinde, hisselelerinden arta kalan mallar!.. Bu mallar; fakir olan hastaların tedavileri, kimsesi olmayan ölülerin kefen ve diğer masrafları, kazançtan aciz kalan kimselerin nafakalarına harcanır. Tahavi şerhinde de böyledir.⁽¹⁵⁾

İslâm cemaatinin "Beytü'l mali'nin" bütün işlerini amel'lerin takip etmesi esastır. Mali ibadetlerin edasında amel'lik müessesesi'nin kurulması ve sıhatli olarak işlemesi şarttır.

(15) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400 C: I. Sh: 190- 191

İHLÂS, NASİHAT VE CEMAAT
hususunda hassasiyet gösteren (üç esasa
riayet eden) muttaki mü'minlerin, asla
vazgeçemiyecekleri prensipler şunlardır:

Birinci Prensip: İlim

İkinci Prensip: Salih Amel

Üçüncü Prensip: Velâyet

Dördüncü Prensip: Fütüvvet

Beşinci Prensip: İstişareye Riayet

Altıncı Prensip: Tebliğ ve Cihad

Yedinci Prensip: Sabır ve Azim

İki veya daha fazla insanın, birbirleriyle doğrudan veya vasıtalı olarak meydana getirdikleri, zaman içinde devamlılık kazanan, sınırları belirli münasebetler ve tesirler zincirine sosyal sistem denilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- ★ SOSYAL SİSTEMİMİZİN RÜKÜNLERİ
- ★ BİRİNCİ RÜKÜN: GÜZEL AHLAK VE EDEB
- ★ İKİNCİ RÜKÜN: VAZİFE VE MESULİYET ŞUURU
- ★ ÜÇÜNCÜ RÜKÜN: HABERLERİN TAHKİK EDİLMESİ ŞARTTIR
- ★ DÖRDÜNCÜ RÜKÜN: İTİDAL ÜZERE OLMAK VACİPTİR
- ★ BEŞİNCİ RÜKÜN: MÜLAYEMETLE HAREKET ETMEK ESASTIR

SOSYAL SİSTEMİMİZİN RÜKÜNLERİ

Kelime-i şهادeti ikrar ve tasdik eden bir mükellefin temel hedefi; Allahû Teâla (c.c.)'nın rızasını elde etmek ve imtihanı kazanmaktır. İslâmi mücadelenin zaferi; ihlâsla ibadet eden ve hesap gününü düşünen salih insanların gayretiyle gündeme girebilir. İbadet ve velayet şuuru; her müslümanın hassasiyetle koruması gereken, kardeşlik hukukunun temelini teşkil eder. Bunun için her mükellef; hevâ ve heveslerini bir kenara bırakmak ve hakikate teslim olmak mecburiyetindedir. Nitekim Seyyid Şerif Cürcanî; bu mahiyeti dikkate alarak "- Hevâ ve heveslerine muhalefet edip, Allahû Teâla (c.c.)'ya teslim olan mükellefin davranışlarına ibadet denilir" ⁽¹⁾ tarifini esas almıştır.

İslâm dini; bütün mü'minleri, birbirlerinin kardeşi ilan etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "- Muhakkak ki mü'minler kardeşirler. O halde iki kardeşinizin arasını (bulup) barıştırın. Allah'dan korkun. Ta ki esirgenesiniz"⁽²⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayette geçen "İhve" kelimesi üzerinde, kısaca durmakta fayda vardır. Zira Arapça'da kardeş anlamına gelen "eh" kelimesi; dostluk ve sadakat anlamını ifade edeceği zaman "İhvan" şeklinde çoğul olur. Neseb yönün-

(1) Seyyid Şerif Cürcanî- Et Te'rifat- İst: ty Kaynak Yay. Sh: 146

(2) El Hûcurat Sûresi:10

den kardeş anlamına kullanıldığı zaman, ayette olduğu gibi "İhve" gelir. Dolayısıyla mü'minler arasında; inanç sebebiyle meydana gelen bağı, (beliğ bir teşbihle) öz kardeşliğe hamledilmiştir. İman sebebiyle meydana gelen kardeşlik; neseb sebebiyle ortaya çıkan kardeşliğe denk, hatta ondan üstün tutulmuştur. Bu inceliği asla unutmamak ve mü'minler arasındaki sosyal sistemin köklerini daima bu temelde aramak durumundayız.

Sosyal Sistemin Tarifi: "İki veya daha fazla insanın, birbirleriyle doğrudan veya vasıtalı olarak meydana getirdikleri, zaman içinde devamlılık kazanan, sınırları belirli münasebetler ve tesirler zincirine sosyal sistem denilir."

İnsanların toplum içerisindeki davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini, meşrû bir temele dayandırmaları zaruridir. Her devletin (veya her cemaatin) bir sosyal sistemi vardır. Dünyadaki bütün sistemlerin veya siyasi otoritelerin temelinde; ferdi ve ictimai ahlâk anlayışını görmek mümkündür.

İslâm dininin sosyal sistemi; kardeşlik hukuku, güzel ahlâk ve edeb, vazifelerin edâsı, aile hukuku'nun korunması, sehavet ve diğer unsurları gündeme getirir. "Sosyal Sistem" başlığını taşıyan bu bölümde, temel bazı meseleleri izaha gayret edeceğiz. Şurası unutulmamalıdır ki, sosyal sisteme sahip olmayan hiçbir hareket süreklilik arz edemez. İslâmî cemaat'in her ferdi sosyal sistemin rükünlerine hassasiyetle uymak zorundadır.

BİRİNCİ RÜKÜN: GÜZEL AHLAK VE EDEB

İslâm dinindeki iman ve ibadet esaslarıyla; ahlâki ve edebi emirlerini, kesin çizgileriyle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Nitekim "Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in nasıl bir ahlâka sahip olduğunu" soranlara Hz. Aîşe (r.anha) validemiz şöyle cevap vermiştir: "- Resûlullah (s.a.s.)'ın ahlâkı Kur'an-ı Kerim'den ibaretti. Siz Kur'an-ı Kerim'i okumuyor musunuz?" (1)

İnsanların toplum içerisindeki davranışları ve birbirleriyle olan münasebetleri hususunda muhtaç olduğu ilimleri öğrenmeleri "Farz-ı ayn"dır. İbn-i Abidin: "- Kulun dinini icrası, Allah (c.c.) için amelinin ihlâsı ve kulları ile muâşeret-i hususunda muhtaç olduğu ilimleri öğrenmesi islâm'ın farzlarından" (2) diyerek, buna işaret etmiştir. Tahkiki manada iman etmiş olan bir mü'min; gerek Allahû Teâla (c.c.)'nın hukukuna, gerek insanların hukukuna hassasiyetle riayet eder. Bunun önemli bir mesele olduğunu bilir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "- Mü'minlerin iman yönünden en mükemmel olanı, Ahlâkı en güzel olanıdır" (3) mealindeki mübarek tesbiti, oldukça önemli meseleye ışık tutmaktadır. Dikkat edilirse iman ile ahlakın ilişkisi ortaya konulmuştur.

(1) Sahih-i Müslim- İst: 1401 C: 1 Sh: 512- 513 K. Selâti'l Müsafirin: 18

(2) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst:1982 C:1 Sh: 40

(3) Sünen-i Ebû Davud- İst: 1401 K. Sünne:14

İslâmî hareketin ahlâkının temelinde vahiy vardır. Kur'an-ı Kerim'deki her emir ve nehiy, bir vazifeyi gündeme getirir. Dolayısıyla İslâm ahlâkını bir "Vazife ahlâkı" olarak tarif etmek mümkündür.

Ahlâk ile birlikte ele alınması gereken bir kavram da "Edeb"dir. Seyyid Şerif Cürcani "Edeb"i şu şekilde tarif etmiştir: "Edeb ma'ruftan ibarettir. İnsanı her türlü kötülüklerden, hatalardan ve fenalıklardan koruyan bir melekedir"⁽⁴⁾

Gerek nefsimize, gerek ailemize ve gerek diğer insanlara karşı olan vazifelerimizi; İslâm'ın tayin ve tesbit ettiği ölçülere göre edâ edersek "Güzel Ahlâk ve edebe" sahip olmamız mümkündür. Kamus Mütercimi Asım Efendi, "Edeb" maddesinde şunları zikretmektedir: "- Edeb; nezaket, incelik ve usluluktur. İnsanlara karşı sözü ve hareketi ile yumuşak bir muamele ve güzel bir tavır üzere olmaktır. Bütün hatalı davranışlardan kendisiyle korunulan şeyleri bilmektir. Kişinin benliğinde yerleşmiş bir meleke olup; ona sahip olanları, kötülemeyi ve ayıplamamayı gerektirecek şeylerden korur. Ariflerin deyimi ile edeb "Dinin tesbit ve tayin ettiği ahlâki sınırları korumak ve saygı gösterilmesi gereken yola girmektir" Bu ise insanın gönlünde yer etmiş olan güzel ahlâktan ibarettir. İnsanı hakka götüren yolların hepsi edeptir. Fıkıh alimlerine göre; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetine dayanan hareketler manasına gelir."

İKİNCİ RÜKÜN: VAZİFE VE MES'ULİYET ŞUURU

İnsanların toplum içerisindeki davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini, meşru bir temele dayandırmaları zaruridir. Hz. Adem (a.s.) den itibaren bütün peygamberler insanlara vazife ve mes'ûliyetlerini tebliğ etmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de : **"İnsan kendisinin başı-boş bırakılacağı mi zannediyor ?"**(1) suali sorulmuş ve bunun mümkün olmadığı hatırlatılmıştır. İmam-ı Şafii (rh.a.) **"Bu ayette geçen "Es-Südâ" kelimesi, emirsiz ve yasaksız anlamına gelir"**(2) diyerek, konuya açıklık getirir. Gadı Beyzavi **"Envarû't Tenzil"** isimli tefsirinde : **"İnsan, şeriata muhatap olmayacağını, öldükten sonra diriltilip hesap vermiyeceğini mi zannediyor? Hayır bu mümkün değildir"** hükmünü zikretmektedir. Vazife ve mes'ûliyet şuuru; irade sahibi her mükellefin temel meselesidir. İradeden mahrum olan kimseler, arzularının ve heveslerinin esiri haline gelirler. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in : **"Ümmetimin hakkında endişe ettiğim hususların en tehlikelisi; hevâya uymak ve tûl-i 'emeldir. Hevaya tabi olmak insanı hak yoldan saptı-**

(1) El Kıyame Sûresi : 36

(2) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire : 1979 (2 Bsm) Sh : 25 madde : 69.

rır. Tûl-i emel ise ahireti unutturur"(3) mealindeki mübarek tesbitini, iyi tefekkür etmeye mecburuz. Hiç ölmeyecekmiş gibi davranmak (Tûl-i emel) ve şehvetlerinin peşinde koşmak, başlıbaşına felâkettir. Hadis-i şerife dikkat edilirse; İslâm ümmeti için, iki büyük tehlikenin sonuçları haber verilmiştir.

Vazife ve mes'ûliyet şuurunun gelişebilmesi için; hesap günü endişesi ve ihsan halinin günde me girmesi şarttır. Bilindiği gibi ; **"İhsan nedir?"** sualine Peygamberimiz efendimiz (s.a.s.): **"İhsan, Allahû Teâla (c.c.)'yı görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir. Zira sen Allahû Teâla (c.c.)'yı görmüyorsan da, O seni görüyor"**(4) cevabını vermiştir. Her vazifesini ihlâsla edâ eden ve her şeyin hesabının sorulacağı güne şuurla hazırlanan mükellef, imtihanın mahiyetini kavramıştır. İbni-i Abidin **"Farz-ı Ayn"** ilimleri tasnif ederken : **"İhlâsla ilgili ilimlerin öğrenilmesinin farz olduğunda şüphe yoktur. Çünkü âmelin salih olması buna bağlıdır. Zira ibadet eden kimse riya yaparsa, amelin sevabından mahrum olur"**(5) diyerek, önemli bir noktaya dikkati çekmiştir. Sehl b. Abdullah Et Tüsteri (rh.a.) **"- Bizim esaslarımız şunlardır : Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabına sınıksız sarılmak, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetine asla muhalefet etmemek, helâl yemek, insanlara ezâ ve cefa etmekten kaçınmak, bü-**

(3) Sahih-i Buhari - İst : 1401 Çağrı Yay. k. Rikak : 4, Ayrıca El Aclûni-Keşfü'l Hefa - C : 1 Sh : 68.

(4) Sahih-i Müslim - İst : 1401 K. İman : 57, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud, K. Sünne : 16, Sünen-i Tirmizi, Sünen-i İbn-i Mace.

(5) İbn-i Abidin - Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst : 1982 C : 1 Sh: 41

yük ve küçük günahlardan sakınmak, tevbe etmek ve insanların haklarına riayet etmektir" diyerek, genel esasları ortaya koymuştur. Vazife ve mes'ûliyet şuuruna haiz her mü'min, bu genel esaslara uymak mecburiyetindedir. Şimdi diğer vazifelerimizi gündeme getirelim.

A) ALLAH (c.c.) İÇİN SEVMEK:

Mü'minlerin birbirlerini sevmesi, kelime-i şهادete dayanan bir hadisedir. Günümüzde müslamanlar; önce iktidarlarını, sonra birbirlerine karşı olan sevgilerini ve edeblerini kaybettikleri için, ne yapacaklarını şaşırmış vaziyettedirler. İman ve imana dayanan sevgi ihya edilmediği müddetçe imtihanı kazanmak mümkün değildir. Nitekim Peygamberimiz efendimiz (s.a.s.) : "- Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam manada) iman etmiş olamazsınız. Ben size birşey göstereyim mi? Eğer bunu yaparsanız birbirinizi seversiniz. Aranızda selâmı yayınız"⁽⁶⁾ emrini vermiştir. İslâmî mücadele; birbirlerini Allah (c.c.) için seven ve kardeşini kendi nefesine tercih edebilen, muttaki mü'minlerin gayretiyle edâ edilebilecek salih bir ameldir. Usûl, üslûb ve mizaç farklılaşmasını bahane edip; birbirlerine meydan okuyanlar veya keyiflerine göre mü'minleri suçlayanlar, İslâmî mücadele veremezler.

(6) Sahih-i Müslim - İst : 1401 Çağrı Yay. C :1 Sh : 74 K. İman : 22, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud - K. Selâm : 1, Sünen-i Tirmizi - K. İsti'zan : 43

Meşrû sevginin temeli; Allah'a (c.c.) ve Resûlüne (s.a.s.) aşkla bağlanmak, İslâm'ın yüklediği vazifeleri ihlâsla edâ etmektir. Şimdi bu sevginin sahabe döneminde nasıl kavrandığını gündeme getirelim. Hz. Said b. Cerir'den rivayet edilen, şu haber üzerinde duralım : "- Birgün ensardan bir zat, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in huzuruna geldi. Her halinden çok üzgün olduğu belliydi. Resûlallah (s.a.s.) niçin üzgün olduğunu sorunca: "- Ey Allah'ın Resûlü!.. Düşünüyorum ki, biz bu dünyada sabah akşam huzuruna geliyor, yüzyüze bakıyor, yanında oturuyoruz. Ama yarın (ahirette) sen Peygamberlerin yanına çıkarılacaksın, biz sana ulaşamayız, seni göremeyiz. İşte bunun için çok üzgünüm."⁽⁷⁾ cevabını verir. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil olur : "- Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve salih kimselele beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır"⁽⁸⁾ Sahabe-i Kiram'dan birisi : "- Ya Resûlallah!.. Bir topluluğu sevdiği halde, onlara katılamayan kimse hakkında ne buyurursunuz ?" sualini tevcih eder. Bu sual üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s.) : "- Kişi sevdiği ile beraberdir"⁽⁹⁾ müjdesini verir. Hz. Enes (r.a.) "- Müslümanlar, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in bu müjdesine sevindikleri kadar, hiçbir şeye sevinmediler"⁽¹⁰⁾ diyerek, duydukları heyecanı ifade etmektedir.

(7) İbn-i Kesir - Tefsirü'l kur'an'il Aziym - Beyrut : 1969 C : 1 Sh : 552

(8) En Nisâ Süresi : 69

(9) Sahih-i Müslim - İst : 1401 C : 2 Sh : 2034 Had. No : 165 (2640) K. Birr, Ayrıca İbn-i Kesir - A.g.e C : 1 Sh : 523

(10) İbn-i Kebir - A.g.e. C : 1 Sh : 67 K. İman : Had. 69 (44)

Muhakkak ki her mükellef; kalbinde taşıdığı sevginin mahiyetini çok iyi bilir. İnsan, kendi dışındaki birisini güzel sözlerle ve akli delillerle, ikna edebilir, bu mümkündür. Ancak kalbinde kimin sevgisinin daha ağır olduğunu, nefis muhasebesi yaptığı zaman, rahatlıkla kavrayabilir. Allahû Teâla (c.c.)'nın rızası için (ve meşrû hududlara riayet ederek) birbirlerini sevenler ve İslâm'ın yayılması için gayret sarfedenler, hesap gününde birbirlerinin yardımcılardır.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "- Hiçbir kimse, ben kendisine ehlinden, malından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (kamil manada) iman etmiş olmaz"⁽¹¹⁾ buyurduğu bilinmektedir. Hz. Ömer (r.a.) "- Ya Resûlallah!.. Sen bana canımdan gayrı her şeyden sevgilisin" deyince, Peygamberimiz (s.a.s.) "Canından da ya Ömer" buyurmuştur. Hz. Ömer (r.a.): "Canımdan da ya Resûlallah" deyince, "Şimdi oldu" diyerek, sevginin sınırını izah buyurmuştur. Esasen Kur'an-ı kerim'de "- Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden daha ileridir"⁽¹²⁾ hükmü beyan buyurulmuştur.

B) KARDEŞLİK HUKUKUNU MUHAFAZA ETMEK:

Mü'minlerin en önemli vazifelerinden birisi, kardeşlik hukukunun getirdiği mes'uliyetleri iyi kavramak ve mucibince amel etmektir. Öncelikle

(11) Sahih-i Müslim - A.g.e. C : 1 Sh : 67 K. İman : 16 Had. 69 (44)

(12) El Ahzab Sûresi : 6

mü'minin, mü'mine karşı olan beş önemli vazifesini gündeme getirelim. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in :
"- Bir mü'minin, diğer bir mü'mine karşı beş vazifesi vardır. (Bunlar) Verdiği selâmı almak, hastalandığında ziyaret etmek, davetine icabet etmek, cenazesinin arkasında yürümek ve aksırdığı zaman hayır duada bulunmak"(13) şeklinde ifade buyurduğu vazifeler oldukça önemlidir. Bu beş önemli vazife konusunda hassasiyet gösterilirse, kalblerin birbirine ısınmaması mümkün değildir. Günümüzde değişik bahanelerle ve yorumlarla bu vazifeler ihmal edilmektedir. Sünnete muhalefette ısrar etmenin getirdiği facia ortadadır.

Kardeşlik hukukunu muhafazada en önemli ölçü; bütün mü'minlerin tek bir ümmet olduğunu asla unutmamak ve kardeşlerini kendi nefesine tercih etmektir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in Medine'de ilân ettiği ilk sosyal sözleşmede (Anayasa'da) **"-Müslümanlar, diğer insanlardan ayrı olarak, bir ümmet teşkil ederler"** hükmünü, hassaten koyduğu bilinmektedir. Allahû Teâla (c.c.)'nın kitabında ve Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetinde sabit olan husus şudur ki **"-Mü'minler birbirlerinin kardeşleridirler ve tek bir ümmettirler. Bu kardeşlik ve ümmet şuuru, kelime-i şehadete dayanır"**. Mesele bu açıdan ele alındığı zaman, sosyal sistemin imana dayandığı kavranır.

ÜÇÜNKÜ RÜKÜN: HABERLERİN TAHKİK EDİLMESİ ŞARTTIR

Bir müslümana göre; bütün din kardeşleri iyi insandırırlar. Çünkü Allahû Teâla (c.c.)'nin emanetini yüklenerek; tevhid akidesinin yeryüzünde galip gelmesi için gayret sarfetmektedirler. Bu sebeble müslümanın iyiliği sabittir. Kötülüğü ise, kat'i delillerle isbata muhtaçtır. Bu isbat; bütün unsurlarıyla zahir olmadan, hukukuna tecavüz etmek zulûmdür. Şüphe halinde dahi; lehinde şehadette bulunulur. İmam-ı Kasani "Şüphe"yi: "Sabit olmadığı halde, sabite çok benzeyen bir hal"⁽¹⁾ şeklinde tarif etmiştir. Bu mahiyet üzerinde iyi tefekkür etmek borcundayız!.. Günümüzde; bırakalım sabite çok benzemeyi, hayal ve vehimlerle bile, mü'minler birbirlerini suçlar haldedirler. Bu apaçık manevi bir işkencedir. İmam-ı Serahsi: "— Mubah olan fiillerin yapılabilmesi için; o fiilin hiç kimseye zarar vermemesi ve zulme sebep olmaması şarttır"⁽²⁾ hükmünü zikreder. Eğer mübah olan bir fiil; bir başka mü'mine zarar veriyorsa ibâha (Mübahlık) ortadan kalkar. Malum olduğu üzere ilim elde etmenin yollarından birisi de "Haber"dir. Ancak ha-

(1) İmam-ı Kasani-El Bedai'ü's Seâi fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974, C: 7

(2) İmam-ı Serahsi-El Mabsut-Beyrut: ty D. İhya Nefri, C: 26, Sh: 188

berlerin mahiyeti ve kim tarafından ortaya konulduğu bilinmelidir. Eğer "Haber" hususunda hassasiyet gösterilmezse; ilim elde edilemediği gibi, uhrevi mes'ûliyet de ortaya çıkar!..

Kur'an-ı Kerim'de: "— Ey iman edenler!.. Eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu tahkik edin. (Yoksa) Bilmeyerek bir kavme sataşmışsınız da, yaptığınıza pişman olursunuz"⁽³⁾ hükmü beyan buyurulmuştur. Ayetin sebebi nüzûlü; Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in, Velid b. Ukbe (rh.a.)'yi "Ben-i Mustalık'a" zekât için elçi göndermesi ve bu arada cereyan eden hadiselerdir.⁽⁴⁾ Fahrûddin-i Razi: "— Müfessirlere göre bu âyet; Resûlullah (s.a.s.)'ın "Ben-i Mustalık'ın" zekâtını alması için, Velid b. Ukbe'yi göndermesi üzerine nazil olmuştur. Müfessirler bu görüşleriyle "— Bu âyet umumi olarak gelmiştir, fakat nazil oluşu Velid b. Ukbe hadisesine rastlamıştır" demek istiyorlarsa doğrudur"⁽⁵⁾ hükmünü kaydettikten sonra; yanlış haber vermek suretiyle, iki müslüman cemaat arasında ihtilaf çıkarmak gayesi olmadığını zikretmektedir. Esasen Ayet-i Kerimenin hükmü umumidir ve kıyamete kadar mü'minler hassasiyetle "Haberleri tahkik" edeceklerdir. Çünkü bu, onlara kat'i nassla emrolunmuştur. Bilindiği gibi kat'i nassla emredileni terketmek "Cinayet" hükmündedir. İmam-ı Kurtubi: "— Fâsık olduğu kat'i olarak tesbit olunan kimsenin haberleri ge-

(3) El Hucûrat Suresi: 6

(4) İbn-i Kesir-Tefsîrû'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1939, D. Marife Neşri, C: 4, Sh: 209 Ayrıca Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984, Şamil Yay. C: 2, Sh: 393-394

(5) M. Ali Sabûni-A.g.e C: 2, Sh: 394

çersiz olur. Çünkü haber emanettir Fâsık ise haberin iptalinin delilidir"⁽⁶⁾ hükmünü zikreder. Aynı konuda İmam Ebû Bekir El Cessas: "— Âyette geçen "Tahkik edin" ifadesi, fâsıkın şahadetinin kabul edilmemesinin delilidir. Çünkü şahadet bildiğini haber vermekten ibarettir. Fâsıkın şahadeti kabul edilmediği gibi, diğer hususlardaki haberleri de kabul edilemez. Hülâsa din ile ilgili herhangi bir mevzûda onun (Fâsık'ın) getireceği haber muteber değildir"⁽⁷⁾ buyuruyor. Meşhur "Reddül Muhtar" isimli eserin sahibi İbn-i Abidin bu konuyla ilgili olarak şunları zikretmektedir. "— Fâsıkın haberi bilittifak kabul edilmez. Çünkü onun Diyanet babındaki sözleri, yani âdil kimselerden alınması mümkün olan haber rivayeti gibi sözleri makbul değildir. Ama suyun temizliği veya pisliği hususundaki haberleri, araştırılarak kabul edilir. Zira böyle bir haberi verecek âdil bir kimse bulmamak mümkündür. Tahavi'nin "— İster adaletsiz olsun" sözü; hali gizli manasına yorulmuştur. Nitekim İmam-ı Hasan'ın rivayeti de öyledir. Zira adaletliden murad; adaleti sabit olandır. Hali gizli olanda ise; sübût yoktur. Fâsıklığı meydanda olana gelince, bizim mezhebimizde (Hanefi'de) ona cevaz veren yoktur"⁽⁸⁾

Fâsıkın haberinin muteber olamayacağı hususunda icmâ mevcuttur!... Şimdi "Fâsık Kimdir?"

(6) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkâmül Kur'an-Kahire: 1967, C: 16, Sh: 316

(7) İmam Ebû Bekir El Cessas-El Ahkâmül Kur'an-Beyrut: 1335, C: 3, Sh: 398

(8) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd Dümi'l Muhtar-İst: 1983, Şamil Yay. C: 4, Sh: 260

sualine cevap arayalım. İslâm üleması; şâhidlerde aranan vasıfları izah ederken "Âdil" ve "Fâsık" ıstılahlarının mahiyeti üzerinde hassasiyetle durmuştur. Fetevay-ı Hindiyye'de, bu konuyla ilgili tarifler zikredildikten sonra: "— Şehâdetle (Haber vermede) adaletin izahı konusunda söylenen sözlerin en güzeli İmam-ı Ebû Yusuf'a (rh.a.) aittir. Demıştirkî: "— Şâhidlerin âdil olmasından murad; büyük günahları işlememesi (Kebire'den ictinab), küçük günahlarda da ısrar etmemesidir. Âdil şahit iyi hali meşhur olan kimsedir. Nihaye'de de böyledir. Büyük günahların tasnifi ve mahiyeti hususunda da ihtilâf edilmiştir. Bunların içerisinde en sahih olan izah Şemsü'leimme Hulvani'nin izahıdır. Hulvani'ye göre: "Allahû Teâla (c.c.)'nın kat'i nasslarla haram kıldığı ve müslümanlar indinde şen'i (Çirkin, kötü) görülen hususlar büyük günahlardır" Kezâ mürüvveti ve keremi terketmek de büyük günahlardandır. Ayrıca günah işlenmesine ve fiskû-fücûra yardımcı olmak ve insanları teşvik etmek de, büyük günahlardandır. Muhiyt'de de böyledir"⁽⁹⁾ denilmek suretiyle, tercih edilen görüş beyan edilmiştir. İbn-i Hümam "Fethû'l Kadir" isimli eserinde; zalim sultanların memurlarının ve işçilerinin, haberlerinin kabul edilemeyeceğini izah eder. Çünkü zülme yardımcı olmak büyük günahlardandır!.. Büyük günahları irtikab eden kimse ise, fâsıktır.

(9) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400, C:3, Sh: 540 vd

Bilindiği gibi demokrasi; aralarında hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün vatandaşların katıldığı bir yönetim biçimidir. Hakimiyeti kayıtsız ve şartsız olarak; insanın iradesine bağlamadan "Demokrasi'den" sözedilemez!.. "İnsanın dışında, insanı aşan herhangi bir hakikat yoktur" ilkesini esas alan ideolojiler; demokratik toplumlarda hızla gelişme imkânına sahiptirler!.. Kitleleri belirli hedeflere yöneltmek için; "Haber" kaynaklarının kontrol edilmesi, temel ilke olarak benimsenmiştir!.. Nitekim halkı müslüman olan ülkelerin tamamında, haber kaynakları siyasi yönetimin emrindedir. Başta Afganistan olmak üzere; istilâ altındaki bütün İslâm topraklarında, müstevililere boyun eğmeyen kimseler "Hain" olarak ilan edilirler!.. Siyasi iktidarlar; ihanetlerini gizleyebilmek için, müslümanları birbirine düşürmeyi asla ihmal etmez!.. Suret-i Hak'dan görünen birçok hizib; insanların zihinlerini karıştırmak için planlar kurar!.. "Haberlerin tahkik edilmesiyle" ilgili kat'i emir; asla unutulmamalıdır. Sonradan pişman olmamanın ilk şartı budur. Maalesef günümüzde birçok müslüman "Zannediyorum o şöyledir" veya "Böyledir" gibi hükümleri söylemekten çekinmiyor. Halbuki "Zannetmek" şüpheden öteye bir mahiyet ifade etmez. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "— Sanmaktan (zannediyorum demekten) sakınınız!.. Çünkü sanı (zannetmek) sözün en yalan olanıdır"⁽¹⁰⁾ buyurduğu bilinmektedir.

(10) Sahih-i Buhari-İst: 1401, Çağrı Yay. C: 7, Sh: 88, K. Edeb: 57-58

DÖRDÜNCÜ RÜKÜN: İTİDAL ÜZERE OLMAK VACİPTİR

Mü'minler; Allahû Teâla (c.c.)'nın yarattığı nimetlerin sayılamıyacağını bilirler. Dolayısıyla bunca lütuf ve ihsanı dikkate alarak, hakkı ile ibadet edemediklerini itiraf ederler. Bu sebeple korku içerisinde dirler. Ancak kat'iyyen Allahû Teâla (c.c.)'ın rahmetinden ümitlerini keserek, yeis içerisine düşmezler. Zira Kur'an-ı Kerim'de: "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Çünkü hakikat şudur ki, kafirler gürûhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez" (1) hükmü beyan buyurulmuştur. İmtihani kazandığı sabit olmayan hiçbir mükellef, Allah (c.c.)'ın azabından emin olamaz. Bu sebeple mü'minler hayatlarını "Beyne'l havf ve'r reca" (Korku ile ümit arasında) esasına göre tanzime gayret ederler. İslâm'ın teklifleri karşısında sızlanmamak, sabretmek ve her an imtihan üzere olduğunu hatırlatarak "İhsan Makamına" ulaşmak her mü'minin görevidir.

Şer'i deliller dikkatle tahlil edilirse; gerek sözde, gerek amelde itidal üzere olmanın vacip olduğu kavranır. Şimdi bu konuyu izaha gayret edelim.

(1) Yusuf Sûresi: 87

Enes b. Mâlik (rh.a.)'ın rivayetine göre, üç kişi mü'minlerin annelerinin evlerini ziyaret ederek, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in gizlice yaptığı ibadetini sormuşlar. Kendilerine (Resulûllah'ın ibadeti) anlatılınca, her halde bunu azımsayarak: "**Biz nerede, Resulûllah (s.a.s.) nerede! Allah onun gelmiş geçmiş bütün günahlarını affetmiştir.**" diye konuşmuşlar. Bu üç kişiden biri: Ben geceleri hep namaz kılacağım; diğeri, ben de hayatım boyunca oruç tutacağım ve ebediyyen evlenmeyeceğim, demiş. Bunun üzerine Resulûllah (s.a.s.) onlara şöyle buyurmuştur: "**Şöyle şöyle diyenler sizler misiniz? Vallahi, şunu iyi biliniz (ve düşününüz) ki, ben sizin Allah'dan en çok korkan ve sakınanınızım. Fakat ben de bazen oruç tutar, bazen tutmam. Bazan namaz kılar, bazen uyurum. Ve evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse o benden değildir**" (2)

Konumuz olan hadisin, sünnete göre düşünmenin ve amel etmenin İslâmî hayattaki önemini belirtmede büyük yeri vardır. Hadisde sözü edilen üç kişinin kimler olduğu açıklanmıştı. Büyük muhaddis Abdurrazzak'ın, Said b. Müseyyib'den mürsel rivayetine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in ibadet hayatını öğrenmeye gelen üç kişinin, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Amr b. Âs ve Osman b. Maz'ûn (r.anhüm) hazretleri olduğu belirtilmektedir.⁽³⁾ Bu yüce sahâbiler, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in gizlice yaptığı ibadeti az bulunca,

(2) Buhari, Nikah 1; Müslim, Nikah 5; Nesâî, Nikah 4; Darimî, Nikah 3; Müsned, 2/24

(3) Abdurrazzak, Musamef, Thk: Habiburrahman A'zami, Beyrut, 1. Baskı 1972 VI/168

Allah'ın affına ve mağfiretine nâil olan bir zatın, fazla ibadete ihtiyacı olmadığı kanaatine varmışlar. Resulûllah (s.a.s.) da onlara, "Ben sizin Allah'dan en çok korkan ve sakınanınızım" buyurarak bunu reddetmiş, kendisinin ibadete son derece dikkat ve itina gösterdiğini ve Allah korkusunun kendisinde herkesten fazla olduğunu bildirmiştir.

Bu mühim meseleyi, bu derece etkili ve öz olarak anlatan hadis, mümin insanın itikadında, amelinde ve düşüncesinde itidâl üzere, hareket etmesi gerektiği dersini vermektedir. İtikad ve amelde tam bir itidal üzere olanlar, her zaman kemale ve hayra ulaşırlar. İç ve dış tutarlılığı muhafaza ederler. Bu itidalden ayrılanlar ise, bunun tam aksine, çıkmazda ve buhranda kalmaya mahkum olurlar:

İslâm, her şeyden önce, itikadda, amelde ve düşüncede tam bir itidal dinidir. Bu nedenle Allah Subhânehu ve Tealâ dinini kemale erdirilmiş, mükemmel ve mütekâmil bir din olarak tanıtmaktadır. Mümin insanın da her yönüyle mutedil ve kâmil olması gerekmektedir. Yarım mümin veya ölçüsüz kontrolsüz mümin olmak, makbul değildir.

Ele aldığımız hadis, ibadetlerde zarar verecek derecede aşırılığın değil, itidâlin ve orta yolun meşru olduğunu anlatmaktadır. Taberâni'nun İkrime'den rivayet ettiğine göre, Ashâb-ı Kiram'dan bazılarının kendilerini hadımlaştır-

mak, et yememek ve evlenmemek istemeleri üzerine Mâide Sûresindeki: "Ey iman edenler! Allah'ın size helal ettiği şeyleri haram kılmayın, hududu da aşmayın, doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez."⁽⁴⁾ mealindeki âyet nazil olmuştur.⁽⁵⁾ Yani, aşırı gidip ne helali haram, ne de haramı helal sayın, denilmektedir.⁽⁶⁾ Âyetten anlaşıldığı gibi, İslâm, ifratsız ve tefritsiz bir yaşantıyı tavsiye etmektedir. Bu âyet, Kur'an-ı Kerim'de sonu "Allah aşırı gidenleri sevmez" şeklinde biten üç ayetten birisidir.⁽⁷⁾

Ayrıca bu âyet, Kur'an'da Allah'ın sevmediği insan tipleri ve davranış biçimleri diye yirmibir yerde geçen ayetler grubuna dahildir.

Diğer taraftan Allah (c.c.) itikâdlarında, sözlerinde ve davranışlarında itidâlden sapan Ehl-i kitâbı kınamış ve onları "Ey kitab ehli! Dininizde taşkınlık yapmayın!"⁽⁸⁾ diye ikaz etmiştir.

Kurtubî, Mâide Sûresinin yukarıda geçen âyetin tefsirinde Tâbiinden Hasan Basrî (ra.h.) ile alakalı şu haberi zikreder:

"Hasan Basrî'ye birisi gelir ve benim bir komşum var hiç fâlûzec yemez, der. Hasan Basrî de, "Niçin" diye sorar. Adam: "O, bunun şükrünü edemediğini söylüyor" diye cevap verir. Bunun üzerine Hasan Basrî adama "Senin komşun soğuk su içmiyor mu?" diye sorar. Adam: "Evet içiyor"

(4) Maide (5), 87

(5) Taberî, Camiu'l-beyan, Mısır (Halebi baskısı) III. Baskı 1968 VII/8

(6) Kurtubî, el-Camiu liahkâmü'l Kur'an, Beyrut, 1985, VI/263

(7) Diğer âyetler: Bakara (2), 190, A'raf (7), 55

(8) Bk. Nisa (4), 171; Maide 55), 77

der. Bundan sonra Hasan Basrî (rh.a.) adama şöyle konuşur: "Senin komşun cahil birisidir. Hiç kuşkusuz, Allah'ın soğuk suda ona ihsan ettiği nimet, fâlûzecdekinden daha fazladır." (9)

Hadis kitaplarında, itidâli tavsiye eden, aşırılığı ve ölçsüzlüğü yeren pek çok hadîs-i şerif bulunmaktadır. Bu konudaki hadislerden birinde Resulûllah (s.a.s.) Efendimiz: "Aşırı gidenler helâk olmuştur" buyurmuş ve bu cümleyi üç kere tekrar etmiştir. (10) Bu hadisiyle de Efendimiz (s.a.s.) sözlerinde, davranışlarında haddini aşan, taşkınlık yapan kimseleri kasdetmiştir.

Bir başka hadislerinde, ibâdet hayatımızda takip etmemiz gereken usulü şöyle açıklıyor: "Amellerden gücünüzün yetebileceğini yapın. Çünkü siz bıkmadıkça Allah da bıkanlar gibi muamele yapmaz. Allah katında amellerin en makbulu, sâhibinin az da olsa devam üzere işlediği ameldir." (11)

Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.)'a namaz, oruç ve Kur'an tilaveti konusunda uyması gereken tavsiyesini yapmış ve ona: "Hanımının senin üzerinde hakkı vardır. Misâfirlerinin de senin üzerinde hakkı vardır. Bedeninin dahi senin üzerinde hakkı vardır" buyurarak irşâd etmiştir. (12)

Sahabe arasında sünnete son derece bağlılığı ile tanınan Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın anlattığına göre Resulûllah (s.a.s.) ona şöyle demiş:

(9) Kurtubi, a.g.e. VI/262

(10) Müslim, İlim 7; Ebu Davud, Sünnet 5; Müsned I/386

(11) Buhârî, Savm, 52; Müslim, Salâtü'l-masâfirin 220, Siyam 177

(12) Müslim, Siyam 181

– Senin geceleyin namaz kıldığın, gündüzleri de oruç tuttuğun bana ulaşmadı mı sanıyorsun? buyurmuş. İbn Ömer de:

– Ben bunu yapıyorum demiş. Resûlullah (s.a.s.) ona: – Ama sen bunu yaparsan gözlerin çöker, nefsin yorgun düşer. Gözünün hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin de hakkı vardır. Kimi namaz kıl, kimi uyu, bazen oruç tut, bazen tutma" buyurmuştur.⁽¹³⁾

Aynı doğrultuda Ebu Hureyre kanalıyla gelen, sevgide ve nefrette itidâl üzere olmayı tavsiye eden şu hadis de son derece dikkat çekicidir: "Sevdiğini ölçülü sev, bir gün kızdığın birisi olabilir. Kızdığına da ölçülü kız, bir gün gelir sevdiğin birisi olabilir."⁽¹⁴⁾

Resûl-i Ekrem (s.a.s.), konu edindiğimiz hadisinde, "İbadet, İstiharat, aile ve çalışma (sünnetim) budur, bundan ayrılanlar benden değildir" buyurmak suretiyle, müslümanlıkta ruhbanlık olmadığına açık bir şekilde belirtmiştir. Nitekim Resulullah (s.a.s.) bu hakikati "islâm'ın ruhbanlığı cihaddır"⁽¹⁵⁾ buyurarak dile getirmiştir. Bu nedenle özel durumlar olmadıkça, Resulullah (s.a.s.)'ın sünnetinden yüz çevirerek nikahı terkedip kimse, bid'atı işlediği için kınanmıştır. Bilindiği gibi bid'at, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den varid olan hakkın hilafına, sonradan icad edilen amellerin genel adıdır. Her bid'at delâletdir.

(13) Müslim, Sıyam 188

(14) Tirmizî Birr, 60

(15) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned C:3 Sh082, 266.

BEŞİNCİ RÜKÜN: MÜLAYEMETLE HAREKET ETMEK ESASTIR

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in gerek tebliğ ederken, gerek diğer münasebetlerinde mülayemet üzere olduğu bilinmektedir. Nitekim birgün Yahudiler'den beş-on kişilik bir gurup Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in yanından geçerken "Es-Samû Aleykûm" (Allah seni helâk etsin) şeklinde selam verirler. Hz. Aişe (r.anha.) validemiz hırsıyla "-Ya Resûlallah, bunlar sana "Es-Samû Aleykûm" dediler". diyerek uyarır. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s.): "- Mülâyim ol ya Aişe!.. Allahû Teâla (c.c.) bütün işlerde mülâyemeti sever" buyurur. Hz. Aişe (r.anha.) "- Ama dediklerini işitmediniz mi?" diye sorunca, Resûl-i Ekrem (s.a.s.) "-Evet işittim. Ben de onlara "Ve Aleykûm" (sizin üzerinize olsun, siz helâk olun) mukabelesinde bulundum ya!.." ⁽¹⁾ buyurur.

Sosyal sistemi felce uğratan hastalıkların temelinde, tuğyan ve tekebbür vardır. Kur'an-ı Kerim'de, tekebbür eden ve yeryüzünü fesada verenlerin akıbetleri haber verilmiştir. Ayrıca Hz. Lokman (a.s.)'ın oğluna yaptığı nasihatta da bu

nokta üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Bu nasihatın bütün insanlığa yapıldığında şüphe yoktur.⁽²⁾ Şimdi bu nasihata kulak verelim: " (Oğulcuğum) İnsanlardan yüz çevirme! Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip övüneni (Tekebbür edeni) sevmez. Yürüyüşünde mutedil ol, sesini alçalt!.. Seslerin en çirkini, hakikat eşeklerin anırışıdır."⁽³⁾

Tahkiki imanı elde eden, ilim sahibi her mü'min; insanlardan yüz çevirmez ve mütevazi olur. Şimdi "Kibir nedir?" sualine cevap arayalım. Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in: "Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez" buyurması üzerine, Sahabe-i Kiram'dan birisi: "İnsan elbisesinin güzel, ayakkabısının güzel olmasını arzu ediyor" diyerek, güzel giyinme isteğini ortaya koyar. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.): "Şüphesiz ki Allah güzeldir güzelliği sever, kibir; hakkı inkar etmek ve insanları küçük görmektir."⁽⁴⁾ buyurmuştur.

Bir İslam mütefekkeri "Her günah, tıpkı şarap gibi insanları sarhoş etseydi, yeryüzünde ayık gezen hiç kimseyi göremezdin" diyerek, önemli bir mahiyete işaret eder. Amellerine çok güvenen ve bu sebeple diğer insanları hakir gören kimse, gurura ve kibre kapılmıştır. Zira bir amelin edâ edilmesi başkadır. Kabul edilmesi başka!.. Şimdi Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in, günah işleyen

(2) İbn-i Kesir-Tefsiri'l Kur'an'il Aziym-Beynut: 1969 C: 3, Sh: 445

(3) Lokman Sûresi: 18-19

(4) Sahih-i Müslim-K. İman: 39

mü'minlere karşı takındığı tavrı gündeme getirelim: Sahabe-i Kiram'dan bir zat; şarabın haram kılınmasından sonra; nefesine zulmederek içer. Kendisine gerekli ceza uygulanır ve bir daha yapmaması tembih edilir. Fakat tekrar dayanamayıp, içer!.. Bu duruma şahid olan bazı kimseler "Ne kadar pis nefsin var" diyerek, hakaret ve lanet etmeye başlarlar. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bunlara hitaben: "O suçlu olan kimseye hakaret ve lanet etmeyiniz; Vallahi bildiğim, o kimsenin Allahû Teâla (c.c.)'yı ve Resûlü'nü çok sevdiğiidir"⁽⁵⁾ buyurmuştur. Diğer bir rivayette ise: "Kardeşinize karşı, şeytana yardım etmeyiniz" emrini vermiştir.

İnsanlardan yüz çeviren ve günah işleyenleri hesaptan düşenler; şu noktaları iyi tefekkür etmelidirler: "Bu insanlar; ya öğrenme ihtiyacı içinde bulunan ve İslam'ın temel hedeflerini bilmeyen kimselerdir, ya değişik sebeplerle günaha batmış, vicdanen rahatsız olan ve tebliğe muhtaç olan insanlardır. Merhametle tedavi edilmesi gereken bu insanlardan yüz çevirmek, ne kazandıracaktır?"

Hakem Es-Sülemi'den (R.a) rivayet edilen şu hadis-i şerife dikkat edelim: "Bir defa ben Resûlullah (s.a.s.) ile namaz kılıyordum. Aniden biri aksırdı. Ben "Yerhakemüllah" dedim. Bunun üzerine cemaat bana göz attı. Ben de "Vay canı-na!.. Size ne oluyor da bana bakıyorsunuz?" dedim. Bu sefer elleriyle uyluklarıma vurmaya başladılar. Beni susturmak istediklerini görünce sus-

tum. Resûlallah (s.a.s.) namazı bitirince beni çağır-
dı. Annem-babam feda olsun. Ben ondan evvel
ve sonra onun kadar güzel öğretene görmedim.
Vallahi bana ne surat astı, ne dövdü, ne sövdü.
Sadece "Gerçekten bu namaz öyle bir şeydir ki;
onda insan sözünden hiçbirşey caiz değildir. O
(namaz) ancak tesbih, tekbir ve Kur'an okumak-
tan ibarettir" buyurdular.⁽⁶⁾ Sünnetteki hüküm
açıktır. Mü'minler; hata yapan kardeşlerini uya-
rırken (ki bu hata dinin direği namazda bile olsa)
Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in tutumunu esas almak zo-
rundadırlar. İbn-i Mace İbn-i Hibban ve Hakim'in
rivayet ettiği: "Muhakkak ki Allahû Teâla (c.c.)
ümmetinden hata ve unutmayı ve bir de zorla
(İkrah altında) yaptırdıkları şeyin günahını kal-
dırmıştır" hadisindeki genişliği unutmamalıyız.
Aliyyü'l Kari "Şifa-ı Şerif" isimli eserinde peygam-
berimizin bu husustaki tavrını şu şekilde izah et-
mektedir: "Resûl-i Ekrem (s.a.s.) insanları birbi-
rine ısındırır, kat'iyyen birbirinden nefret ettir-
mezdi. Her kavmin büyüğüne, (önderine, lideri-
ne) ikramda bulunur, gönüllerini alırdı. Halka
karşı ihtiyatlı bulunursa da; tebessüm ve güzel
muameleden onları mahrum etmezdi.
Sahabesini devamlı kollar; aralarında geçen iyi-
kötü halleri kontrol ederdi. İyiye iyi der, güçlen-
dirmeye çalışırdı. Kötüye kötü der, ortadan kal-
dırılmasına uğraşırdı. İşlerinde mutedil ve mü-
layimdi. Bununla beraber kendisinden birbirini
tutmayan dengesiz işler sadır olmamıştır".

(6) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd-dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 519

